

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo programa
Kodas 62103S101

RAIMONDA DYGLIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

DARNUMO ASPEKTAI TURIZMO PLĖTROJE

Kaunas 2007

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

VADYBOS IR EKONOMIKOS KATEDRA

RAIMONDA DYGLIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

DARNUMO ASPEKTAI TURIZMO PLĖTROJE

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2007

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS.....	6
1. DARNUMO ASPEKTAI TURIZMO PLĖTROJE.....	8
1.1. Turizmo apibrėžimas, raida, pasaulinės tendencijos	8
1.2. Darnaus vystymo samprata ir pagrindinės koncepcijos	12
1.3. Darniojo turizmo samprata, plėtra, poveikio vertinimas darnumo kriterijais	14
1.4. Kaimo turizmo esmė, politika ir plėtros galimybės	25
1.5. Ekoturizmo samprata ir pagrindiniai bruožai.....	36
2. KAIMO TURIZMO IR EKOTURIZMO ANALITINĖ ANALIZĖ.....	46
2.1. Kaimo turizmo raida.....	46
2.2. Ekoturizmo šaknys	50
2.3. Eko – ženklų administravimas Lietuvoje	53
2.4. Lietuvos kaimo turizmo situacijos analizė	53
2.5. Lietuvos ekoturizmo situacijos analizė	55
2.5. Kaimo turizmo situacijos Europos Sąjungoje analizė (Ispanijos pavyzdžiu)	56
2.6. Ekoturizmo situacijos Europos Sąjungoje analizė (Vokietijos pavyzdžiu)	58
2.7. Hipotezės (1) pagrindimas	59
3. EKOTURIZMO IR KAIMO TURIZMO SITUACIJOS LIETUVOJE ANALIZĖ DARNAUS TURIZMO KONTEKSTE	60
3.1. Ekoturizmo ir kaimo turizmo tyrimo metodika.....	60
3.2. Kaimo turizmo savininkų apklausos rezultatų analizė	65
3.3. Esamų ir potencialių turistų apklausos rezultatų analizė.....	74
3.4. Kaimo turizmo sodybų savininkų apklausos rezultatų aptarimas	85
3.5. Esamų ir potencialių turistų apklausos rezultatų aptarimas	88
3.6. Hipotezės (2) pagrindimas	92
IŠVADOS.....	94
LITERATŪRA.....	96
SANTRAUKA (anglų kalba).....	105
1 PRIEDAS Kaimo turizmo savininkų apklausos anketa.....	106
2 PRIEDAS Esamų ir potencialių turistų apklausos anketa.....	110

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Turizmo analizė įvairiais aspektais	11
2 lentelė Pagrindiniai darnaus vystymo aspektai	13
3 lentelė Nedarnaus turizmo poveikis aplinkai	19
4 lentelė Neigiamas nedarnaus socio-kultūrinio turizmo poveikis	20
4 lentelė Teigiamas darnaus socio-kultūrinio turizmo poveikis	22
6 lentelė Neigiamas nedarnaus turizmo ekonominis poveikis	23
7 lentelė Teigiamas darniojo turizmo ekonominis poveikis	24
8 lentelė Pasaulinės Turizmo Organizacijos nustatyti pagrindiniai tikslai vystant kaimo turizmą	30
9 lentelė Kaimo turizmo vizija.....	31
10 lentelė Neigiama įtaka kaimo turizmui	32
11 lentelė Problemos kaimo turizmo sektoriuje	34
12 lentelė Pagrindiniai ekoturizmo tikslai	45
13 lentelė Hipotezės pagrindimo klausimai	61
14 lentelė Tyrimo rezultatai hipotezės patvirtinimui ar paneigimui	92

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Darnumo kategorijų tetraedras	13
2. pav. „Earth Summit“ išskirti dešimt darnaus turizmo principai	17
3. pav. Kaimo turizmo struktūra	29
4. pav. Ekoturizmo sampratos raida.....	39
5 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičiaus kitimas 2003 – 2006 metais	54
6 pav. Užsienio bei vietos turistų srauto pasiskirstymas 2003 – 2004 metais	54
7 pav. Vš. I. „Palūšė“ lankytojų srauto kitimas 1994 – 2003 metais	56
8 pav. Turistų srauto kitimas kaimo turizmo sektoriuje Ispanijoje 2001 – 2005 metais	57
9 pav. Ekologinių turistinių kelionių motyvacija 1983 – 1992 metais	58
10 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	66
11 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą.....	66
12 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį	67
13 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal jų kaimo turizmo sodybos radimosi vietą.....	68
14 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal vienu metu priimamų turistų skaičių.....	68
15 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų nuomonių, į ką turistai labiausiai kreipia dėmesį rinkdamiesi atostogas kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas	69
16 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal skatinimą turistus tausoti gamtą.....	70
17 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal racionalius bei aplinkosauginius poelgius savo kaimo turizmo sodyboje.	70
18 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų nuomonių, kaip reikia motyvuoti turistus tausoti gamtos išteklius, pasiskirstymas	71
19 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų darbuotojų struktūra	72

20 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas, kaip vietos gyventojai reaguoja į turistus	72
21 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų sodybos tipas	73
22 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų sugebėjimas kalbėti užsienio kalbomis	73
23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	74
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą	75
25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas, vienam šeimos nariui per mėnesį	76
26 pav. Respondentų galėjusių apibūdinti ekoturizmo sąvoką pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	76
27 pav. Respondentų, galėjusių apibūdinti ekoturizmo sąvoką, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą.....	77
28 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	78
29 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą.....	78
30 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį	79
31 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes.....	79
32 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą	80
33 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį.....	80
34 pav. Respondentų prioritetų pasiskirstymas planuojant atostogas.....	81
36 pav. Respondentų nuomonių, ar atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina tausoti gamtą, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes.....	82
37 pav. Respondentų nuomonių, ar atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina tausoti gamtą, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą	83
38 pav. Respondentų nuomonių, kas turėtų motyvuoti turistus, pasiskirstymas	84
39 pav. Respondentų nuomonių, kokią naudą teikia kaimo turizmas, pasiskirstymas.....	84

ĮVADAS

Žmonija įžengė į XXI amžių, todėl kaip tik dabar turėtų susiformuoti iš esmės naujas požiūris į mus supančią aplinką, mokslo ir technikos pažangą, įvairių kultūrų bei tradicijų integraciją ir tolesnę ekonomikos raidą. Praėjusio šimtmečio ekonominės plėtros koncepcijos šiandien jau nebegali patenkinti žmonijos. Jos tik ribotai pritaikomos analizuojant aplinkosaugos problemas. (R.Čiegis, 2003, 2 p.)

Darnaus vystymo koncepciją reikėtų laikyti realia alternatyva šiandieninėje ekonominėje teorijoje vyraujančiai ekonominio augimo koncepcijai, ekonominį augimą siejančiai su kiekybiniu, medžiaginiu ūkio augimu. Darnaus vystymas gali padėti stabdyti karštligišką gamtos išteklių niokojimą, jei augimas peraus į kokybinį lygmenį ir ekonominė plėtra bus suderinta su būtinumu išsaugoti gamtinę aplinką. (R.Čiegis, 2003, 2 p.)

Temos aktualumas. Skatinant darnumo idėjas Lietuvos visuomenėje labai svarbu vystyti tokias ekologiškojo turizmo šakas, kaip ekoturizmą ir kaimo turizmą, kurios Lietuvoje dar mažai šiuo metu plėtojamos, tačiau turi didelį potencialą. Ekoturizmo ir kaimo turizmo vystymas Lietuvoje ne tik pritrauktų didesnę vietinių bei užsienio turistų skaičių, padėtų išsaugoti gamtines vertybes, kultūrinį paveldą, bet ir atliktų švietėjišką ir auklėjamą funkcijas, skatinant darnumo idėjų plėtrą visuomenėje.

Analizuojant pastarųjų metų Statistikos departamento pateiktus duomenis apie turizmą Lietuvoje, pastebimas gan didelis kaimo turizmo populiarėjimas. Ši turizmo šaka kol kas Lietuvoje yra nauja, tačiau turistų srautas kasmet sparčiai auga. Tačiau, sparčiai populiarėjant kaimo turizmui, kitoje darnaus turizmo šakoje, ekoturizme, pastebimas ryškus nuosmukis. Per pastaruosius metus smarkiai sumažėjo turistų srautas.

Jeigu turistus, kurie renkasi ekoturizmą ar kaimo turizmą Lietuvoje, priskirtume tam pačiam turistų segmentui, galėtume daryti prielaidą, kad šios nagrinėjamos, darnaus turizmo šakos yra tarpusavyje konkuruojančios, o šioje konkurencinėje kovoje laimi kaimo turizmas.

Šiuo darbu siekiama išsiaiškinti pagrindines ekoturizmo ir kaimo turizmo vystymo galimybes Lietuvoje. Darbo pradžioje daroma prielaida, kad ekoturizmas ir kaimo turizmas yra dvi darnaus turizmo šakos ir todėl aptarnauja tą patį turistų segmentą. Taigi, šiame darbe siekiama ištirti, ar kaimo turizmo šakos augimas daro tiesioginę įtaką ekoturizmo šakos smukimui, nes šios, darnaus turizmo šakos Lietuvoje tarpusavyje konkuruoja dėl to paties turistų segmento.

Hipotezė (1). Kaimo turizmas Lietuvoje sparčiai auga, tuo metu kitoje darnaus turizmo šakoje, ekoturizme - jaučiamas nuosmukis.

Hipotezė (2). Lietuvoje kaimo turizmo sodybų savininkai vis labiau prisitaiko prie turistų poreikių, tuo pačiu perimdami turistų srautus iš ekoturizmo.

Tyrimo **objektas** – darnumas kaimo turizme ir ekoturizme.

Tyrimo **tikslas** – išanalizuoti turizmo plėtros galimybes darnaus vystymo kontekste.

Šiam tikslui pasiekti yra išskirti šie svarbiausi **uždaviniai**:

- Mokslinės literatūros pagalba išanalizuoti: turizmo, darnumo bei darnaus turizmo sąvokas, tendencijas, pagrindinius aspektus bei išanalizuoti dvi darniojo turizmo šakas: kaimo turizmą ir ekoturizmą, apibrėžiant jų išskirtinius bruožus;
- Mokslinės literatūros pagalba išanalizuoti: kaimo turizmo ir ekoturizmo raida pasauliniu bei Lietuvos mastu, ir statistinės analizės būdu ištirti esamą Lietuvos ekoturizmo ir kaimo turizmo situaciją, lyginat ją su užsienio šalių patirtimi.
- Atlikti kaimo turizmo sodybų savininkų ir esamų bei potencialių turistų nuomonių analizę, padaryti išvadas bei pateikti pasiūlymus.

Rašant magistro baigiamąjį darbą naudotasi moksline literatūra, moksliniais straipsniais periodiniuose leidiniuose.

Magistro darbą sudaro trys pagrindinės dalys.

Pirmoje dalyje atskleidžiama darnaus vystymosi teorijos esmė, samprata ir pagrindiniai aspektai, įvertinamas darnaus turizmo daromas poveikis aplinkai, ekonomikai, kultūrai, bei išskiriami kaimo turizmo ir ekoturizmo pagrindiniai bruožai.

Antroje dalyje pateikiama kaimo turizmo ir ekoturizmo raida pasauliniu bei Lietuvos mastu. Siekiama paneigti ar patvirtinti vieną iš iškeltų hipotezių.

Trečiojoje dalyje pateikiami ir įvertinami tyrimų rezultatai bei pateikiamos išvados. Siekiama paneigti ar patvirtinti vieną iš iškeltų hipotezių.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė ir sintezė, statistikos ir lyginamoji duomenų analizė, kokybinė analizė, apibendrinimas.

Darbo apimtis: 112 puslapiai, pateikti 39 paveikslai, 14 lentelių, pateikiami 2 priedai. Panaudota 77 lietuvių bei užsienio autorių mokslinės literatūros ir informaciniais šaltiniais.

1. DARNUMO ASPEKTAI TURIZMO PLĖTROJE

Šioje dalyje pateikiamos turizmo, darnumo bei darnaus turizmo sąvokos, tendencijos, pagrindiniai aspektai. Taip analizuojamos dvi darniojo turimo šakos: kaimo turizmas ir ekoturizmas, apibrėžiant jų išskirtinius bruožus.

1.1. Turizmo apibrėžimas, raida, pasaulinės tendencijos

Turizmas, kuo jį bebūtų susitarta laikyti, ar tam tikra ūkio šaka, ar ištisa industrija ar paprasčiausiu verslu, šiandieniniame gyvenime įgyja didelį vystymo ir plėtimosi pagreitį.

Pasaulinė Turizmo organizacijos generalinis sekretorius Francesco Frangialli (2005) teigia: "Šimtmečių sandūroje turizmas vystosi ir auga daug greičiau, o tai viršija mūsų optimistines prognozes." Kvartalnovas (2002) teigia, kad turizmas - stambus ekonomikos sektorius. Pasak autoriaus, ekonomiškai išsivystę šalys pagrįstai yra suinteresuotos jo vystymu, nes pasaulinėje ekonomikoje turizmas jau seniai užima pirmaujančias pozicijas, konkuruodamas tik su naftos gavimo verslu, o turizmo industrija yra vienas iš labiausiai besivystančių ekonomikos sektorių.

Nacionalinėje Lietuvos turizmo plėtojimo programoje, išleistoje Valstybinės turizmo tarnybos, pateiktas toks turizmo apibrėžimas: "Turizmas apima visas kelionių, ekskursijų rūšis, kai žmogus palieka savo nuolatinę gyvenamąją vietą ilgiau negu vieną parą ir trumpiau negu dvylika mėnesių, o kelionės tikslas nėra samdoma veikla. Kelionės tikslai gali būti labai įvairūs: pažintinės kultūrinės kelionės, atostogos kurorte ar gydymą sanatorijose, verslo konferencijų kelionės, giminių lankymas ir kt."

Kvartalnovas (2002) savo knygoje apie turizmą pateikia tokį universalų turizmo apibrėžimą: "Turizmas – laikinas žmonių persikėlimas iš savo pastovios gyvenamosios vietos į kitą šalį arba savo šalies ribose laisvu nuo darbo metu su tikslu pajusti tam tikrą malonumą ir poilsį, bet be jokio užsiėmimo apmokamu darbu tuo metu".

Witt ir Mountinho (1995) nuomone, turizmas - sudėtinga ekonominė-socialinė sistema. Norint ją suprasti, reikia pažvelgti, kokie faktoriai lėmė turizmo išsigalėjimą ir paplitimą šiuolaikiniame gyvenime bei ekonomikoje.

Šiuolaikinis turizmas žiūrint iš vienos pusės gali pasirodyti gan jaunas reiškinys, tačiau tikrosios jo šaknys ateina iš gilios istorinės senovės. Saprunova (1996), teigia, kad kelionės yra XX a. fenomenas, atsiradęs dėka automobilių ir lėktuvų su reaktyviais varikliais.

Turizmo vystymo evoliucijos etapai

Saprunova (1996), remdamasi techniniais - ekonominiais kriterijais bei tikslinių turizmo funkcijų vystymusi, siūlo padalinti turizmo vystymo evoliuciją į keturis etapus:

1. iki XIXa. - etapas įvardijamas kaip turizmo priešistorė.
2. nuo XIXa. pr. iki XXa. pr. - elitinio turizmo etapas, specializuotų organizacijų, teikiančių turizmo ir kelionių paslaugas gimimas.
3. nuo XXa. pr. iki II-ojo pasaulinio karo pradžios - socialinio turizmo pradžia.
4. nuo II-ojo pasaulinio karo pabaigos - iki dabar - masinio turizmo etapas, turizmo industrijos formavimasis.

Žiūrint į šiandieninį turizmą, svarbų aspektą įgyja darnusis vystymasis. Į turizmą bandoma žiūrėti kaip į priemonę padėti ypač atsilikusioms šalims vystytis, tuo pačiu išsaugant jų kultūrą, gamtą. Turizmas vis labiau įgyja socialinį - aplinkos pobūdį, galvojama ne vien tik apie turistą, kuris nori patenkinti savo poreikius, bet kartu žiūrima, kokią įtaką aplinkai, gamtai, kultūrai daro turizmas. Kiekviena šalis, turinti tai, kas pritraukia turistus, pradeda suprasti, kaip svarbu yra išlaikyti savo kultūrą, aplinką, papročius autentiškais, nes būtent šie dalykai pritraukia turistus.

Turizmo vystymasis ir plėtra

Pasaulinė turistinė organizacija (WTO) (2002) skiria tokius pagrindinius veiksnius, suteikiančius tam tikrą kryptį turizmo vystymui ir plėtrai:

- demografiniai ir socialiniai pokyčiai;
- prekybos išsivystymo lygis;
- pokyčiai politikoje, įstatymų leidybinėje bei reguliuojamojoje sferose;
- ekonominiai bei finansiniai pokyčiai;
- transporto infrastruktūros bei informacinio aprūpinimo pokyčiai;
- kelionių saugumas.

A. Damulienės (1996) teigimu 1980m. pasaulinėje turizmo konferencijoje Maniloje buvo pabrėžta, kad turizmas “tai ne tik ekonominis, bet ir socialinis, gamtinis, kultūrinis, ekologinis bei politinis reiškinyš”. Į turizmą galima žiūrėti skirtingais aspektais. Įvairūs autoriai išskiria įvairiausius turizmo aspektus. A. Damulienės (1996) nuomone, į turizmą galiama

vertinti tokias aspektais, kaip socialinis, gamtinis – kultūrinis, ekologinis, verslo, ūkio šakos bei pajamų šaltinis. D. Dvilevičienės (1997) socialinį aspektą vadina socialiniu – komunikaciniu, pajamų šaltinio aspektą vadina ekonominiu, ekologinį – rekreaciniu, bei išskiria industrinį aspektą vietoj A. Damulienės (1996) siūlomų verslo bei ūkio šakos aspektų. Taigi, apibendrinant D. Dvilevičienės (1997) ir A. Damulienės (1996) nuomones klasifikuojant turizmą pagal įvairius aspektus, galima išskirti keletą pagrindinių turizmo aspektų, kurie pateikiami 1 lentelėje.

Turizmo analizė įvairiais aspektais

Aspektai	Turizmo aspekto ypatybės
Rekreacinis	Keliaudamas ar atostogaudamas turistai patiria komfortą, džiaugsmą, malonumą, padeda žmogui ne tik atnaujinti jėgas, bet ir praturtėti dvasiškai, pagilinti savo žinias.
Socialinis - komunikacinis	Kelionių metu aplankomos naujos šalys, susitinkama su įvairiais žmonėmis, bendraujama tiek su bendrakeleiviais, tiek su vietiniais aplankytų šalių gyventojais. Turizmas suteikia pagrindą socialiniam bendravimui, tačiau kartais jis gali tapti neigiamu reiškiniu (pvz.: jei atvykę turistai savo blogu elgesiu įtakoja vietinius gyventojus, arba jeigu turistai tampa nusikaltimų aukomis).
Ekologinis	Dažnai į lankomas vietas atvykę turistai savo buvimu niokoja gamtą, naikina vietovės autentiškumą, daro žalą aplinkai, sukelia ekologines problemas.
Kultūrinis - geografinis	Kelionių metu yra judama iš vienos geografinės vietovės į kitą, lankomos vietos pasižymi istorine verte, gamtiniu grožiu bei susipažįstama su vietine kultūra, papročiais ir gyvenimo normomis.
Ekonominis	Gerai išvystyta turizmo infrastruktūra yra naudinga tiek šaliai, tiek jos gyventojams dėl turizmo pajamų įnešimo į šalies BVP; naujų darbo vietų sukūrimo; turizmo įtakos regioninei plėtrai; galimo turizmo multiplikatoriaus efekto (turizmo vystymas lemia ir kitų ūkio šakų vystymą).
Industrinis	Turizmą sunku įvertinti kaip atskirą ūkio šaką. Turizmas kaip verslas turi daug ypatumų, išskiriančių jį iš kitų verslų: <ul style="list-style-type: none"> • turizmo produktas yra specifinis - dažniausiai neturintis materialaus pagrindo, o jo suvartojimo ir gamybos procesai sutampa. Turizme keliauja ne pats produktas, o jo vartotojas – turistai, kurie tuo pat metu yra ir jos kūrėjai. • turizme dominuoja žmogiškas faktorius - vieni žmonės suteikia paslaugas kitiems, todėl labai svarbu, kad tai būtų padaryta profesionaliai ir kokybiškai. • turizmo paklausa - elastinga, iš prigimties sezoniška bei veikiami subjektyvių ir objektyvių veiksnių, tokių kaip skonis, mada, kaina, politiniai įvykiai ir kt. • turizmo pasiūla - reliatyviai fiksuota (ištekliai ir infrastruktūra negali greitai keistis). • turizmo versle didelį vaidmenį atlieka kelionių tarpininkai, kadangi turizmo paslaugos yra toli nuo potencialių vartotojų. • turizmo produktą - paslaugą, siūlo keli gamintojai ar tiekėjai, ar jų rinkinys, todėl norint, kad vartotojas būtų patenkintas, reikia, kad kiekvienas gamintojas ar tiekėjas dirbtų kokybiškai ir operatyviai.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: DAMULIENĖ, A. (1996). *Paslaugų marketingas. Turizmas*. 78 p.; DVILEVIČIENĖ, D. (1997). *Kelionių paslaugų industrija ir komercija*. 114 p..

Ivertinus aukščiau išvardintus aspektus, galima teigti, kad turizmas yra ne vien atskira ūkio šaka, o greičiau plati industrija, savyje talpinanti tiesiogiai ar netiesiogiai daugybę kitų ūkio šakų. Todėl analizuojant ją galima remtis pagrindiniais aspektais tokiais kaip, rekreaciniu, socialiniu – komunikaciniu, ekologiniu, kultūriniu – geografiniu, ekonominiu, industriniu.

1.2. Darnaus vystymo samprata ir pagrindinės koncepcijos

Darnaus vystymo koncepcija – tai aktuali tema pasaulio mokslininkams jau daugelį metų. Dar XVIII a. ekonomistai klasikai T. Maltusas, D. Ricardo, J. S. Milis teigė, kad žmonijos turimų gamtos išteklių ribotumas, ilgalaikį ekonomikos augimą daro nerealiu. (Čiegis, 2003, p. 10)

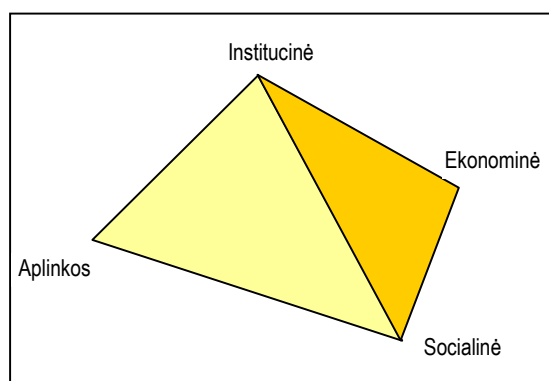
1987 metais, Jungtinių tautų pasaulinė aplinkos ir plėtros komisija (WCED) dokumente „Mūsų bendra ateitis“, visuotinai žinomame kaip Brundtlando ataskaita, iškėlė darnios (tausojančios, subalansuotos) plėtros idėją. Darnus vystymas buvo apibrėžta kaip „dabartinės kartos poreikių tenkinimas, neaukojant būsimų kartų poreikių“.

Tuo norima pasakyti, jog darnus (tausojanti, subalansuota) vystymas palieka ateities kartoms pakankamai išteklių kokybiškam gyvenimui. Pagrindiniai elementai siekiant šio tikslo - ilgalaikis planavimas bei visų žmonių dalyvavimas jame.

R. Čiegis (2003) darnaus vystymo koncepciją pateikia kaip požiūrį, kuris leidžia nenutrūkstamai pagerinti dabartinę gyvenimo kokybę ne taip smarkiai naudojant išteklius, kartu paliekant ateities kartoms nesumažėjusias ar net išaugusias gamtos išteklių ir kitų vertybių atsargas.

Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, kurią Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2003 metais darnus vystymasis suprantamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų. (Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2006)

R. Čiegis (2003) darnųjų vystymą, kaip ir kiti autoriai siūlo nagrinėti kaip trijų sistemų – ekologinės, ekonominės ir socialinės – sąveiką. Tačiau, R. Čiegis (2003) nuomone, darnaus vystymo kontekste svarbų vaidmenį vaidina dar ir institucinis aspektas (žr. 1 pav.).



Šaltinis: Čiegis, R. (2003) Darnus vystymas: ekonominiai aspektai. p.22

1 pav. Darnumo kategorijų tetraedras

Tada, anot R. Čiegio (2003), darnaus vystymo bendras tikslas būtų - optimaliai suderinti tikslus visų šių sistemų požiūriu (žr. 2 lentelė).

2 lentelė

Pagrindiniai darnaus vystymo aspektai

Aspektas	Darnaus vystymo aspekto apibūdinimas
Ekonominis darnumas	Remiasi R. Solow išplėta kapitalo pakeičiamumo teorija ir Hicks - Lindahlio maksimalių pajamų koncepcija, pagal kurią maksimalios pajamos gali būti gautos, išsaugant būtinas atnešančio ekonominę naudą kapitalo atsargas kitoms kartoms.
Ekologinis darnumas	Remiasi C. Hollingo ir jo kolegų darbais ir užtikrina biologinių ir fizinių sistemų stabilumą. Šiame аспекte, ypač akcentuojama biologinės įvairovės išsaugojimo svarba, nuo ko priklauso ekologinės sistemos stabilumas, atsparumas nepageidaujamiems veiksniams ir produktyvumas.
Socialinis - kultūrinis darnumas	Parodo ryšį tarp plėtros bei vyraujančių socialinių normų ir siekia palaikyti visuomeninių sistemų stabilumą, įskaitant lygybę tarp atskirų žmonių kartų ir kultūrinės įvairovės išsaugojimą.
Institucinis darnumas	Vykdamas darnaus vystymo politiką, reikia atsižvelgti į institucinius matmenis, kadangi efektyvios, tinkamai funkcionuojančios institucijos yra esminis darnaus vystymo pagrindas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ČIEGIS, Remigijus. (2003) *Darnus vystymas: ekonominiai aspektai*. 16-20 p.

Taigi, darnaus vystymosi idėjas galima nagrinėti per keturias prizmes: ekonominį darnumą, ekologinį darnumą, socialinį-kultūrinį darnumą bei institucinį darnumą, kurios tarpusavyje vienija bendras tikslas – pakankamas išteklių palikimas ateities kartų kokybiškam gyvenimui.

1.3. Darniojo turizmo samprata, plėtra, poveikio vertinimas darnumo kriterijais

Atsakingasis turizmas, neintensyvusis turizmas, mažiausio poveikio turizmas ir alternatyvusis turizmas yra sąvokos, kurios turi panašią reikšmę kaip ir darnusis turizmas. Darnaus turizmo apibrėžimai labai skiriasi, priklausomai nuo skirtingo požiūrio į darnumą. Darnumas literatūros šaltiniuose apie turizmą gali būti traktuojamas politiniame, socialiniame, ekonominiame, ekologiniame ir kultūriniame kontekste, tačiau visgi vyrauja gamtinių išteklių darnumo požiūris.

Whelan ekoturizmą apibūdina kaip darnų ekonomikos vystymąsi, kuris užtikrina darbo vietas ir pajamas vietinėms bendruomenėms ir tuo pačiu sudaro sąlygas nenutrūkstamam gamtinių išteklių bazės egzistavimui. Akcentuojant socialinį ir kultūrinį stabilumą, gaunamas visai kitoks požiūris į darnų turizmą. (N. K. Ward, 1997)

Pearce (2005) įspėja, kad pernelyg dažnas dėmesio koncentravimas į ekologinį darnumą verčia ignoruoti sociokultūrinį darnumą. Turistai gali paveikti vietinius gyventojus, o vietiniai gyventojai gali daryti poveikį turistams.

Kai kurie tyrinėtojai laiko, kad pati turizmo industrija išnaudoja ir kenkia gamtiniams ištekliams, vietos žmonėms ir kultūroms. Pagal tokį požiūrį, norint išsaugoti gamtinius išteklius ir kultūrinius bruožus, nuo kurių turizmas priklauso, būtinai reikia kontroliuoti turizmo vystymą. Toks požiūris į darnų turizmą, kaip teigia Hughes, atsiranda iš nepasitenkinimo turizmo industrijos kaip visumos dabartiniais principais ir praktikomis. (T. Forsyth, 1997)

Susirūpinimas dėl darnumo, kuris atsiranda daugiausiai iš neriboto turizmo vystymo, yra susijęs su rekreacijos praleidžiamojo pajėgumo koncepcija – tai sąvoka, kuri naudojama tam tikroms socialinėms, kultūrinėms ir ekologinėms turizmo vystymo riboms apibrėžti, nors vis dar labai daug ginčijamasi dėl šios sąvokos tikslumo. Tyrinėtojai apie darnųjį turizmą diskutuoja ir turizmo gyvavimo ciklo kontekste Butler nuomone, pagrindinė idėja yra tokia, kad santykinai neišsivystęs regionas iš pradžių gali pritraukti nedaug nuotykius mėgstančių turistų, kuriuos vilioja nepaliesta gamta ir vietinė kultūra. Kelionių operatoriams ir su tuo susijusių paslaugų įmonėms pastebėjus tos vietovės rinkos potencialą, vietinė turizmo industrija ima plėstis ir ta vietovė tampa labiau išvystyta. Išsiplėtusi vietinė turizmo industrija ir toliau funkcionuos, bet pirmieji turistai, kuriuos iš pradžių patraukė tos vietovės neišsivystymas, keliaus jau į kitas vietoves, kurios dar yra laukinės ir nepaliestos. (Kline, D, Jeffrey, 2001)

Darnaus turizmo koncepcija taip pat kartais mažiau akcentuoja turizmą kaip darnų vystymą ir kur kas labiau pačios turizmo industrijos išlaikymą. Cohen ir Richardson ir

McKercher teigia, kad gamtinis turizmas yra labai pažeidžiamas industrijų, kurios gyvuoja šalia turistų lankomų vietų. Cohen ir Richardson iš esmės teigia, kad gamtinio turizmo industrija turi įgauti pakankamai galios, kad pelnytų valstybės tarnautojų palaikymą, ir kad šie apsaugotą ją nuo nesuderinamų industrijų. (Kline, D, Jeffrey, 2001)

Hunter kritikuoja kai kurias šias išlygas apie darnų turizmą, nes pagal jas centre yra pats turizmas. Hunter teigimu, darnus turizmas nesiderina su darniu vystymu, nes darnus turizmas visą dėmesį sutelkia į konkrečias turistines vietas ir jų apsaugą, o ne į aplinkinę geografinę teritoriją. Kai geografinis koncentravimasis yra toks siauras, išlieka didelė galimybė, kad aplinkosauginės problemoms, susijusios su turizmu vienoje vietoje, persiduos į aplink ją esančią teritoriją. (The Jamaica Sustainable Development network, 2006)

Rytų Karibų Valstybių Organizacija (OECS) „darnų turizmą“ apibrėžia taip: „tai optimalus gamtinių ir kultūrinių išteklių panaudojimas nacionaliniam vystymui, remiantis nešališkais ir išsaugojimo principais tam, kad lankytojams suteikti unikalių potyrių, ir dėka partnerystės tarp vyriausybės, privataus sektoriaus ir bendruomenių pagerinti gyvenimo kokybę“.

Labai panašiai darnųjį turizmą apibrėžia ir Pasaulio Turizmo Organizacija (WTO): „Darnaus turizmo vystymas atitinka dabartinių turistų ir jų lankomų regionų poreikius, tuo pačiu saugodamas ir didindamas galimybes ateičiai. Darnus turizmas veda prie tokio visų išteklių valdymo, kuris užtikrina ekonominių, socialinių ir estetinių poreikių tenkinimą, išlaikant kultūrinį vientisumą, esminius ekologinius procesus ir biologinę įvairovę bei gyvybės palaikymo sistemas.“

Hunter remdamasis Brundtlando ataskaitoje pateiktu apibrėžimu, „darnų turizmą“ apibrėžia taip: „Darnaus turizmo vystymas turi: atitikti vietinės bendruomenės poreikius ir norus, t.y., gerinti jų pragyvenimo standartus ir gyvenimo kokybę, tenkinti turistų ir turizmo industrijos poreikius, ir toliau traukti juos tam, kad patenkintų pirmąjį tikslą; ir saugoti gamtinių išteklių bazę turizmui, apimant gamtinius, žmogaus sukurtus ir kultūrinius komponentus; tam, kad pasiekti abiejų aukščiau paminėtų tikslų. Darnaus turizmo produktai yra tie produktai, kurie yra naudojami harmoningai vietinės aplinkos, bendruomenės ir kultūrų atžvilgiu, kad jos taptų ne turizmo aukomis, o nuolatiniiais „pasipelnytojais“. (The Jamaica Sustainable Development network, 2006).

Taigi, iš nagrinėtųjų autorių Hunter pateikia išsamiausią darnaus turizmo sąvokos apibrėžimą apimančią vietinės bendruomenės bei turistų poreikių ir interesų tenkinimą išsaugojant gamtinius išteklius.

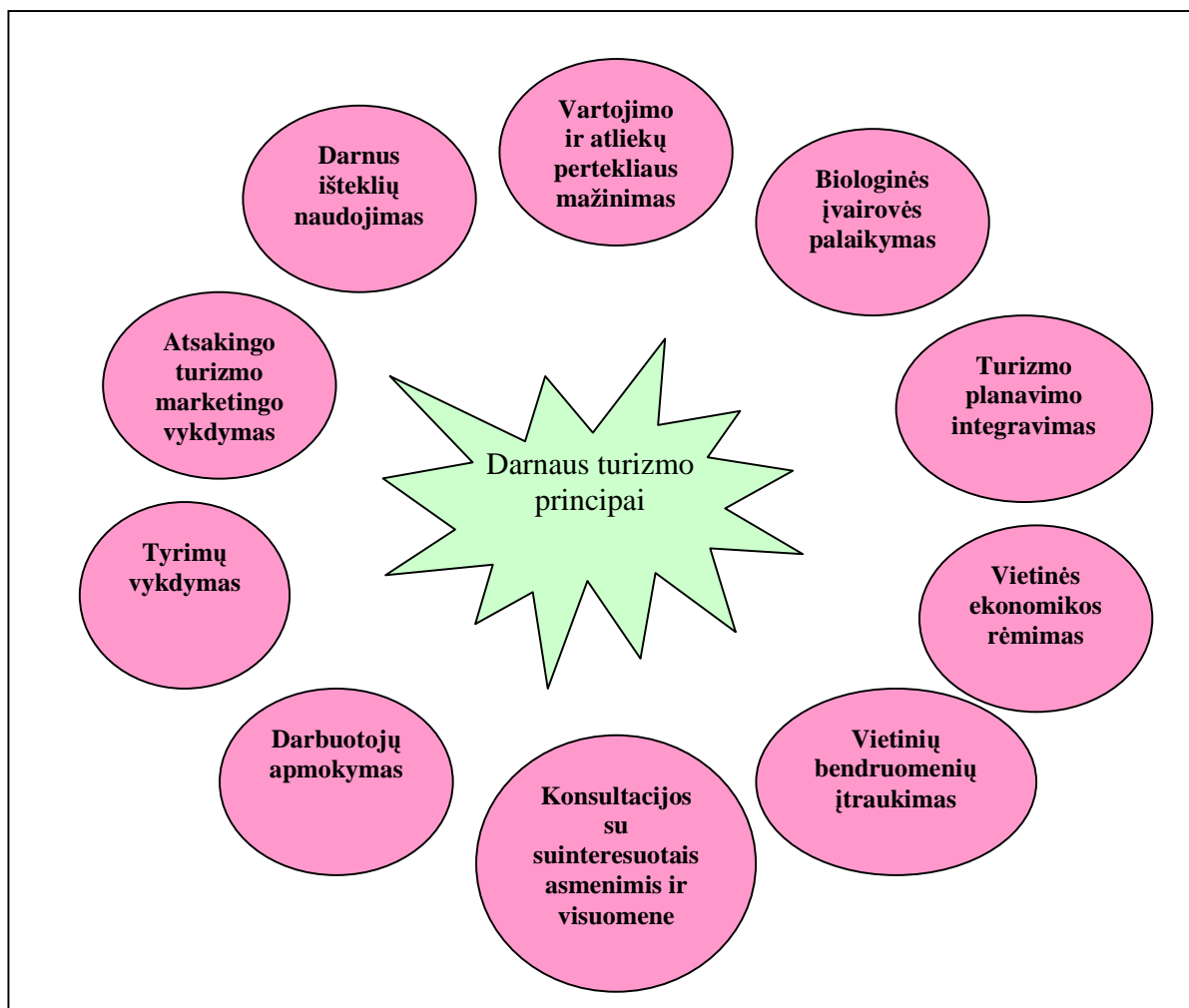
Taigi, darnaus turizmo vystymo prielaida yra tai, kad kultūros paveldas bei gamtos turtai turi būti globojami. Kultūra ir gamta kviečia turistus apsilankyti bei susipažinti su šalies nacionalinėmis vertybėmis, o darnus turizmas, savo ruožtu, gali pateikti paskatinimus bei priemones aplinkosaugai stiprinti, paskatinti ekonominės veiklos augimą bei pagerinti infrastruktūrą, nurodydamas kelią kitoms pramonės sritims bei pareikalaudamas ekologiškų produktų.

Darnaus turizmo plėtra

„Coastlearn“ projekto autoriai (2004) išskiria keletą veiksnių, kuriuos galima vertinti kaip turizmo pramonės stimulus, kurie padeda priartinti turizmą prie darnios plėtos:

- Didėjantis aplinkosauginis spaudimas;
- Augantis sąmoningumas apie galimą išlaidų mažinimą naudojant jautrius išteklius;
- Turizmo paslaugas teikiančių organizacijų ir operatorių suvokimas, kad aplinkos kokybė yra esminė sąlyga kuriant konkurencingą produktą;
- Vyriausybės ir turizmo operatorių įsisąmoninimas, kad turizmo plėtra neigiamai veikia aplinką;
- Augantis vietinių bendruomenių sąmoningumas dėl galimybių daryti įtaką turizmo politikai.

„Earth Summit“ (dar žinomo kaip „Pasaulio viršūnių susitikimas dėl darnaus vystymosi“) (2002) diskusijoje apie darnumo plėtrą ir turizmą išskiriama dešimt darnaus turizmo principų, kurie pateikti 2 paveiksle. (Tourism Concern, 2002)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: TOURISM CONCERN (2002) *A Discussion on Sustainable Development and Tourism*.

2. pav. „Earth Summit“ išskirti dešimt darnaus turizmo principai

Europos Komiteto pranešime "Pagrindinės Europos turizmo subalansuotos plėtros kryptys" (2003) ("Basic orientations for the sustainability of European tourism") buvo įvardyta keletas darnaus turizmo plėtros prioritetinių veiksmų:

- Gerinti turizmo produktų ir paslaugų kokybę;
- Garantuoti prieinamumą ir sukurti rodiklius subalansuoto turizmo plėtrai;
- Nustatyti prioritetus ir remti gerą praktiką bei novatoriškus veiksmus turizmo valdymo srityje;
- Skatinti turistinio sezono ilginimą;

- Skatinti užsiimti tradicine veikla, daugiausia žemės ūkiu (pvz., gaminti biologinius produktus);
- Remti naujų turizmo valdymo formų propagavimą, mokymą ir kt.

Taigi, darnaus turizmo vystymas iš pagrindų pakeičia požiūrį į turizmo plėtrą. Turizmo plėtrą vykdant darnumo linkme galiam išvengti aibės neigiamų pasekmių ne tik aplinkai, bendruomenėms, bet ir turistinių produktų kokybei.

Nedarnaus turizmo poveikis aplinkai

Turizmas gali sukurti didelį spaudimą vietos ištekliams, pvz., energijai, maistui, žemei ir vandeniui, kurių galbūt jau ir taip trūksta. Pagal Trečiąjį Europos aplinkos įvertinimą (EEA, 2003), tiesioginiam vietiniam turizmo poveikiui gyventojams ir aplinkai turistinėse vietovėse didelės įtakos turi koncentracija vietoje ir laike. „Coastlearn“ projekto autoriai (2004) išskiria keletą poveikio veiksnių, kurie kyla dėl:

- Intensyvus vandens ir žemės naudojimas iš turizmo ir laisvalaikio priemonių pusės.
- Energijos tiekimo ir naudojimo.
- Kraštovaizdžio pokyčių dėl infrastruktūros, pastatų ir įrenginių statybos.
- Oro taršos ir atliekų.
- Gruntų suplūkimo ir užsikimšimo (augmenijos žalojimo ir naikinimo).
- Faunos ir vietos gyventojų ramybės drumstimo (pvz., dėl triukšmo).

Augantis skaičius turistų, apsilankančių lengvai pažeidžiamose gamtos zonose, taip pat gali kelti grėsmę gamtos išsaugojimui (žr. 3 lentelė). Nedarnaus turizmo poveikis gali pasireikšti kaip neigiamas poveikis biologinei įvairovei, oro bei vandens taršos didėjimas, smarkiai išaugantis energijos sunaudojimas ir kiti veiksniai.

Nedarnaus turizmo poveikis aplinkai

Poveikis	Nedarnaus turizmo poveikio aplinkai apibūdinimas
Poveikis biologinei įvairovei	Turizmas gali skurdinti biologinę įvairovę: konkuruodamas su laukine gamta dėl gyvenamųjų plotų ir gamtos išteklių.
Oro tarša	Plečiantis oro, kelių ir geležinkelių transportui, didėja turistų skaičius ir jų mobilumas. Transporto teršalų išmetimas, teršalų išmetimas energijos gamybos metu siejami su rūgščiaisiais lietumis, pasauliniu atšilimu ir didele oro tarša atskirose vietovėse.
Triukšmas	Triukšmo tarša, kurią sukelia orlaiviai, automobiliai, motociklai, autobusai bei pramoginės transporto priemonės, tampa vis aktualesne turizmo problema ir kelia susierzinimą, įtampą arba net kenkia klausai.
Įtaka vandens ištekliams	Vanduo, ypač gėlasis - vienas esminių gamtos išteklių. Turizmo pramonė pernelyg eikvoja vandens išteklius (viešbučiams, baseinams, golfo aikštelėms bei turistų asmeniniams poreikiams), dėl ko gali pritrūkti vandens ir sumažėti vandens ištekliai bei susidaro didesnis kiekis nutekamųjų vandenių.
Žemės skurdinimas	Tiesioginį poveikį gamtos ištekliams dėl turistinių įrenginių, kelių ir oro uostų statybos gali daryti žemės naudojimas gyvenamaisiais tikslais, kitoms infrastruktūros reikmėms ir statybinėms medžiagoms.
Energijos vartojimas	Viešbučiai yra stambūs vandens bei elektros energijos vartotojai – vidutiniškai per dieną turistai sunaudoja 1/3 vandens daugiau, nei vietos gyventojas.
Vandens tarša	Viešbučių, poilsio ir kitų įrenginių statyba dažnai pernelyg apkrauna kanalizacijos įrenginius, ypač todėl, kad daugelyje turistinių vietovių sezono įkarštyje gyventojų būna keliskart daugiau, nei ne sezono metu. Nuotekos jau užteršė jūras ir ežerus, esančius šalia turistų lankomų vietų, sunaikino florą ir fauną.
Estetinė tarša	Kai kuriose vietovėse įprastas turizmas kaltinamas tuo, kad nesugebėjo integruoti savo struktūrų į gamtos ypatumus ir tos vietovės tradicinę architektūrą. Gamtinėje aplinkoje dideli, užgožiantys kurortai gali atrodyti lyg būtų pastatyti ne savo vietoje ir kirstis su tradiciniu struktūriniu dizainu. Zonose, kur itin sutelkta turistinė veikla ir patrauklios gamtos grožybės, atliekų utilizacija kelia rimtą problemą.
Pakrančių erozija	Pramoginių laivų uostų, bangolaužių ir pakrantės plėtra gali sukelti srovės nešmenų pokyčių, o tuo pačiu – pakrančių eroziją.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnusis turizmas*.

Taigi, apibendrinant reikia pažymėti, kad nedarnaus turizmo taikymas sukelia daugybę ekologijai neigiamų pasekmių, daro nepataisoma žalą biologiniai įvairovei. Plečiantis turizmo industrijai didėja vandens, elektros energijos bei gamtinių išteklių vartojimas, o tuo pačiu didėja ir oro bei vandens tarša.

Socio-kultūrinis turizmo poveikis

Turizmo socialinio-kultūrinio poveikio veiksniai yra poveikis vietos bendruomenėms, turinčioms tiesioginių ir netiesioginių kontaktų su turistais ir sąveikaujančioms su turizmo pramone. Dėl įvairiausių priežasčių vietos bendruomenės dažnai būna silpnesnioji šalis sąveikoje su savo svečiais ir paslaugų teikėjais. Poveikis atsiranda, kai turizmas įneša pokyčių į vertybių sistemas ir elgesį, tuo sukeldamas grėsmę tradiciniam identitetui. Be to, pokyčių dažnai atsiranda bendruomenės struktūroje, šeimos santykiuose, kolektyvinio tradicinio gyvenimo stiliuje, apeigose ir moralėje, dėl vietos identiteto b vertybių pokyčio.

Nedarnus turizmas gali pakeisti arba sunaikinti vietos identitetą bei vertybes, jis pasireiškia keletu glaudžiai susijusių įtakos formų (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Neigiamas nedarnaus socio-kultūrinio turizmo poveikis

Poveikis	Nedarnaus turizmo neigiamas socio-kultūrinis poveikis
Vietos kultūros komercializacija	Turizmas vietos kultūrą gali paversti prekėmis, kai religinės tradicijos, vietos papročiai ir šventės supaprastinami, kad atitiktų turistų lūkesčius, todėl jie pavirsta vadinamuoju „rekonstruotu etniškumu“.
Standartizacija	Turistų pageidavimų tenkinimo proceso metu turistinės vietovės rizikuoja tapti standartinėmis: tuo pat metu, kai kraštovaizdis, būstas, maistas, gėrimai ir t.t. turi tenkinti turistų pageidavimą patirti nauja ir nepažįstama, jie neturi būti pernelyg naujoviški ar keisti, nes iš tikrųjų tik nedaugelis turistų trokšta patirti visiškai nauja.
Prisitaikymas prie turistų poreikių	Turistai pageidauja suvenyrų, menų, amatų, kultūros apraiškų. Daugelyje turistinių vietovių amatininkai pajuto augančią paklausą ir pakeitė savo gaminių dizainą, kad jis labiau atitiktų naujųjų klientų skonį. Turistų rodomas susidomėjimas gali stiprinti šių menininkų savo vertės pojūtį ir padėti išsaugoti kultūrinę tradiciją.

Poveikis	Nedarnaus turizmo neigiamas socio-kultūrinis poveikis
Kultūrų konfliktai	<p>Turizmas pagalba užmezgami socialiniai ryšiai tarp žmonių, kurie kitais atvejais niekad nesusitiktų, dėl kultūrų, etninių ir religinių grupių, vertybių, gyvenimo būdų, kalbų ir pragyvenimo lygio skirtumų. Todėl, gali kilti kultūrų konfliktų dėl:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ekonominės nelygybės</i> – tarp vietos gyventojų ir turistų, kurie išleidžia daugiau pinigų, nei paprastai išleidžia namie. • <i>Susierzinimo dėl turistų elgesio</i> – dėl nežinojimo arba nerūpestingumo turistai dažnai negerbia vietos papročių ir moralinių vertybių. • <i>Darbų lygių trintis</i> – dėl profesinio mokymo stokos daugumą mažai apmokamų darbų, susijusių su turizmu, tenka vietos gyventojams, o geriau apmokamus ir prestižinius vadovavimo darbus dirba užsieniečiai arba „urbanizuoti“ šalies gyventojai.
Fizinė įtaka, sukelianti socialinę įtampą	<p>Fizinės įtakos formos, kuriomis intensyvėjantis turizmas pasireiškia turistinėje vietovėje, gali sukelti rimtą socialinę įtampą dėl kylančių įvairių konfliktų tarp turistų ir vietos gyventojų dėl išteklių naudojimo (konkurencija dėl pirminių išteklių), kultūros paveldo naikinimo (galimų vandalizmo aktų, šiukšlinimo) bei dėl tradicinio žemės naudojimo (vietos gyventojų pasipriešinimas viešbučių, turistinių bazių statyboms).</p>
Nusikalstamumas	<p>Nusikalstamumas paprastai didėja kartu su zonos plėtra ir urbanizacija. Masinio turizmo augimą dažnai lydi padidėjęs nusikalstamumas (didelis turistų skaičius turinčių vertingų daiktų padidina nusikaltėlių trauką).</p>
Blogėjančios darbo ir samdos sąlygos	<p>Darbo ir samdos sąlygos turizmo sektoriuje yra nepatenkinamos (ilgos darbo valandos, nepastovus darbas, mažas darbo užmokestis, prastas mokymas ir mažai galimybių kelti kvalifikaciją). Pastarojo meto kelionių ir turizmo plėtros tendencijos (liberalizacija, konkurencija), skatina tendenciją sudaryti nepatikimas ir lanksčias samdos sąlygas (kartais samdomi vaikai, nes jie pigūs ir lankstūs darbuotojai).</p>

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnusis turizmas*.

Taigi, nedarnaus turizmo analizė socialinio-kultūrinio aspektu rodo, kad nedarnus turizmas gali kelti grėsmę prarasti kultūrinį identitetą, tautinį išskirtinumą, sukelti įvairius kultūrinius konfliktus dėl skirtingų kultūrų, religijų ir t.t., didinti nusikalstamumą bei turizmo sektoriuje dirbančių darbuotojų darbo sąlygų pablogėjimą.

Priešingai nei nedarnusis turizmas, darnusis - turi socialinės plėtros potencialą, sukuriant darbo vietas, perskirstant pajamas ir sumažinant skurdą (žr. 5 lentelė).

Teigiamas darnaus socio-kultūrinio turizmo poveikis

Poveikis	Darnaus turizmo teigiamas socio-kultūrinis poveikis
Turizmas kaip taikos išsaugojimo jėga	Darnusis turizmas turi mokomojo elemento - gali skatinti supratimą tarp žmonių ir kultūrų, garantuoti kultūrinius mainus tarp šeiminkų ir svečių, o tai padidina galimybę gilinti tarpusavio palankumą ir supratimą, sušvelninti išankstines nuostatas.
Bendruomenių stiprinimas	Darnusis turizmas gali įvairiais būdais pagyvinti bendruomenę. (įvairūs vietos gyventojų renginiai, festivaliai). Vietos gyventojai gali sustiprinti savo įtaką turizmo plėtrai, pagerinti savo darbo ir uždarbio perspektyvas dalyvaudami su turizmu susijusiuose profesiniuose mokymuose ir verslo bei organizacinių įgūdžių tobulinime.
Kultūros ir tradicijų atgaivinimas	Darnusis turizmas turi potencialą išsaugoti, atkurti ir perduoti kultūros ir istorijos tradicijas.
Turizmas, skatinantis socialinį dalyvavimą ir pasididžiavimą	Turizmas padeda stiprinti vietos gyventojų supratimą apie finansinę gamtos ir kultūros objektų vertę, gali žadinti pasididžiavimą konkrečios vietovės ir visos šalies paveldu ir susidomėjimą jo išsaugojimu - įtraukia vietos bendruomenę į darnaus turizmo plėtrą.
Darnaus turizmo nauda turistams	Lankytojai patiria įvairią naudą: gali mėgautis nesugadinta gamta ir kraštovaizdžiais, aplinkos kokybe (švariu vandeniu ir oru), sveika bendruomene su mažu nusikalstamumo lygiu, klestinčia ir savita vietos kultūra bei tradicijomis.
Priemonių plėtra kaip nauda gyventojams	Turizmo industrijai remiant bendruomenei skirtų įrenginių ir paslaugų kūrimą, kurie kitais atvejais nebūtų plėtojami, turizmo vietovėje gali pakilti gerovės standartas. Nauda gali būti atnaujintos infrastruktūros, sveikatos ir transporto pagerinimai, nauji sporto ir poilsio objektai, restoranai ir visuomeninės paskirties objektai, o taip pat ir geresnės kokybės prekių ir maisto tiekimas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnusis turizmas*.

Taigi tada, kai plėtojant turizmo industriją žiūrima per darnumo prizmę, galima tikėtis kultūrinių konfliktų išvengimo; vietinės kultūros išsaugojimo, atkūrimo bei perdavimo; unikalių kraštovaizdžių išsaugojimo; naujų paslaugų kūrimo, kurie gali pakelti vietovės gyvenimo kokybę.

Turizmo ekonominis poveikis

Turizme yra daug paslėptų išlaidų, kurios daro neigiamą ekonominį poveikį vietos bendruomenei (žr. 6 lentelė).

6 lentelė

Neigiamas nedarnaus turizmo ekonominis poveikis

Poveikis	Nedarnaus turizmo neigiamas ekonominis poveikis
Pajamų nuotėkis	Turistų išleistų pinigų suma dažnai būna palyginti maža dėl pinigų sumos, „nutekėjusios“ iš zonos, dėl mokesčių sumokėjimo, pelno ir atlyginimų, sumokėtų už zonos ribų, bei importo išlaidų, kuomet turistai reikalauja tokių įrangos, maisto ir kitų gaminių standartų, kokių šalis šeimininkė negali pateikti. Jos atitenka oro linijų bendrovėms, tarptautinėms kompanijoms (kurių pagrindinės būstinės dažnai būna įsikūrusios keliautojų gimtojoje šalyje).
Infrastruktūros kaštai	Vietos valdžiai, disponuodama vietos mokesčių mokėtojų pinigais, gali suteikti turizmo plėtojams galimybę pasinaudoti mokesčių lengvatomis ir kitais finansiniais privalumais, kurie kitu atveju brangiai kainuotų (pvz.: pagerinti oro uostą, kelius ar kitą infrastruktūrą).
Kainų augimas	Padidėjusi pagrindinių paslaugų ir prekių paklausa iš turistų pusės dažnai sukelia kainų padidėjimą, kuris turi neigiamos įtakos vietos gyventojams, nes jų pajamos proporcingai nedidėja. Turizmo plėtra ir su ja susijęs nekilnojamojo turto paklausos didėjimas gali žymiai padidinti statybos išlaidas ir žemės vertę.
Ekonominė priklausomybė nuo turizmo	Daugelis šalių vertina turizmą kaip vienintelį svarbiausią būdą savo ekonomikai pakelti. Tai pavertė jas itin lengvai pažeidžiamomis dėl visko, kas neigiamai veikia vietos turizmo pramonę (pvz., teroristų grasinimų, karinių konfliktų, gamtos stichijų poveikio), ir tai daro griaujamąjį poveikį bendram ekonominiam klimatui. Pavyzdžiui, Turkijos ekonomika smarkiai nukentėjo dėl karo Irake dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje.
Sezoninis darbų pobūdis	Turizmo pramonės sezoninis pobūdis sukuria ekonominių problemų turistinėse vietovėse, kurios yra itin priklausomos nuo turizmo. Sezoniniai darbuotojai susiduria su tokiomis problemomis, kaip negarantuotas darbas (ir pajamos), paprastai nėra garantijų, kad bus galima gauti darbą kitą sezoną, sunku pasinaudoti galimybėmis mokytis, pasinaudoti dirbantiesiems teikiama medicinos pagalba, jų patirties nepripažinimas, nepatenkinamos būsto ir darbo sąlygos.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnasis turizmas*.

Dažnai turtingos šalys būna geriau prisitaikiusios gauti pelno iš turizmo, nei neturtingos. Nors blogiausiai išsivysčiusioms šalims labiausiai reikia pajamų, įdarbinimo galimybių ir bendro gyvenimo lygio pakilimo remiantis turizmu, dažnai jos mažiausiai gali pasinaudoti šiais privalumais. Tarp šio reiškinio priežasčių – iš turizmo gautų pajamų išvežimas iš šalies-šeimininkės dideliu mastu, vietos verslo įmonių ir gaminių blokavimas.

Išnaudojant darnaus turizmo teikiamus privalumus galima išvengti, anksčiau minėto nedarnaus turizmo sukeliama neigiamo poveikio vietos ekonomikai, bei tuo pačiu gauti ir ekonominės naudos iš turizmo (žr. 7 lentelė).

7 lentelė

Teigiamas darniojo turizmo ekonominis poveikis

Poveikis	Darniojo turizmo teigiamas ekonominis poveikis
Ekonominė nauda	Ekonominio poveikio veiksniai - susiję su uždirbama užsienio valiuta, įmokos į valstybės išdą, papildomos darbo vietos ir verslo galimybės.
Užsienio valiutos įplaukos	Turistų išleidžiami pinigai, su tuo susijusių prekių ir paslaugų eksportas ir importas duoda pajamų šalies šeimininkės ekonomikai. Turizmas yra pagrindinis užsienio valiutos įplaukų šaltinis mažiausiai 38 proc. visų šalių .
Valstybės biudžeto pajamos	Įplaukos į Valstybės biudžetą iš turizmo sektoriaus gali būti kaip tiesioginės ir netiesioginės įmokos. Tiesiogines įmokas - pajamų mokesčiai, imami iš dirbančiųjų turizmo sektoriuje, turizmo įmonių ir tiesioginės rinkliavos iš turistų, pvz., ekologinis mokestis arba išvykimo mokesčiai. Netiesiogines įplaukas -mokesčiai ir muitai, taikomi turistams tiekiamoms prekėms ir teikiamoms paslaugoms, pvz., mokesčiai, taikomi suvenyrams, alkoholiniams gėrimams, restoranams ir t.t.
Papildomos darbo vietos	Sparti tarptautinio turizmo plėtra suteikia galimybę sukurti daug naujų darbo vietų. Turizmas gali sukurti darbo vietas tiesiogiai per viešbučius, restoranus, taksi įmones, prekybą suvenyrais, o netiesiogiai – per tiekiamą (teikiamą) prekių ir paslaugų, reikalingų su turizmu susijusiam verslui.
Investicijų į infrastruktūrą stimuliavimas	Turizmas gali skatinti vietos valdžią gerinti infrastruktūrą įrengiant geresnes vandentiekio ir kanalizacijos sistemas, kelius, elektros, telefono ir viešojo transporto tinklus. Visa tai gali pagerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę bei skatinti turizmą.

Poveikis	Darniojo turizmo teigiamas ekonominis poveikis
Įnašas į vietos ekonomiką	Turizmas gali būti reikšminga ar net esminė vietos ekonomikos dalis. Kadangi aplinka yra turizmo pramonės kapitalo pagrindinė sudėtinė dalis, įplaukos iš turizmo dažnai naudojamos saugomų zonų ekonominei vertei išmatuoti.
Tiesioginis finansinis įnašas į gamtos apsaugą	Turizmas gali tiesiogiai prisidėti prie lengvai pažeidžiamų zonų ir gyvūnų gyvenamųjų vietų išsaugojimo. Pajamos iš įėjimo į parkus mokesčių ar panašių šaltinių gali būti skiriamos konkrečiai aplinkosaugos požiūriu lengvai pažeidžiamų zonų apsaugai ir valdymui finansuoti.
Konkurencinis privalumas	Vis daugiau ir daugiau kelionių operatorių laikosi aktyvaus požiūrio į darnumą. Ir ne tik todėl, kad šito iš jų tikisi vartotojai, bet ir todėl, kad jie supranta, jog žmogaus nepaliestos turistinės vietovės turi esminės svarbos ilgalaikiam turizmo pramonės išlikimui.
Alternatyvios darbo vietos	Turizmas gali suteikti alternatyvių darbo vietų plėtros projektams, kurie gali turėti didesnio poveikio aplinkai.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnusis turizmas*.

Taigi, nedarnus turizmas ekonominiu aspektu gali sukelti tokį neigiamą poveikį kaip pajamų praradimą, dėl importuojamos produkcijos bei paslaugų; papildomi infrastruktūriniai kaštai; kainų padidėjimą bei sezoninio darbo problemas vietos gyventojams; o taip pat per didelę ekonominę priklausomybę nuo turizmo pramonės.

Tačiau, taikant darnųjį turizmą galima tikėtis įvairiapusės ekonominės naudos, tokios kaip valstybės biudžeto papildymo pajamomis iš turizmo sektoriaus, tiesioginio įnašo į šalies ekonomiką bei gamtos apsaugos tuo pačiu sukuriant papildomas bei alternatyvias darbo vietas.

1.4. Kaimo turizmo esmė, politika ir plėtros galimybės

Kaimo turizmą galima pavadinti urbanizacijos fenomenu. Atsiradus miestams – atsirado ir miesto gyvenimo ritmas, tempas bei aplinka vis daugiau varginanti žmones. Miestietiškos gyvensenos problemos, nenatūralus ir nesveikas gyvenimo būdas, vartotojiška kultūra, šiltų-neformalių santykių trūkumas paskatino žmones ieškoti galimybių grįžti į gamtą. Dėl unikalių kaimo aplinkos ypatybių: didelės erdvės, mažo gyventojų skaičiaus, nepakartojamos gamtinės

aplinkos, neformalių bendravimo santykių, vietinės kultūros atmosferos, sveikesnio maisto žmones traukia poilsis į kaimo sodybose.

Analizuojant užsienio šalių literatūrą galima rasti labai daug kaimo turizmo sąvokos sinonimų: poilsis kaime, kraštovaizdžio turizmas, agroturizmas, poilsis agrarinėje aplinkoje ar tiesiog atostogos kaime.

A. Gannon kaimo turizmą sąvoką prilygina ūkio turizmo, agroturizmo, žaliojo turizmo sąvokom ir teigia, kad ši turizmo rūšis apima daug ūkininkų ir kaimo žmonių siūlomų veiklų, paslaugų ir patogumų, skirtų pritraukti turistus į vietovę tam, kad gautų papildomų pajamų savo verslui. (R. Sugiarti, D. Ernawati, A. Birtles, 2003)

R. Sharpley ir J. Sharpley mano, kad kaimo turizmas gali būti apibrėžiamas ir abstrakčiau, kaip dvasinė būseną, ir technologiškai, susiejant su veikla, tikslais ir kitomis išmatuojamomis, akivaizdžiomis charakteristikomis. (R. Sugiarti, D. Ernawati, A. Birtles, 2003)

Jansen – Verbeke (1999) kaimo turizmo sąvoką pateikia, kaip visas turizmo formas apimančią turizmo rūšį, kaimo vietovėse. Pagrindiniu kaimo turizmo bruožu autorė nurodo, regiono urbanizuoto ir kaimiško charakterio prieštaravimą.

Nuchnard Rattanasuwongchai (1998) nuomone, kaimo turizmas yra įvairių rūšių, todėl sunku pateikti tikslų jo apibrėžimą, jis gali būti laikomas ir “kaimo vystymosi”, ir “darnaus vystymosi” dalimi.

Webster kaimo turizmą apibūdina kaip procesą vedantį į geresnę kaimo žmonių sugebėjimą valdyti savo aplinką, kuris atsiranda geriau išnaudojant naudas, užtikrinančias šį valdymą. Kaimo vystymą veikia daugelis veiksnių, įskaitant ekonominį vystymąsi, humanitarines nuostatas, aplinką, socialines vertybes ir žinias. (N. Rattanasuwongchai, 1998)

Villiers supranta darnų kaimo turizmo vystymą kaip būdą pakelti gyvenimo standartus, sudaryti sąlygas žmonėms pasiekti savo žmogišką potencialą, oriai gyventi ir užtikrinti dabartinės ir ateities kartų gerovę. (N. Rattanasuwongchai, 1998)

Nuchnard Rattanasuwongchai (1998) nuomone, kaimo turizmo sąvoka yra susijusi su aukščiau paminėtais apibrėžimais. Kaimo turizmas yra dar viena darnaus turizmo rūšis, kuri naudoja kaimo regionuose esančius išteklius, nesukelia arba mažai sukelia žalingų pasekmių ir teikia didėjančią naudą kaimo vietovėms, kuri pasireiškia kaimo produktyvumu, užimtumu, geresniu gerovės paskirstymu, kaimo aplinkos ir kultūros saugojimu, vietinių žmonių įtraukimu ir tinkamu tradicinių įsitikinimų ir vertybių pritaikymu pagal šiuos laikus.

Lietuvoje, kaimo turizmo samprata dar tik formuojasi, nors poilsis kaime nuo seno įprastas reiškinys.

P. Grecevičius ir kiti (2002) knygoje „Turizmas“, kaimo turimą apibrėžia, kaip tikslingą keliavimą į kaimo teritoriją ir laikiną pasigyvenimą kaimo sodyboje norint pailsėti ar pažinti kaimo gyvenimo būdą.

Labai panašiai kaimo turizmo sąvoką apibrėžia ir A. Astromskienė (2005) knygoje „Kaimo turizmas“ – tai keliavimą į kaimo teritoriją ir apsigyvenimą kaimo sodyboje norint pailsėti ar pažinti kaimo gyvenimo būdą.

A. Armaitienė ir kt. (1999) apibrėždama kaimo turizmo sąvoką, pažymi, kad tai tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei kaip ir kiti autoriai, priduria, kad tai laikinas gyvenimas kaimo sodybose. Lietuvos atskirų regionų gamtos grožis bei įvairovė, kultūros paveldo objektai ir santykinai geri keliai sudaro palankias sąlygas kaimo turizmui. Ši paslauga populiarėja tarp Lietuvos miestų gyventojų, ja vis daugiau domisi užsienio turistai.

P. Grecevičius ir kiti (2002) mano, kad kaimo aplinka turi tam tikras ypatybes, kurios traukia žmones čia poilsiauti. Tai:

- Daug atviros erdvės;
- Mažai gyventojų;
- Retai užstatyta vietovė;
- Gamtinė aplinka;
- Daug veiklos lauke;
- Daug individualios veiklos galimybių;
- Mažos įstaigos;
- Mažai turistų;
- Vietinis privatus verslas;
- Asmeniškai santykiai su turistais;
- Mėgėjiška vadyba;
- Vietinė kultūrinė atmosfera;
- Daug senesnių pastatų;
- Gamtos apsaugojimo idėjos;
- Tikras, lėtai valgomas maistas. (P. Grecevičius ir kiti, 2002, 99p.)

Taigi, apibendrinant, kaimo turizmo sąvoką, galima būtų apibrėžti, kaip darnaus turizmo šaką kaimo vietovėje, kuri vietos gyventojams suteikia įsidarbinimo, papildomų pajamų gavimo

ir bendro gyvenimo lygio kilimo galimybę, tuo pačiu išsaugant kultūrinės vertybes nesukeliant žalingų pasekmių aplinkai. Taip pat ir turistai gauna unikalia galimybę pailsėti kaimo aplinkoje pabėgant nuo miesto gyvenimo tempo, streso bei mėgaujantis autentiška aplinka, nuostabią gamtą, natūraliu maistu ir ramybę.

Turizmo kaimo vietovėse kalsifikavimas

Paprastai kaimo vietovės pasižymi didele kultūrų, tradicijų ir natūralių išteklių įvairove, kurios dėka tos vietovės tampa patrauklios turistams. Nuchnard Rattanasuwongchai (1998) teigimu, galima išskirti penkias turizmo temas, teikiančios naudos ir turistams, ir vietiniams gyventojams.

- Natūralus turizmas - svarbiausia yra poilsis, kurį lydi menkas ekologinis poveikis arba jo iš viso nėra.
- Kultūrinis turizmas - suinteresuotas vietinių žmonių kultūra, istorija ir archeologija.
- Ekoturizmas - atsakingo tipo turizmas, saugantis natūralius išteklius bei išlaikantis vietinės populiacijos gerovę ir socialines vertybes.
- Kaimu paremtas turizmas (*angl. village-based tourism*) - turistai gyvena kaimo gyvenimą, o kaimai gauna ekonominę ir kitokią naudą iš turistinių veiklų.
- Agroturizmas - turistai stebi arba dalyvauja tradicinėje žemės ūkio veikloje, netrikdydami ekosistemos nei vietinių vietovių produktyvumo.

Nepaisant teigiamų kaimo turizmo temų, net ir šis turizmo tipas be tinkamo planavimo ir kontroliavimo gali tapti žalingu jautriuose kaimo regionuose.

A. Armaitienė ir kiti (1999) mano, kad kaimo turizmas yra susijęs su daugeliu kitų turizmo rūšių, kurios persipina ir papildo vienos kitas:

- Pramoginis turizmas - keliaujama norint pasilinksinti pašvęsti.
- Kultūrinis pažintinis kaimo turizmas – keliaujama norint pažinti gimtą kraštą, kai lankomi kaimo teritorijoje esantys kultūriniai objektai – sodybos, bažnyčios, muziejai, gamtos paminklai ir panašiai.
- Gamtinis pažintinis turizmas – svarbiausias elementas yra gamta.
- Religinis turizmas.

- Etninis turizmas.
- Profesinis turizmas. (žr. 3 pav.)



Šaltinis: ARMAITIENĖ, A; GRECEVIČIUS, P; URBIS, A; VAINIENĖ, I. (1999) Kaimo turizmas: mokymo priemonė aukštesniųjų žemės ūkio mokyklų kaimo turizmo specialybės studentams.39p.

3. pav. Kaimo turizmo struktūra

P. Grecevičius ir kiti (2002) agroturizmo sąvoką apibrėžia, kaip kaimo turizmo rūšį, kai turistai atvyksta į kaimo sodybą, siekdami susipažinti su tradicine ar šiuolaikine žemdirbyste arba atskiras jos elementais ir dalyvauti žemės ūkio gamybos procese.

Taigi, kaimo vietovė yra unikali vieta darniai turizmo plėtrai, kadangi čia natūralioje tradicijų bei išteklių įvairovėje gali būti plėtojamas įvairiausių rūšių turizmas, kurių dėka turistai turi unikalią galimybę ne tik susipažinti su vietos tradicijomis, gėrėtis unikalia gamta, pramogauti, bet net ir dalyvauti tradicinėje žemės ūkio veikloje.

Kaimo turizmo tikslai ir uždaviniai

Pasaulinės Turizmo Organizacijos (WTO) surengto seminaro „Kaimo turizmas Europoje: patirtis ir perspektyvos“ (2002) metu buvo numatyti pagrindiniai tikslai vystant kaimo turizmą (žr. 8 lentelėje). Taigi, buvo išskirti šešios pagrindiniai tikslai, tai ekonomika, aplinkosauga, teisinė sistema, gyvenimo kokybė, kultūros ir tradicijų išsaugojimas bei perėjimas prie masinės rinkos.

8 lentelė

Pasaulinės Turizmo Organizacijos nustatyti pagrindiniai tikslai vystant kaimo turizmą

Sritis	Tikslų įgyvendinimo galimybės
<i>Ekonomika</i>	Kaimo turizmas suteikia galimybę generuoti pajamas ir kurti darbo vietas. Todėl ši veikla gali padėti suteikti papildomą ekonominį aktyvumą bei pakeisti nuosmukį išgyvenančias tradicines ekonomines kaimo veiklas (pvz., žemdirbystę) ir tokiu būdu sumažinti kaimo depopuliaciją.
<i>Aplinkos apsauga</i>	Kaimo turizme svarbiausia yra aplinka. Norint apsaugoti aplinką, svarbu tinkami įstatymai, subalansuotas požiūris į planavimą ir praktinis požiūris į veikiančias kaimo turizmo įmones.
<i>Teisinė sistema</i>	Sėkmingam kaimo turizmui būtina sąlyga – tinkama teisinė bazė. Būtina vyriausybinių departamentų parama ir jų įsitraukimas į šį procesą.
<i>Gyvenimo kokybė</i>	Lankytojų srautas į kaimo vietas gali padėti išlaikyti egzistuojančių paslaugų gyvybingumą (pvz., parduotuvių ir pan.), taip prisidėdamas prie bendros vietinės populiacijos gyvenimo kokybės.
<i>Kultūros ir tradicijų išsaugojimas</i>	Kultūra ir vietos tradicijos yra svarbios lankytojams, todėl kaimo turizmas gali suvaidinti svarbų vaidmenį garantuodamas ilgalaikį jų išsaugojimą.
<i>Perėjimas prie masinės rinkos</i>	Turizmas yra ekonominė veikla, todėl jis gali vaidinti svarbų vaidmenį - palengvinti perėjimą nuo buvusios centralizuotos planinės ekonomikos prie rinkos ekonomikos.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: WTO. (2002) *Sustainable Development of Ecotourism. Web Conference Final Report*.

Taigi, siekiant išnaudoti turimo industrijos teikiamas galimybes, tokias kaip papildomos pajamos, naujos darbo vietos, papildomas ekonominis aktyvumas, gyvenimo kokybės gerėjimas, kultūrinių tradicijų išsaugojimas, būtina siekti tinkamos teisinės bazės būvimo, kuri užtikrintų subalansuotą kaimo turizmo plėtrą.

Pasaulinės Turizmo Organizacijos (WTO) surengto seminaro „Kaimo turizmas Europoje: patirtis ir perspektyvos“ (2002) dalyviai suformulavo ir kaimo turizmo viziją, kuri paremtą dviem pagrindiniais principais: alternatyva masinės rinkos turizmui bei darnus vystymasis (žr. 9 lentelė).

9 lentelė

Kaimo turizmo viziją

Vizija	Pagrindiniai principai
<i>Alternatyva masinės rinkos turizmui</i>	Kaimo turizmas pritraukia daugiau specialistų, „nišinės“ rinkos turistų besidominčių kultūra ir aplinka, todėl mažai tikėtina, kad lankomos vietos, siūlančios kaimo turizmo atostogas, patirtų kokius nors trūkumus ar nuostolius, siejamus su masinės rinkos turizmu.
<i>Darnus vystymasis</i>	Kaimo turizmas atstovauja darnų požiūrį į ekonominį vystymą. Jis gali vaidinti svarbų vaidmenį ūkių erdviniam vystyme bei paskirstant naudas neišsivysčiusiems regionams.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: WTO. (2002) *Sustainable Development of Ecotourism. Web Conference Final Report*.

Taigi, tam kad, kaimo turizmas turėdamas išskirtines savybes, tokias kaip vietinė kultūra bei unikali gamta, tapdamas masinės rinkos turizmu nekeltų grėsmės aplinkai, jis turi atstovauti darnus vystymosi požiūrį.

Neigiama kaimo turizmo įtaka

Daugelis autorių aptardami kaimo turizmo plėtros galimybes mini galimą neigiamą kaimo turizmo įtaką, kurią galima suskirstyti pagal tris pagrindinius darnumo aspektus, tai ekonominę, aplinkos bei socialinę ir kultūrinę įtaką. (žr. 10 lentelė).

Neigiama įtaka kaimo turizmui

Darnumo aspektas	Neigiamos kaimo turizmo įtakos apibūdinimas
Ekonominė įtaka	<p>Nors turizmas suteikia naudos - užsienio valiuta, užimtumas, didesnės valdžios pajamos ir žemės ūkio pasikeitimas į modernią paslaugų industriją, tačiau kenkia vietinėms bendruomenėms. Ekonominę naudą patiria daugiausia miesto bendruomenės ir verslininkai, bet ne kaimo bendruomenės.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paslaugų įmonės kaip poilsio vietės, viešbučiai ir kelionių kompanijos dažniausiai priklauso miestų investuotojams, kurie daugiausia ir pelnosi. • Maistas, gėrimai ir kiti kasdieniniai reikmenys, naudojami turistų, paprastai yra importuojami, bet ne gaminami vietoje. • Pajamos mokesčių ir rinkliavos forma neatitenka tiesiogiai kaimo bendruomenėms, bet grįžta centrinei valdžiai. • Vietinė darbo jėga mažai įdarbinama. Įsidarbinimo galimybės vietiniams žmonėms yra labai ribotos. <p>Per pastaruosius dešimt metų kaimo vietovės gavo nedaug naudos iš vietinių rankdarbių arba žemės ūkio koeficiento efekto. Tokią nepageidautiną situaciją sąlygoja silpnas ryšys tarp turizmo ir vietinės gamybos.</p>
Aplinkos įtaka	<p>Didelis lankytojų skaičius gali išseikvoti gamtinius išteklius ir smarkiai įtakoti aplinką. Be to, turizmui gali reikėti infrastruktūros, transportavimo ir kitų paslaugų, kurios gali smarkiai pakeisti aplinką. Kai kurios turistinės veiklos tokios kaip žygiai ir stovyklavimas sukėlė aplinkos užterštumą dėl nehygieniško žmogaus atliekų šalinimo, kanalizacijos nutekamųjų vandenių nuotėkio į vandens telkinius ir šiukšlinimo. Griežtų taisyklių nebuvimas, kaip reikia tinkamai naudoti žemę, leido turistų viešbučiams ir didžiuliam turistų skaičiui sugadinti daug vietinio peizažo.</p>
Socialinė ir kultūrinė įtaka	<p>Turizmas, nepaisant neigiamų padarinių, noriai priimamas daugelyje kaimo vietovių, nes pajamos gaunamos iš turizmo yra didesnės nei iš žemės ūkio. Prastai suplanuotas turizmas gali sukelti užsienio lankytojų, turinčių skirtingas vertybes, griauinančias vietinę kultūrą, antplūdį. Tada seka vietinių tradicijų ir kultūrinių papročių nykimas. Ardant vietinę kultūrą, tradiciniai namai yra keičiami moderniais pastatais. Žemės ūkis, kuris buvo tradicinio gyvenimo pagrindas, yra pakeičiamas turizmu ir tampa antraeilium užsiėmimu.</p>

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: RATZ, Tamara; PUCZKO, Laszlo. (1998) *Rural Tourism Management: Sustainable Options*.

Taigi, kartais dėl neveiklumo ar išsilavinimo stokos vietos gyventojai dažnai praranda pajamų, įsidarbinimo, vietinių išteklių (maisto, gėrimų ir t.t.) panaudojimo galimybę. Didelis

turistų srautas pernelyg sparčiai eikvoja gamtos išteklius, niokoja gamtą, užgožia vietinę kultūrą, tradicijas.

Suvaržymai kaimo turizmui

Kaimo turizmo vystymas susidūrė su daug problemų, nors pasaulinis darnumo judėjimas buvo palankus naujai darnaus turizmo erai. Galima išskirti keletą problemų tokių, kaip netinkama valdžia ir nedarnus vystymasis, įstatymų problemos, darbo jėgos trūkumas, nepakankama finansinė parama, vietinio įsitraukimo trūkumas. (žr. 11. lentelė)

Problemos kaimo turizmo sektoriuje

Problema	Problemų kaimo turizmo sektoriuje apibūdinimas
Netinkama valdžia ir vystymosi nedarna	Įstatyminių organizacijų valdžia yra apribota turizmo vystymo klausimu. Vyriausybės organizacijos nėra linkusios bendradarbiauti, nebent šalies vyriausybė suteikia finansinę pagalbą. Be to, organizacijos dažnai susiduria su biurokratišku popierizmu, ir jų sprendimus įtakoja politika. Kitas svarbus suvaržymas yra konfliktas tarp vyriausybinių organizacijų, kurių kiekviena stengiasi apsaugoti savo orumą ir autoritetą.
Įstatymų problemos	Mažinant turizmo įtaką kaimo bendruomenėms, rekomenduojama, kad kelionių operatoriai mažintų kiekvienos grupės arba kiekvieno apsilankymo laikotarpio turistų skaičių ir kad grupė būtų lydima gerai apmokyto personalo. Deja, šitaip didėjant išlaidoms, operatoriai nebus linkę tenkinti griežtų reikalavimų, nebent jie būtų oficialūs ir griežtai primesti. Kai kurie neatsakingi operatoriai, kurie nori iki minimumo sumažinti išlaidas ir apkarpyti konkurentų kainas, įveža labai dideles turistų grupes, kurios gali sugadinti kaimų ekologiją ir kultūrą.
Darbo jėgos trūkumas	Nors veikia įvairūs apmokymo kursai, vis dar labai trūksta personalo, turinčio ypatingų sugebėjimų, tokių kaip gamtos, vietinės kultūros, istorijos ir archeologijos supratimas. Ypač vietinė valdžia neturi turizmo vadyboje ir vystyme patyrusio personalo.
Nepakankama finansinė parama	Nors vystant kaimo turizmą, reikia didelio finansavimo, kažkodėl suteikiamas tik labai ribotas biudžetas, nes finansavimas priklauso nuo vietinės populiacijos dydžio. To pasekoje esminė plėtra tokia kaip žmogiškų išteklių vadyba, reglamentų skatinimas, fizinių struktūrų statymas ir žemės panaudojimo vadyba, nėra efektyviai įgyvendinama.
Vietinio įsitraukimo trūkumas	Nors kaimo turizme vietinio dalyvavimo sąvoka yra stipriai pabrėžiama, praktiškai vietiniai žmonės retai įtraukiami į sprendimų priėmimą, politikų planavimą ar diegimą. Dauguma kaimo bendruomenių neturi žinių apie turizmą ir yra apgaunami išorės investuotojų, kurie tikisi susišluoti visą ekonominę naudą iš kaimo vietovių. Todėl, vietiniai žmonės sutrinka arba nesutaria, kokios rūšies turizmą įsteigti savo vietovėje.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis: RATTANASUWONGCHAI, Nuchnard (1998) *Rural tourism – the impact on rural communities II. Thailand.*

Taigi, plėtojant kaimo turizmą susiduriama su valstybės abejingumo problema, kuri ypač aktuali besivystančioms šalims, kur sunku pradėti ir plėtoti verslą. Tinkamų įstatymų

nebuvimas, finansinės paramos iš vietinės valdžios trūkumas, nekvalifikuota darbo jėga, žinių trūkumas stabdo kaimo turizmo plėtrą.

Kaimo turizmo teikiamos galimybės

Daugelio turistų, ypač tų iš Šiaurės Amerikos, Japonijos ir Europos, požiūrį paveikė darnumo siekimas. Turistams tampant daugiau išprususiais, daugiau išmanančiais apie aplinkos kokybę ir daugiau patyrusiais, keičiasi ir jų elgesys. Jų lūkesčiai tampa didesni, jie reikalauja autentiškų ir reikšmingų potyrių; ir nepriklausomai nuo kainos, grįš dar kartą, jei jų lūkesčiai bus patenkinti.

Kaimo turizmas pateikia ne tik gamtos elementus tokius kaip miškai ir kalnai, bet taip pat ir tenykščius vietinius bruožus tokius kaip tradicijos, papročiai ir folkloras. Tiesioginė patirtis su vietiniais žmonėmis gali būti unikalus pardavimo momentas turistams pritraukti.

Nuchnard Rattanasuwongchai (1998) teigimu, kaimo turizmas yra patrauklus ne tik turistams, bet taip pat ir kaimo žmonėms išsivysčiusiose šalyse ir, šie tiek mažiau, besivystančiose. Per pastaruosius 10-15 metų, ūkininkai, vystydami turizmo pramogas ir įmones savo ūkiuose, rado būdų, kaip padidinti savo ekonominį saugumą ir sumažinti kraštutinio ūkininkavimo riziką. Nustatyta, kad Anglijoje ir Velse yra apie 15.000 ūkių, kurių veikla orientuota į ūkininkavimą ir turizmą. Naujos įmonės apima apsistojimą ūkininko gyvenamajame name, savitarnos maisto ruošimo patalpas, stovyklavimo aikšteles ir užsiėmimus, tokius kaip jodinėjimas, rankdarbių parodos ir apsilankymai vaistažolių soduose. Pastaruoju metu ir Tailando ūkininkai pradėjo daryti tą patį. Buvo išbandyta įvairi turistinė veikla, pavyzdžiui rankdarbių parodos, eko - turai provincijoje, ūkininkavimo turai ir apsistojimas ūkininko namuose bei eko - nameliuose. Šie turistiniai užsiėmimai turi daug potencialo, bet taip pat ir trūkumų.

Taigi, kaimo turizmo plėtra besivystančiose šalyse gali tapti vienu iš svarbesnių sektorių gerinant šalies ekonomiką. Didėjant turistų išprusimui, sąmoningumui, tuo pačiu ir darnaus turizmo vertės supratimui, tiesioginė patirtis su vietiniais žmonėmis gali būti unikalus turistų traukos objektas.

1.5. Ekoturizmo samprata ir pagrindiniai bruožai

Turizmo srities tyrinėtojai vis dažniau naudoja tokias sąvokas kaip gamtos pagrindu vykdomas turizmas, ekoturizmas ir darnus turizmas. Šios sąvokos naudojamos siekiant apibūdinti specialius turizmo tipus ir išskirti specialius su turizmu susijusių klausimų diapazonus.

D. Kline (2001) teigia, kad sąvokos gamtos pagrindu vykdomas turizmas, ekoturizmas ir darnus turizmas yra naudojamos pakaitomis kaip sinonimai, taip pat, kaip ir žaliąjo bei alternatyvaus turizmo sąvokos. Tačiau daugumos mokslininkų darbuose kiekviena ši sąvoka reiškia tam tikrą koncepciją, kurios skatina susirūpinimą aplinkosauga, socialiniais ir kultūriniais turizmo poveikiais.

Weiler ir Davis nuomone, gamtos pagrindu vykdomas turizmas yra turistinė veikla, kurią generuoja gamtinių rezervatų, nacionalinių parkų buvimas. Tai keliavimas, kuris pirmiausiai apima tiesioginį gėrėjimąsi nepaliesta gamtine aplinka. (Christie, Mason, 2006)

Tačiau dauguma kitų literatūros šaltinių, gamtinį turizmą traktuoja kaip ypatingai susijusį su gamtos išsaugojimu arba išlaikymu, nes būtent tuo turizmas ir yra paremtas. Daugumos mokslininkų nuomone, būtent šis požymis atskiria ekoturizmą nuo gamtinio turizmo. Gossling teigia, kad gamtinio turizmo sąvoka sietina su gamtinių plotų egzistavimo be specialaus rūpinimosi jų apsaugojimu, kai tuo tarpu ekoturizmas yra labai susijęs su tų gamtinių plotų apsaugojimu. (Vanasselt, 2000)

Fennell (1998) teigia, kad „ekoturizmo“ sąvoka naudojama jau nuo 1965m. „Tarptautinė Ekoturizmo Draugija“ („The International Ecotourism Society“) (2003) ekoturizmą apibrėžia taip: „tai tikslingas keliavimas į gamtines vietas, norint suprasti tos aplinkos kultūrą ir natūralią istoriją, pasirūpinant, kad nepakistų ekosistemos vientisumas ir tuo pačiu sukuriant ekonomines galimybes, kurių dėka gamtinių išteklių saugojimas vietiniams žmonėms atneša naudos“.

„Tarptautinė Ekoturizmo Draugija“ („The International Ecotourism Society“) (2003) išskiria dešimt pagrindinių ekoturizmo nuostatų:

1. Ekoturizmo traukos objektas turi tenkinti visus saugumo, sveikatos rūpybos ir aplinkos apsaugos kodeksų reikalavimus.
2. Ekoturizmo traukos objektas turi būti saugojamas jo natūralioje būklėje bei įvestos nuostatos, kurios palaikytų aplinkos būklę.

3. Informavimo priemonės ir žiniasklaidos metodai turi būti gerai matomi, o svečiai turi būti gerai informuoti apie tą traukos objektą.
4. Turi būti įdiegtos savikontrolės sistemos, kurios leistų įvertinti svečių pasitenkinimo lygį.
5. Verbuojuojant darbuotojus, reikia laikytis aukštų standartų. Gidai privalo būti sertifikuoti, studijavę tokias sritis kaip sociologija, ekologija, istorija, kalba, aplinkosaugos įstatymai, aplinkos saugojimas, grupių valdymas ir kt.
6. Traukos objektas turi parūpinti darbo vietas ir apmokymų programas vietinės bendrijos nariams.
7. Kiekvienas traukos objektas turi užtikrinti aukščiausios kokybės paslaugas ir suasmenintą dėmesį lankytojams.
8. Kiekvienas traukos objektas turi turėti gerą apsaugos sistemą (laikytis saugos ir avarinių atvejų procedūrų, pirmosios medicinos pagalbos suteikimo), ypač darbo valandomis.
9. Toje vietovėje turi būti rengiama „Aplinkosauginio poveikio įvertinimo ataskaita“, suformuluota vietovės valdymo politika (atliekų tvarkymas, vietovės saugojimas, personalo apmokymai, saugos reikalavimai ir kt).
10. Vadovai ir darbuotojai privalo laikytis verslo etikos.

Hector Ceballos-Lascurain vienas pirmųjų (1980) suformulavo „ekoturizmo“ sąvoką, apibūdinamas ją nauja keliavimo į gamtą formą. Nuo to laiko ekoturizmui apibūdinti buvo siūlomi įvairūs apibrėžimai, kurie atskleidžia savotišką ekoturizmo sąvokos evoliuciją, ir svarbiausia pabrėžia esminius jos elementus, o būtent, kad jis yra:

- priklausomas nuo natūraliosios gamtos;
- ekologiškai darnus;
- prisideda prie gamtinių (natūralių) plotų saugojimo;
- aplinkosauginio supratimo per švietimą ir aiškinimą;
- kultūriniu požiūriu darnus;
- palaiko vietines bendruomenes;
- apima rekreaciją, nuotykius ir pasigėrėjimą.

Seidl nuomone, ekoturizmo lankomose vietose yra siūlomos tokios paslaugos kaip vietiniai menai ir amatai, gidų lydimi žygiai ir laukinės gamtos stebėjimas, publikacijos, paskaitos apie istoriją, fotografavimas ir vietinis maistas. Pajamos yra surenkamos iš

užmokesčių už šias paslaugas, o taip pat iš užmokesčių, imamų iš natūralių plotų naudotojų bei vietinių išlaidų už viešbučius, restoranus ir barus, ir už transportavimo paslaugas. (Kline, 2001)

Orams teigia, kad ekoturizmas turi duoti daugiau nei paprasčiausią pasigėrėjimą; jis turi skatinti keistis turistų požiūrius į gamtinių išteklių saugojimą ir jų elgseną šiuo atžvilgiu.

Gossling ekoturizmą apibūdina kaimo ekonomikos vystymo priemone, nes jis leidžia kaimuose gyvenantiems žmonėms pasinaudoti neišnaudotomis ekonominėmis vertybėmis, kylančiomis iš natūralių (gamtinių) plotų. (Vanasselt, 2000)

Kiti tyrinėtojai teigia, kad, ekoturizmo sąvoka nereiškia staigaus šuolio nuo tradicinės rekreacijos ir turizmo, jos reiškia, kad pasikeitė apsilankymų natūralios gamtos plotuose lygis ir pasikeitė tikslai, kuriuos su tokiais apsilankymais sieja įvairūs suinteresuoti asmenys. Iš esmės turistai vis dažniau reikalauja tokių atostogų, kurios mestų jiems iššūkį ir leistų apsišviesti. Planuotojai ir įvairūs vietinės valdžios tarnautojai vis dažniau gamtinius plotus laiko potencialiais turizmo pajamų šaltiniais, kurių pagalba galima atsverti ekonomikos nuosmukius kituose sektoriuose ir taip prisidėti prie tų gamtinių plotų apsaugojimo (Lindberg ir McKercher 1997).

Tačiau, Wall pateikia visai kitokią nuomonę aiškindamas ekoturizmo sąvoką. Anot autoriaus, ekoturizmas yra būdingas ankstyvosioms turizmo gyvavimo ciklo stadijoms ir paremtas tuo, kad vietovė atrodo nepaliesta. Tačiau, kai tik ji „sugadinama“, ekoturizmo industrija yra priversta ieškoti kito nepaliesto kraštovaizdžio arba kultūros. (Ladkin, 1999)

Duffus ir Dearden taip pat mano kad, ekoturizmas veikia priešingai ekoturizmo tikslams. Gyvavimo ciklas reiškia, kad praleidžiamasis pajėgumas yra viršijamas tada, kai apsilankymų padaugėja tiek, kad nuo ekoturistų yra pereinama prie paprastų (tradicinių) turistų. (Kline, 2001)

Seidl teigia, kad bet kokioje lankomoje vietoje ekonominės paskatos vystytis yra pernelyg didelės, kad ta vieta per ilgą laiką liktų neišsivysčiusi. Anot autoriaus, kai tos lankomos vietos pasidaro perpildytos arba nuniokotos dėl per didelio apsilankymų skaičiaus ar žmonių įsibrovimo, pasiūla mažėja tol, kol atsiranda naujų lankomų vietų. (Kline, 2001)

Lietuvoje, ekoturizmo samprata dar tik formuojasi. Tik keletas autorių savo veikaluose apie turizmą išskiria tokią turizmo šaką kaip ekoturizmas.

P. Gricevičius ir kiti (2002) knygoje „Turizmas“ ekoturizmą apibūdina, kaip tausojančiojo turizmo forma, kuris gali tapti aplinkos išsaugojimo varomąja jėga. Autorių nuomone, ekoturizmas populiarus tarp turistų, kurie yra jautrūs aplinkai ir kultūrai, ieško natūralių dalykų ir stengiasi juos išsaugoti.

R.Čiegis (2003) ekoturizmą apibūdina, kaip savotišką gamtos turizmo žymeklį, kurio apibrėžimas sutelkia dėmesį į „aplinkos atžvilgiu atsakingą“ turizmą, teikiantį „tiesioginę naudą“ gamtą saugančiai teritorijai ir „vietos gyventojų ekonominiai gerovei“, ar į „gamtos turizmą, kuris remia apsaugą ir tolydžią plėtrą“. Autorius išskiria keletą ekoturizmo kriterijų:

- minimalus fizinis ir socialinis poveikis teritorijai, kurioje lankomasi;
- turisto ekologinis švietimas gamtos vietovėje;
- vietos gyventojų ženklus ekonominis dalyvavimas.

P. Grecevičiaus ir kiti (2002) teigimu, ekoturizmo idėja, atsiradusi Vakarų Europoje aštuntajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje ir išsivysčiusi į aktyvų judėjimą, praėjo kelias plėtojimosi stadijas (žr. 4 pav.)

Ekoturizmas	= aplinkosauga
Tausojantis turizmas	= aplinkosauga + vietiniai gyventojai
Atsakingas turizmas	= aplinkosauga + vietiniai gyventojai + turistai

Šaltinis: GRECEVIČIUS, Petras; ARMAITIENĖ, Aušrinė; JUNEVIČIENĖ, Onutė ir kt. (2002) *Turizmas: vadovėlis*. 103 p.

4. pav. Ekoturizmo sampratos raida

Iš ekoturizmo idėjos, kurios pagrindas buvo gamtinės aplinkos saugojimas, išsivystė tausojančiojo turizmo idėja. Jos pagrindinės nuorodos turistams:

- Saugoti išteklius.
- Pirkti vietinę produkciją.
- Palaikyti vietinių žmonių turizmo iniciatyvą.
- Gerbti vietinę žemę ir jos savininkų teises.
- Gerbti vietinius papročius.
- Nekenkti savo veikla vietiniams gyventojams, ypač vaikams.
- Sužinoti nauja apie vietinę istoriją, kalbą ir gyvenimo būdą.

P. Grecevičiaus ir kiti (2002) teigimu, tausojantis turizmas, kurio esmė ne tik gamtinės aplinkos išsaugojimas, bet ir pagarba vietiniams žmonėms bei vietinių žmonių iniciatyvos gamtos saugoje palaikymas, pereina į kitą etapą – atsakingojo turizmo vystymosi etapą. Atsakingasis turizmas, be būdingo ekoturizmui gamtinės aplinkos saugojimo ir tausojančiam

turizmui – gamtosaugos ir vietinių žmonių gyvenimo sąlygų gerinimo, reiškia aktyvią turistų poziciją ir vaidmenį tiek gamtosaugos, tiek ir vietinių socioekonominių ir sociokultūrinių reiškinų saugojime.

R. Sirusienė (2005) nuomone, ekoturizmo apibrėžimas tik tuomet bus visa apimantis ir tikslus, kai jame bus išryškinti pagrindiniai principai, kuriais remiantis ekologinis turizmas ir kurių jis ragina laikytis. Tai:

- rekreacinių gamtos teritorijų biologinės įvairovės išsaugojimas;
- į ekologinio turizmo veiklą įtrauktų regionų ekonominio stabilumo gerinimas;
- ekologinio turizmo veiklos dalyvių ekologinės kultūros kėlimas;
- rekreacinių teritorinių etnografinio statuso išsaugojimas.

Lietuvos žaliųjų judėjimas (2006) „ekoturizmo“ sąvoką apibrėžia, kaip pažintinio turizmo sudėtinę dalį ir teigia, kad tai Lietuvos valstybiniuose parkuose skatinama veikla, sudaranti sąlygas ne tik vertybėms išsaugoti, bet ir sąlygoms poilsiui sudaryti, nustatytose vietose, etnokultūros tradicijoms skleisti.

Taigi, dauguma tyrinėtojų ekoturizmą apibrėžia kaip tam tikros rūšies darnaus turizmo vystymą. Ekoturizmas užkerta kelią intensyvesniam gamtinių išteklių panaudojimui kaimų regionuose arba besivystančiose šalyse, teikdamas ekonominę gražą, kuri egzistuoja kaip teigiama paskata vietos gyventojams, kurie yra įtraukti į gamtinių išteklių apsaugą.

Pagrindiniai ekoturizmo bruožai

Pasaulinė turizmo organizacija (WTO) (2002) išskyrė penkis pagrindinius ekoturizmo bruožus:

1. Apima visas gamtinio turizmo formas, kuriose pagrindinis turistų interesas yra gamtos bei gamtinėse teritorijose esančios tradicinės kultūros stebėjimas ir vertinimas.
2. Turi švietimo ir aiškinamųjų bruožų.
3. Daugiausia, bet neišimtinai organizuojamas specializuotų ir mažų, vietinio verslo objektų mažoms grupėms. Įvairaus dydžio užsienio operatoriai taip pat organizuoja, valdo ir parduoda ekoturizmo keliones daugiausiai mažoms grupėms.
4. Sumažina minimaliai neigiamą įtaką gamtinei ir socialinei-kultūrinei aplinkai.
5. Stiprina gamtinių teritorijų apsaugą.

Paprastai ekoturizmo sąvoką lydi klaidingas supratimas, kad ekoturizmas būtinai turi būti smulkaus masto. Yra daug didelių ekoturizmo kurortų, kuriuose naudojamos geriausios energijos, atliekų minimizavimo technologijos, novatoriškas aiškinimo programos, reikšmingai į šį procesą įtraukiamos vietos bendruomenės ir tokiu būdu įkūnijami pagrindiniai ekoturizmo elementai.

Tarptautinė Ekoturizmo Draugija („International Ecotourism Society“) stebi suinteresuotųjų asmenų susitikimų rezultatus jau nuo 1991m. Taip šiai Draugijai pavyko suformuluoti visą kompleksą principų, kuriais vadovaujasi vis dažniausiai nevyriausybinių organizacijų, privataus sektoriaus įmonių, vyriausybių, akademinė ir vietinių bendruomenių.

Taigi, „Tarptautinė Ekoturizmo Draugija“ („The International Ecotourism Society“) (2003) išskiria sekančius ekoturizmo principus:

- Minimizuoti neigiamus poveikius gamtai ir kultūrai, kurie gali pakenkti lankomai vietai;
- Apšviesti keliautoją apie išsaugojimo svarbą;
- Akcentuoti atsakingo verslo svarbą, kuris turi veikti bendradarbiaudamas su vietiniais valdžios organais ir žmonėmis, kad patenkintų vietinius poreikius ir užtikrinti gamtos išsaugojimo naudas;
- Nukreipti pajamas į gamtinių ir saugomų plotų išsaugojimą ir valdymą;
- Pabrėžti poreikį į zonas suskirstyti regioninį turizmą ir turėti lankytojų valdymo planus, kurie būtų sudaryti regionams ar gamtinėms teritorijoms, kurios yra įtrauktos į numatytų ekovietovių sąrašus;
- Akcentuoti aplinkosauginių ir socialinių pirminių tyrimų panaudojimą, o taip pat ilgą laikotarpį aprėpiančias tikrinimo programas, kad būtų galima įvertinti ir minimizuoti poveikį.
- Siekti maksimizuoti ekonominę naudą šaliai, kurioje lankosi turistai, taip pat vietinių verslų ir bendruomenių gaunamą naudą, o ypač naudą tiems žmonėms, kurie gyvena gamtinėse ir saugomose teritorijose arba netoli jų.
- Siekti užtikrinti, kad turizmo vystymas neviršytų leistinų socialinių ir aplinkosauginių pokyčių ribų, kurias nustato tyrinėtojai bendradarbiaudami su vietiniais gyventojais;

- Remtis infrastruktūra, kuri buvo sukurta harmonijoje su aplinka, minimizuojant iškastinio kuro panaudojimą, saugojant vietinius augalus ir laukinę gamtą, ir maišant gamtinę ir kultūrinę aplinką.

Susitarus dėl principų toliau galima formuluoti specialias nuostatas, kurios padeda apibrėžti rinkos geriausias galimybes. Šios gairės dažnai yra praktiškas požiūris į darnaus vystymo rezultatų siekimą, nes paprastai informacija yra surankiojama iš geriausių praktikų tyrimų ir suinteresuotų asmenų susitikimų, iš privataus sektoriaus, nevyriausybinių organizacijų ir vietinių bendruomenių. Tarptautinės apžvalgos užbaigia nuostatų formulavimo procesą, jos užtikrina, kad būtų atsižvelgta į įvairius požiūrius.

Megan Epler Wood (2002) nuomone, ekoturizmo nuostatomis vystantis, svarbu apsvarstyti klausimus, į kuriuos praktikuojantys asmenys pasauliniu mastu galbūt nepilnai atsižvelgia:

1. Kontrolės mastas, kurį išlaiko tradicinės bendruomenės, kai ekoturizmas yra vystomas gamtiniuose plotuose, kuriuose jie gyvena.
2. Saugomų teritorijų dabartinių koncepcijų efektyvumas, socialinis teisingumas biologinės ir kultūrinės įvairovės išsaugojimo per ilgą laiką atžvilgiu.
3. Rizika, kad nereguliuojami turistų srautai prisidės prie genetinio kapitalo ir tradicinių žinių sumažinimo, kurios priklauso tradicinėms bendruomenėms.
4. Kaip subalansuoti vidutinių ir stambių investuotojų poreikius, kurie dažnai būna pašaliečiai (nepriklauso vietinei bendruomenei), su vietiniais lūkesčiais dėl smulkaus masto turizmo pastangų toje vietovėje.

Taigi, ekoturizmas akcentuoja ne mastą, bet kitokį ekoturizmo „stilių“, taip aprėpdamas aplinkosaugos darnumo sąvoką, o tai reiškia, kad jis yra ekologiškai, kultūriškai, socialiai ir ekonomiškai darnus. Ekoturizmas turistui suteikia unikalią galimybę pažinti gamtinėje teritorijoje esančią tradicinę kultūrą, nesukeliant neigiamos įtakos gamtinei ir socialinei-kultūrinei aplinkai, tuo pačiu atlieka ir švietėjišką veiklą.

Ekoturizmo teikiama nauda

Ekoturizmo teikiamas naudas aiškiai suvokia tiek besivystančių, tiek išsivysčiusių šalių vyriausybės ir tam yra daug pavyzdžių. Pvz., Kosta Rika, Ekvadoras ir Kenija dažnai minimi kaip sėkmingo ekoturizmo modeliai. Šios vietovės, kurios turi unikalią aplinką ir laukinę gamtą, ekoturizmo dėka užsidirba joms taip reikalingos užsienio valiutos.

J. Liu (1994) nuomone, tose vietovėse, kur gyventojai norėtų apriboti turizmą, ekoturizmui yra teikiama pirmenybė tradicinio masinio turizmo atžvilgiu, nes jis gali:

- 1) parūpinti stabilesnes ir lanksčias modernizavimosi priemones;
- 2) naudoti daugiau vietinę darbo jėgą ir kapitalą;
- 3) atsverti tradicinių ekonominių veiklų nuostolius;
- 4) užkirsti kelią tolimesniai išteklių išsekimo ir taršai.

J. Liu (1994) nuomone, yra ir kitokių ekoturizmo teikiamų naudų, kurios domina politikos kūrėjus, nes ekoturizmas gali:

- ***Derintis su esama infrastruktūra, būstu, patogumais ir visuomenėmis.***

Lankytojai apsistoja vietinio stiliaus viešbučiuose, gauna nakvynės ir pusryčių paslaugas, arba apsistoja kaimuose, valgo vietinį maistą ir dalyvauja vietiniuose užsiėmimuose.

- ***Yra imlus darbui ir skatina pageidautinas įdarbinimo rūšis.***

Vietiniai gyventojai turi savo įmones ir vadovauja verslams, gamina rankų darbo gaminius, priima lankytojus, užsidirba pinigų ir dalijasi savo kultūra.

- ***Gali padėti apsaugoti tos vietovės gamtines ir kultūros vertybes, nes pritraukia tokius lankytojus, kurie gerbia ir vertina lankomą kraštą.***

Ekoturistai nereikalauja prabangos, bet nori patys patirti vietines sąlygas, susipažinti su kultūra ir paragauti vietinio maisto.

- ***Gali užtikrinti finansinę paramą, reikalingą gamtinių ir kultūrinių teritorijų apsaugojimui, kurias naikina perteklinė žvejyba ir kitokios veiklos.***

Tam tikrų rinkliavų ir mokesčių pagalba galima palaikyti vietos kultūrą ir paremti menų išsaugojimo pastangas. Ekoturizmui paremti reikalingų lėšų galima kreiptis į kai kurias tarptautines aplinkosaugos agentūras tokias kaip Pasaulio Laukinės Gamtos Fondas.

- ***Padedą šviesti asmenis per visuomenę, informuojant juos apie aplinkos ir kultūros išsaugojimo svarbą.***

Ekoturizmas gali būti ta priemonė, kurios pagalba yra pakeičiamos gyvenimo praktikos, dėl kurių nyksta tam tikros gyvūnų ar augalų rūšys, kaip pvz., vėžliai, siūlant alternatyvius pragyvenimo būdus ir pateikiant pagrįstas priežastis, dėl ko reikia saugoti tradicinius gyvenimo būdus.

- ***Užtikrina edukacinių ir mokslinių tyrimų galimybes.***

Ekožygiai turi būti organizuojami su gerai apmokytais gidais. Dauguma sėkmingus žygius lydinčių gidų yra baigę aukštuosius gamtos ar socialinius mokslus (turi diplomus) arba juos studijuoja.

Taigi, ekoturizmo dėka galima diversifikuoti masinį turizmą ir klientams pasiūlyti tokius užsiėmimus kaip pasivaikščiavimai gamtoje, eko - žygiai ir kiti gamtos siūlomi potyriai, o taip pat skatinti saugomų plotų vystymą ir kultūrinių centrų vystymą kaimų regionuose.

Ekoturizmo tikslai

Labai svarbus ekoturizmo vystymui veiksnys yra vietinėje ekonomikoje paliekamų pajamų suma (Seidl, 1994). Pvz., ekonominė nauda, gauta iš ekoturizmo, gali padėti vystyti vietinių gyventojų teigiamą požiūrį į vietinius gamtinius plotus (Lindberg ir kt., 1996) ir gali užtikrinti ekonominę paskatą saugoti gamtinius išteklius (Wunder, 2000). Atitinkamai, jeigu vietiniai gyventojai iš turizmo negauna jokios naudos, o tik patiria nuostolius, jie neigiamai žiūrės ne tik į turizmą, bet ir į tų gamtinių plotų išsaugojimą, dėl kurių jų vietovėje vyksta turizmas. Darnus turizmo vystymas turi atitikti vietinės populiacijos poreikius, t.y., turi gerinti jos narių gyvenimą.

Juanita C. Liu (1994) išskiria keturis ekoturizmo tikslus. Tai aplinkos apsauga, ekonominis darnumas, kultūrinis vientisumas ir kultūros stiprinimas, edukacinė vertė (žr. 12 lentelė)

Pagrindiniai ekoturizmo tikslai

Tikslas	Pagrindiniai ekoturizmui keliami tikslai
<i>Aplinkos apsauga</i>	Šalims, kurios išgyvena išteklių praradimą dėl spartaus populiacijos augimo, uraganų ir gavybos pramonių tokių kaip žuvininkystė, ekoturizmas gali užtikrinti ekonominę paramą aplinkos apsaugai.
<i>Ekonominis darnumas</i>	Ekoturizmas - puiki užsienio valiutos gavimo priemone, vietos gyventojų pasipelnijimo šaltinis, kuris užtikrinant jiems pakankamą finansinę gražą ir teisingą išteklių bei naudų paskirstymą.
<i>Kultūrinis vientisumas ir kultūros stiprinimas</i>	Palaikyti dvipusį sąryšį tarp lankytojų ir gyventojų, kuris apima kultūrinius mainus, bet taip pat ir abipusę pagarbą bei tarpusavio sąveiką.
<i>Edukacinė vertė</i>	Skatinti lankytojų bei vietinius gyventojus daugiau sužinoti apie natūralią gamtą ir kultūrą, branginti jas, įskaitant ir tai, ką bus galima perduoti sekančios kartoms.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis: Liu, C, Juanita. (1994) *Pacific Islands Ecotourism: A Public Policy and Planning Guide*.

Taigi, ekoturizmo plėtra suteikia galimybę gauti pajamų vietos gyventojams, finansinė graža, gavybos pramonės plėtros paskata bei finansinė parama aplinkos apsaugai, stichinių nelaimių padarinių likvidavimui.

2. KAIMO TURIZMO IR EKOTURIZMO ANALITINĖ ANALIZĖ

Šioje dalyje pateikiama kaimo turizmo ir ekoturizmo raida pasauliniu bei Lietuvos mastu. Taip pat statistinės analizės būdu bus siekiama ištirti esamą Lietuvos ekoturizmo ir kaimo turizmo esamą situaciją lyginat ją su užsienio šalių patirtimi. Antrinių duomenų analizės būdu siekiama paneigti ar patvirtinti vieną iš iškeltų hipotezių, kad per pastaruosius metus kaimo turizmo šaka Lietuvoje sparčiai auga, o ekoturizme pastebimas ryškus nuosmukis.

2.1. Kaimo turizmo raida

Kaimo turizmas, kaip laisvalaikio praleidimo forma, Europoje atsirado antroje XVIII a. pusėje. Tiesa, iki to laiko kaimo vietovės taip pat buvo panaudojamos poilsiui, tačiau prieinamos buvo tik privilegijuotai žemės savininkų mažumai. Ir tik XVIII a. ėmė gausiai keliauti vidurinėsios klasės. Kaip, ir visų kitų turizmo formų, kaimo turizmo plėtra priklausė nuo technologijos pasiekimų, laisvalaikio, disponuojamų pajamų didėjimo.

A. Armaitienės ir kitų (1999) teigimu, geležinkelio plėtra XIX a. kaimo vietovėse padarė labiau prieinamas daugeliui žmonių, o turizmo industrijos pradžia palengvino kaimo turizmo augimą.

Tačiau, itin spartus kaimo turizmo plėtros didėjimas pasijautė tik XX a., tarp dviejų pasaulinių karų. Daugeliui žmonių atsiradus galimybei pasinaudoti mokamomis atostogomis bei sparčiai tobulėjant transportui, kaimo turizmo prieinamumas ypač padidėjo. Kelionės pėsčiomis ir dviračiais, žvejyba tapo itin populiarios. Kaimo turizmo išpopuliarėjimą lėmė išvykusiųjų gyventi į miestus dažni sugrįžimai paviešėti pas giminaičius kaime ar atostogų praleidimas, kukliose, paveldėtuose namuose kaimo vietovėse. Tai nulėmė galias kaimo turizmo tradicijas Šveicarijoje, Austrijoje, Švedijoje, Vokietijoje.

Tuo tarpu, kai Rytų ir Centrinės Europos šalyse uždaros valstybinės sienos trukdė turistų judėjimui, Vakarų Europos šalys šioje srityje toli pažengė į priekį. Kaimo turizmo verslas ėmė populiarėti kaip papildomas verslas ūkininkams, kas ir paskatino juos imtis įvairių šio verslo skatinimo priemonių:

- Jungtis į vietines paslaugų tiekėjų sąjungas tam, kad galėtų gerinti aplinką ir paslaugas turistams;

- Vietinių kaimo turizmo sąjungų įsijungimą į nacionalines asociacijas, nes tik veikdami kartu galėjo kontroliuoti paslaugų kokybę, efektyviai reklamuoti paslaugas klientams.
- Įvairių paramos fondų paieškos siekiant pagerinti paslaugų kokybę bei ją reklamuoti.

A. Armaitienės ir kitų (1999) teigimu, Prancūzija buvo pirmoji Europos šalis, įkūrusi kaimo turizmo paslaugų tiekėjų jungiančią organizaciją. Jau 1951 metais čia prasidėjo judėjimas „Gites de France“, kuriam šiuo metu priklauso net 55000 kaimo turizmo paslaugų teikėjai.

Susilpnėjus komunistinio režimo galiai, Rytų ir Centrinės Europos šalys ėmė skatinti privatų verslą, tame tarpe ir kaimo turizmo verslą:

- Kviesdavo užsienio šalių ekspertus atlikti šalies kaimo turizmo plėtros galimybių analizę;
- Propaguodavo kaimo turizmo verslą per žiniasklaidą;
- Rengdavo įvairius kaimo žmonių mokymo projektus kartu su užsienio šalių ekspertais;
- Teikdavo paramą ūkininkams, pradėjusiems verslą savo ūkyje;
- Skatindavo paslaugų tiekėjų asociacijų kūrimąsi. (A. Armaitienė, 1999, 37p.)

Pastarąjį dešimtmetį šiose šalyse kaimo turizmo plėtra vyko labai intensyviai, nes informacinės technologijos, aktyvus bendradarbiavimas su užsienio ekspertais ir individuali iniciatyva leido kaimo turizmo paslaugų tiekėjams greičiau pasiekti reikiamą paslaugų kokybę nei tai buvo padaryta kitose Vakarų Europos šalyse.

A. Astromskienės (2002) teigimu, kaimo turizmo užuomazgos Lietuvoje prasidėjo jau XX a. 3-iajame dešimtmetyje. Tarp populiariausių poilsio vietų Lietuvoje, tokių kaip pajūrio kurortai ar kurortai su mineraliniais šaltiniais Druskininkuose ir Birštone, minimos ir kaimo vietovės (Zarasai, Kazlų Rūda, Kačerginė, Kulautuva), kuriose per metus apsilankydavo apie 5000 poilsiautojų. Vasarą ūkininkai savo sodybose turistams leisdavo pasistatyti palapines, o žiemą už nedidelį mokestį juos priimdavo nakvynei.

1930m. pripažįstant turizmo svarbą Pabaltijo šalims, Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Suomijos valdžios atstovai nusprendė Paryžiuje ir Londone įsteigti Pabaltijo turizmo ir informacijos biurus. Vienas iš šių biurų tikslų buvo teikti informaciją apie galimybę pernaktuoti pas ūkininkus, žvejus ar kitus vietos gyventojus. Apie 1937m. randama duomenų, kad ūkininkai turi pajamų iš keliaujančių turistų. Poilsis kaime buvo mėgstamas dėl dviejų pagrindinių

priežasčių: pigesnio pragyvenimo ir geresnio poilsio. Tai buvo raiškiausias kaimo turizmo laikotarpis Lietuvoje.

Antrasis pasaulinis karas nutraukė kaimo turizmo veiklą Lietuvoje. Okupavus Lietuvą, žemės ūkis iš pagrindų buvo pertvarkomas. Kuriant kolūkius ir tarybinius ūkius, sugriauta privačių ūkių struktūra ir apribota kaimo turizmo veikla.

Nuo 7-ojo dešimtmečio kaimo turizmas vėl pradėjo atsigaivinti. Kaimo žmonės, gyvenantys gražiausiuose Lietuvos kampeliuose, priimdavo poilsiautojus iš Lietuvos ir kitų buvusios TSRS respublikų. Lietuvos kaimuose ėmė kurtis įvairūs poilsio kompleksai (pvz., Palūšėje, Plateliuose ir kt.). Naikinant kolūkinę sistemą, daug poilsio kompleksų buvo išardyta ir apleista.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, buvo atstatyta ir žemės nuosavybė ūkininkams. Daugelis ėmė privačiai verstis žemės ūkiu. Pereinant nuo planinės prie rinkos ekonomikos, kilo stipri ekonominė krizė, kuri ypač paveikė žemės ūkį. Šios priežastys paskatino kaimo žmones ieškoti kitų papildomų pajamų šaltinių, ėmė domėtis kaimo turizmu.

A. Armaitienės ir kitų (1999) Lietuvos kaimo turizmo raidoje, priklausomai nuo istorinės – politinės situacijos šalyje, siūlo išskirti tris etapus:

- *Poilsis kaime tarpukario Lietuvoje (1918 – 1941 m.).* Pasiturintieji vykdavo ilsėtis į užmiesčio vilas, o inteligentai – į savo ar savo artimųjų namus kaime.
- *Atostogos kaime kolūkinės sistemos periodu (1945 – 1990 m.).* Atostogos pas gimines kaime ar poilsis valstybinėse turistinėse bazėse, esančiose populiariose gamtinėse vietovėse.
- *Kaimo turizmas atkūrus nepriklausomybę (nuo 1991 m.).* Aktyviai steigiamos kaimo turizmo sodybos, jų savininkai buriasi į Lietuvos kaimo turizmo asociaciją, kuri padeda reklamuoti kaimo turizmo sodybų paslaugas.

P. Gricevičiaus ir kiti (2002) teigimu, šiuolaikinis kaimo turizmas yra susijęs su kaimo teritorijų plėtra ir gyventojų perorientavimu iš tradicinės žemdirbystės į naujas veiklos formas. Autorių nuomone, maisto gamyba nebėra prioritetas, o pagrindinė problema yra perprodukcija. Gyventojai reikalauja iš kaimo naujų produktų ir paslaugų: kokybiško maisto, laisvalaikio, gamtos saugojimo, namų priežiūros ir pan. Tačiau, norėdami matyti autentišką aplinką, kurios ieško atvažiavę iš miesto į kaimą, turistai pageidauja kartu komforto ir įrenginių. Turistai nori,

kad kaimo turizmo sodyba atrodytų kiek įmanoma tradiciškiau, tačiau tuo pačiu, nori kad viduje būtų visi šiuolaikiški įrenginiai bei būtų patenkinti visi higienos reikalavimai.

Lietuvoje kaimo turizmo asociacija buvo įkurta 1998 metais ir vienijo 17 sodybų. Tai ne tik kaimo gyventojai, teikiantys kaimo turizmo paslaugas, bet ir žemės ūkio mokyklos, kitos mokymo institucijos, rengiančios turizmo ir kaimo turizmo organizavimo specialistus, kai kurių rajonų savivaldybės.

Asociacija turi savo patentuotą ženklą - žaliame fone stovintis baltas gandrai. Jis žymi poilsio kaime sodybą - Asociacijos narę. Šį ženklą naudoja Asociacijos nariai savo reklamos priemonėse. Be to, juo žymimos kaimo turizmo sodybų kvalifikacinės (komforto) kategorijos. Jas savo nariams, teikiantiems poilsio kaime ir kaimo turizmo paslaugas, suteikia Asociacijos taryba, įvertinusi sodybos įrengimo ir poilsio kaime paslaugų teikimo lygį. Visos Asociacijos narių sodybos skirstomos į 4 kategorijas suteikiant joms vieno, dviejų, trijų ir keturių gandrų ženklus:

4 “gandrai” - komfortas: svečiai priimami ištisus metus, poilsiuojama atskiruose apartamentuose; maistą ruošia šeimininkai. Paslaugos: kambarių tvarkymas, skalbimas, lyginimas, telefonas, faksas, pirtis, atviras arba uždaras baseinas.

3 “gandrai” - minimalus komfortas: tualetas ir dušas atskirai nuo šeimininkų, bet bendrai su kitais poilsiautojais; maistą ruošia patys poilsiautojai arba šeimininkai; nakvynė vienviečiuose arba dviviečiuose kambariuose.

2 “gandrai” – civilizacijos link: tualetas ir dušas name – bendras su šeimininkais, maistas savo arba šeimininko, nakvynė name.

1 “gandrai” – nėra vandentiekio, maistas poilsiautojo arba šeimininko, nakvynė daržinėje ant šieno, svirne arba name.

Šiuo metu Lietuvos kaimo turizmo asociacija vienija per 971 narių. Tai - savarankiška ne pelno organizacija, vienijanti Lietuvos Respublikos žmones, užsiimančius kaimo turizmu, bendriems jų poreikiams tenkinti ir uždaviniams įgyvendinti.

Tačiau, R. Baškytės (2007) teigimu, kaimo turizmo plėtra Lietuvoje nėra pakankamai darni. Autorės teigimu, Lietuvoje nesijaučia “kaimo turizmo autentiškumo”. Kaimo turizmo sodyba – ne rekreacinis kompleksas. Todėl joje lankytojas turi matyti unikalią pirtį, kokia ji buvo, su visomis savo įdomybėmis, įskaitant kaitinimąsi dūminėse pirtyse. Tame ir atrakcija,

unikalumas. Daugumoje esamų kaimo turizmo sodybų vyrauja kičas, miestietiško gyvenimo būdo pamėgdžiojimas, orientavimasis ne į kaimo turizmui būdingų paslaugų teikimą, o pirmiausia į pramogas. Parašiutai, oro balionai, skraidyklės, netgi sportas plačiąja prasme tai visiškai kaimo turizmui nebūdingos pramogos ar užsiėmimai.

R. Baškytės (2007) teigimu, norint, kad kaimo turizmas iš tiesų išliktų kaimo turizmu, o ne turizmu kaime, pirmiausia būtina mažinti numerių kaimo turizmo sodybose skaičių. 20 kambarių tai jau viešbutis, svečių namai. Autorės nuomone, viešbučiai, svečių namai, moteliai, turizmo bazės, poilsio namai ir yra viešbučiai, svečių namai, moteliai, turizmo bazės, poilsio namai, todėl iš esmės negali būti painiojamos su kaimo turizmo infrastruktūros objektais

Taigi, apibendrinant gali teigti, kaimo turizmas Lietuvoje nėra toks senas reiškinys, kaip Vakarų Europoje, kur pirmosios kaimo turizmo užuomazgos datuojamos XVIII a. antroje pusėje. Nepalankiai susiklostę istoriniai ir politiniai įvykiai neleido kaimo turizmui laisvai plėtotis Lietuvoje. Tačiau dabar, iš Lietuvos kaimo turizmo asociacijos pateikiamų duomenų, gali teigti, kad kaimo turizmas Lietuvoje smarkiai plečiasi, kasmet didėjant kaimo turizmo sodybų skaičiui bei kaimo turizmo populiarumui turistų tarpe. Tačiau, plėtojant šią naują darnaus turizmo šaką susiduriama su keletu problemų. Kaimo turizmo sodybų savininkai siekdami įtikti išrankiam turistų skoniui bei siekdami didesnės ekonominės naudos iškreipia kaimo turizmo idėją. Jie pamiršta, kad kaimo turizmo sodyba – tai autentiška kaimo sodyba, o ne pastatų kompleksas, kur galima priimti kuo didesnį turistų skaičių. Taip pat, kaimo turizmo sodybų savininkai stengiasi siūlyti kuo daugiau ir įvairesnių paslaugų turistams, nesistengdami apsiriboti tomis, kurios tinka šiai turizmo šakai.

2.2. Ekoturizmo šaknys

Megan Epler Wood (2002) nuomone, ekoturizmo istorija yra giliai įsišaknijusi į judėjimą už aplinkos išsaugojimą. Tokiu būdu ekoturizmas yra labai strategiškas pajamų šaltinis tiems gamtiniams plotams, kuriems reikalinga apsauga.

Kenijoje aštuntame dešimtmetyje atlikti tyrimai parodė, kad ekonominės naudos, gaunamos iš turizmo po laukinę gamtą, gerokai viršija medžioklės duodamas pajamas – 1977 m., todėl pastaroji veikla Kenijoje buvo uždrausta. (Megan Epler Wood, 2002)

Anot Gossling tarptautiniai gamtiniai verslai pradėjo klestėti devintame dešimtmetyje, kai išaugo susidomėjimas kelionėmis po gamtą. Ši klestėjimą dar labiau paskatino stovyklavimui ir pėsčiųjų žygiams skirta naujoviška įranga bei tokie renginiai kaip „Žemės diena“. Minėtos kompanijos po truputį ėmė suprasti, kad remdamos vietines gamtos išsaugojimo grupes tuose kelionės taškuose, į kuriuos veždavo lankytojus, jos gali imtis iniciatyvos išsaugoti gamtą. Netrukus šios kompanijos išsiaiškino, kad vietinių žmonių apmokymas ir samdymas yra pats geriausias būdas jų verslų vykdymui ir puikus būdas, leidžiantis sukurti naudas vietinei bendruomenei. (Vanasselt, 2000)

Megan Epler Wood (2002) nuomone, ekoturizmas yra verslas ir jis gali būti pelningas, tačiau jis privalo būti atsakingas verslas, siekiant aukštesnių aplinkosaugos ir socialinių tikslų. Kaip toks ekoturizmas labai priklauso nuo atskirų įmonių savininkų išsipareigojimo (pasišventimo). Jie turi būti nusiteikę savo požiūryje į verslą taikyti unikalius standartus, kurie per pastaruosius 10 metų dar tik vystėsi. Tas faktas, kad nėra jokio tarptautinio reguliuojančio organo ir kad standartus ekoturizmo srityje yra labai sunku „išmatuoti“, leido įmonėms ir vyriausybėms propaguoti ekoturizmą be jokios priežiūros. Daugumai kelionių ir turizmo kompanijų buvo labai patogiu savo literatūros šaltiniuose naudoti sąvoką „ekoturizmas“, o vyriausybės buvo linkusios naudoti šią sąvoką, kad išpopuliarintų savo šalies lankomas vietas; visa tai buvo daroma net nemėginant įdiegti esminius ekoturizmo principus. Tai, anot autorės pakenkė ekoturizmo sąvokos pagrindimui. Tarptautinės konferencijos, seminarai ir leidiniai šiek tiek pastūmėjo pirmyn vyriausybių ir verslo organizacijų supratimą apie ekoturizmą, bet šios sąvokos klaidingas naudojimas ir toliau išlieka aktuali problema visame pasaulyje.

Tarptautinės Ekoturizmo Draugijos („International Ecotourism Society“) (2003) teigimu, ekoturizmą reikia planuoti ir valdyti, kad jis realizuotų esminius savo socialinius ir aplinkosauginius tikslus. Tam būtinai reikia:

- specializuoto marketingo, gebančio pritraukti keliautojus, kuriuos pirmiausiai domina apsilankymai gamtiniuose plotuose;
- vadybinių sugebėjimų, kurie yra specifiniai saugomuose gamtiniuose plotuose;
- gidų ir aiškinimo paslaugų; geriausiai kad joms vadovauti vietiniai gyventojai, kurie gerai išmano vietos istoriją ir darnaus vystymo klausimus;
- vyriausybinių politikų, kurios numatytų, kokie mokesčiai iš turizmo turi duoti lėšas ir laukinės gamtos išsaugojimui, ir darniam vietinės bendruomenės ir čionykščių žmonių vystymui.

- Dėmesio sutelkimo į vietinius gyventojus, kuriems turi būti suteikta teisė pritarti šiai galimybei, pilnai dalyvauti šiame procese ir, jei jie nuspręstų, suteiktos visos priemonės ir reikalingi apmokymai, kad galėtų pasinaudoti šios galimybės siūlomomis naudomis.

Anot Megan Epler Wood (2002) ekoturizmas iš pradžių buvo tik idėja, o ne disciplina, dauguma įmonių ir vyriausybių ekoturizmą propagavo nesigilindamos ir neišmanydamos jo pagrindinių principų. Išsirutuliojus tarptautiniu ir nacionaliniu mastu pripažintiems principams, per paskutinį dešimtmetį atsirado tam tikros gairės ir sertifikavimo požiūriai. Visa tai vyko gana lėtai, nes šiame procese dalyvauja suinteresuoti asmenys iš įvairių regionų ir disciplinų. Kiekvienas regionas, kurį įtakoja ekoturizmas, turi išvystyti nuosavus ekoturizmo principus, gaires ir sertifikavimo procedūras, kurios turi būti paremtos tarptautinio masto medžiaga. Šis tarptautinių sertifikavimo nuorodų formulavimo procesas toli gražu nėra baigtas.

R. Baškytės (2007) teigimu, sąvoka „ekoturizmas“ Lietuvoje atitinka sąvoką „pažintinis turizmas“, kuri akivaizdžiai yra daug platesnė ir apimanti didesnę veiklos rūšių skaičių. Ekoturizmas yra sudėtinė pažintinio turizmo dalis. Lietuvos valstybiniuose parkuose yra skatinama veikla, kurios dėka sudaromos sąlygos ne tik gamtos vertybėms išsaugoti, bet ir atitinkamai nustatytose vietose sudaromos sąlygos poilsiui, įvairiems užsiėmimams, kultūrinėms tradicijoms skleisti, kt. „Valstybinių parkų“ sąvoka jungia dvi saugomų teritorijų rūšis: „nacionalinius parkus“ ir „regioninius parkus“. Šiuo metu Lietuvoje yra 6 regioniniai parkai (Biržų, Krekenavos, Kurtuvėnų, Nemuno deltos, Vištyčio, Žagarės) bei 5 nacionaliniai parkai (Aukštaitijos, Dzūkijos, Kuršių nerijos, Žemaitijos). Aukštaitijos nacionalinis parkas įkurtas anksčiausiai - 1974 metais, kiti Dzūkijos, Kuršių nerijos ir Žemaitijos nacionaliniai parkai įkurti 1991 metais. Regioniniai parkai Lietuvoje įkurti 1992 metais. Valstybinių parkų terminas atskleidžia šių teritorijų svarbą, šių saugomų teritorijų rūšių panašumą ir sutrumpina dviejų sąvokų naudojimą.

Taigi, ekoturizmas yra pakankamai naujas reiškinys. Daugelis šalių tik visai neseniai suprato, kad saugojant gamtą galima gauti kur kas daugiau ekonominės naudos nei ją naikinant pasilinksminimo tikslais. Tinkamai saugant unikalias gamtos vietas ir reguliuojant veiklą jose, bus ne tik suteiktos galimybės patirti gyvenimo sąlygas natūraliose gamtose sąlygose, pažinti unikalius gamtos kampelius, gyvūniją bei augaliją, bet ir Lietuvos gamtos vietoves pritraukti ir turistų iš užsienio, kas savaime atneš tiek kultūros populiarinimo, tiek ir finansinę naudą.

2.3. Eko – ženklų administravimas Lietuvoje

Lietuvoje yra administruojamos dvi eko – ženklų programos, tai Tarptautinės Mėlynosios Vėliavos ir Žaliojo Rakto programos. Abi programos: Tarptautinės Mėlynosios Vėliavos ir Žaliojo Rakto Lietuvoje vykdo Nevyriausybinė Visuomeninė organizacija (NVO) Lietuvos žaliųjų judėjimas. Mėlynosios Vėliavos ekologinis ženklas informuoja apie maudymosi vandens kokybę, paplūdimių švaros ir atliekų tvarkymo tinkamus priežiūros būdus. (Aplinkos apsaugos agentūra, 2007)

„Žaliojo rakto“ programa – tai tarptautinė aplinkosauginė programa, skirta viešbučiams, laisvalaikio ir pramogų centrams, kempingams, restoranams, kaimo turizmo sodyboms – tiems, kurie laikosi nustatytų aplinkosauginių reikalavimų. (Gamtosauginės mokyklos, 2007)

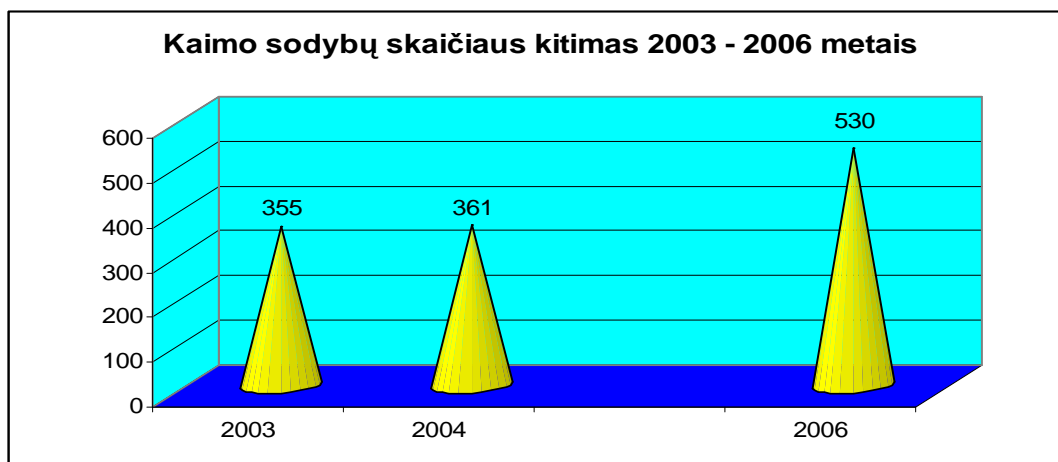
Nijolės Barysienės (2007) teigimu, kaimo turizmo sodybos turi atitikti daugiau kaip 80 aplinkosauginių reikalavimų rūšiuoti atliekas, racionaliai naudoti gamtos išteklius, taupyti elektrą, tinkamai naudoti chemines valymo ir plovimo priemones, ugdyti svečių bei darbuotojų aplinkosauginį sąmoningumą. Svečiai skatinami rūšiuoti atliekas, tvarkyti aplinką. Sodybose nerūkoma, svečiai maitinami ekologiškais produktais. „Žaliojo rakto“ programos diplomai suteikiami vieniems metams, todėl šios programos dalyviai kasmet turi įrodyti, kad atitinka keliamus aplinkosauginius reikalavimus.

2.4. Lietuvos kaimo turizmo situacijos analizė

Oficialių statistinių duomenų atspindinčių kaimo turizmo bei ekoturizmo būklę Lietuvoje beveik nėra. 2005 metais Statistikos departamentas pateikė Lietuvos turizmo apžvalgą, kur buvo tiriama 2004 metų kaimo turizmo būklė lyginant ją su 2003 metų duomenimis. Tačiau, visose kitose kasmetinėse Lietuvos Statistikos Departamento parengtose Lietuvos turizmo apžvalgose nepateikiami jokie duomenys apie kaimo turizmą. Todėl, siekiant ištirti Lietuvos kaimo turizmo situaciją remsiuos būtent šia, Lietuvos statistikos Departamento 2005 metais parengta Lietuvos turizmo apžvalga.

Statistikos departamento tyrimo duomenimis, 2004 m. apgyvendinimo paslaugas teikė 361, o 2003 m. – 355 kaimo turizmo sodybos. 2004 metais smarkiai išaugo kaimo sodybų patalpų pasiūla, ypač padidėjo triviečių patalpų pasiūla t.y. 27 % lyginant su 2003 m. (žr. 5 pav.). 2006 metų Statistikos departamentas Lietuvos turizmo būklės apžvalgoje nurodo, kad 2006 metais

kaimo turizmo sodybų skaičius išaugo iki 530 sodybų, t.y. 46 proc. daugiau nei 2004 metais ir net 49 proc. nei 2003 metais kaimo turizmo sodybų Lietuvoje.

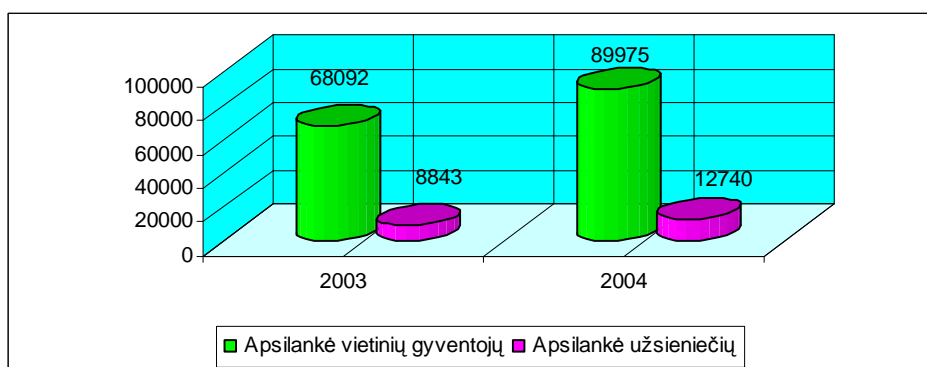


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento (2005m.) tyrimo duomenimis

5 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičiaus kitimas 2003 – 2006 metais

Statistikos departamento 2004 metų tyrimo metu nustatyta, kad 2004 metais kaimo turizmo sodybose apsilankė 102,7 tūkst. poilsiautojų, iš jų apie 12,7 tūkst. užsieniečių t.y. 12 proc. visų poilsiautojų. Daugiausia užsieniečių buvo iš Vokietijos (4,2%), Latvijos (1,5%), Lenkijos (1,7%), Rusijos (1,3%). Didžioji dalis poilsiautojų atvykdavo tik savaitgaliais.

2004 m., palyginti su 2003 m., kaimo turizmo sodybose ilsėjosi 32,1 procento daugiau Lietuvos gyventojų (89975 poilsiautojų) ir 44,1 procento daugiau užsieniečių (12740 poilsiautojų). (žr. 6 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento (2005m.) tyrimo duomenimis.

6 pav. Užsienio bei vietos turistų srauto pasiskirstymas 2003 – 2004 metais

Vidutinė poilsiautojo atostogavimo kaimo turizmo sodyboje trukmė 2004 metais pailgėjo iki 3,2 nakvynės, tuo tarpu, kai 2003 metais buvo 3,4 nakvynės.

Daugiausia 2004 metais kaimo turizmo sodybų buvo Ignalinos, Zarasų, Trakų, Klaipėdos rajonų savivaldybėse. Ignalinos rajono savivaldybėje kaimo turizmo paslaugas teikė 34, Zarasų – 28, Trakų – 28 ir Klaipėdos rajono savivaldybėje – 20 sodybų. (žr. 8 pav.)

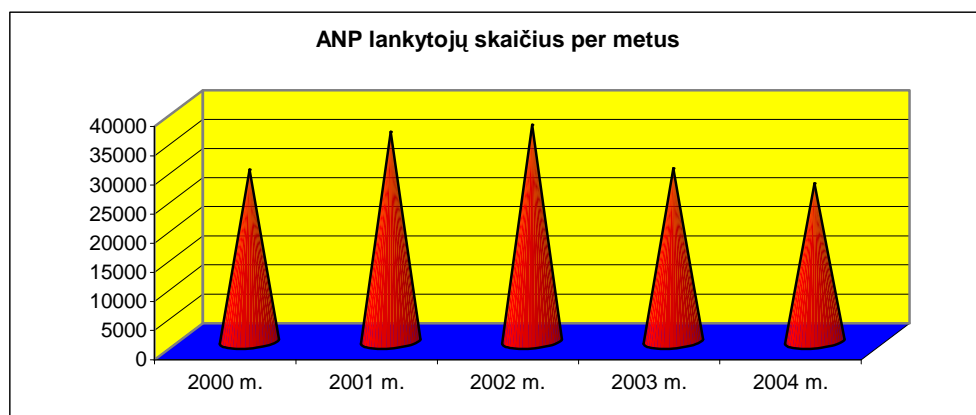
Taigi, kaimo turizmo sodybose lankytojų lankosi vis dažniau, bei praleidžia čia ilgesnį laiko tarpą. Taip pat reikia apstebėti, kad didėja ir užsieniečių skaičius besilankančių kaimo turizmo sodybose, ypač iš Vokietijos.

2.5. Lietuvos ekoturizmo situacijos analizė

Ekoturizmo sąvoka dar nauja Lietuvoje. Gal būt, todėl jokių oficialių statistinių duomenų apie ekoturizmo būklę Lietuvoje rasti nepavyko. Lietuvos Statistikos departamentas netiria Lietuvos Nacionalinių parkų veiklos rodiklių, todėl analizuodama ekoturizmo situaciją Lietuvoje remsiuos 2003 metais Vilniaus Gedimino Technikos Universiteto, Teritorijų planavimo instituto atliktu tyrimu. Šio tyrimo metu buvo atlikta Aukštaitijos Nacionalinio parko „Palūšė“ turizmo centro galimybių studija.

Galimybių studijos metu atlikta Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų srauto analizė VŠĮ „Palūšė“ turizmo centre parodė, kad lankytojų srautas parke yra griežtai sezoniškas. Didžiausias lankytojų srautas susiformuoja nuo birželio iki rugpjūčio mėnesių laikotarpiu. Priklausomai nuo oro sąlygų tam tikru sezonu, šis srautas gegužės ir rugsėjo mėnesiais gali būti didesnis. Mažiausias lankytojų srautas yra kovo ir lapkričio mėnesiais – tai irgi lemia oro sąlygos. Tokį stiprų sezoniškumą iš dalies lemia tai, kad nėra tinkamos turizmo infrastruktūros, tinkamos šaltajam sezonui.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog 2000 – 2004 metų laikotarpį didžiausiais bendras ANP lankytojų skaičius buvo 2002 metais ir siekė 37190 lankytojų (žr. 7 pav.). Tačiau nuo 2002 metų šis skaičius palaipsniui mažėjo ir 2003 metais buvo 29700, o 2004 metais jau tesiekė tik 27100 lankytojus. Galimybių studijos (2003) autorių nuomone, toks turistų skaičiaus kitimas priklauso nuo politinių bei ekonominių įvykių. Tam įtakos turėjo vizų įvedimas NVS šalių piliečiams, 1999 metų Rusijos ekonominė krizė ir pan.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Vilniaus Gedimino Technikos Universiteto, Teritorijų planavimo instituto (2003) tyrimo duomenimis.

7 pav. Vš. I. „Palūšė“ lankytojų srauto kitimas 1994 – 2003 metais

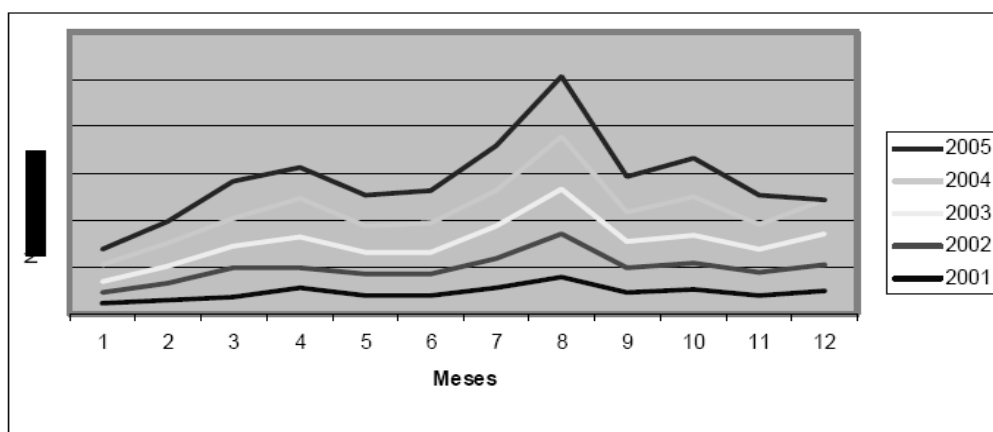
Tačiau, galimybių studijos (2003) autoriai į tokį turistų srauto mažėjimą žiūri optimistiškai ir pažymi, kad žvelgiant į Aukštaitijos Nacionalinio parko lankomumo ataskaitą pagal metus, lankytojų srautas nacionaliniame parke auga: maksimalus srautas 1994 m. siekė 10000 lankytojų, tuo tarpu 2003 m. – daugiau kaip 25000 lankytojų, juolab, kad 2004 metais lankytojų skaičius siekė 27100 lankytojų.

Taigi, galimybių studijos (2003) bendro lankytojų srauto analizė parodė, kad ir užsieniečių ir lietuvių lankytojų skaičius iki 2002 metų Aukštaitijos Nacionalinio parke didėjo – tai autorių nuomone, rodo dabartinę gamtinės aplinkos aktualumo didėjimą. Tačiau nuo 2002 metų iki 2004 metų lankytojų skaičius sumažėjo 27 proc. Visgi, jeigu lyginsime 1994 – 2004 metų laikotarpį, lankytojų skaičius Aukštaitijos Nacionalinio parke išaugo net 272 proc.

2.5. Kaimo turizmo situacijos Europos Sąjungoje analizė (Ispanijos pavyzdžiu)

2006 metais vykusiame 8-tame Tarptautiniame Turizmo Statistikos forume Caceres mieste, Ispanijoje buvo pristatyta trijų Caceres universiteto mokslininkų darbas „Užimtumo didinimas Ispanijos kaimo turizmo sektoriuje“. Šio darbo autorių: Torre, Gutierrez ir Guzman teigimu pastaruju metu paplūdimio turizmas (angl. sun and beach tourism) praranda populiarumą ir turistai mieliau renkasi alternatyvųjį turizmą – kaimo turizmą. Autorių nuomone, darnaus turizmo populiarumo augimas būdingas ne tik Ispanijai, bet ir kitoms Europos Sąjungos šalims. Tyrimas apėmė laikotarpį nuo 2001 metų sausio mėnesio iki 2005 metų gruodžio

mėnesio. (žr. 8 pav.) Tyrimo metu paaiškėjo, kad šiam turizmo rūšiai būdingas stiprus sezoniškumas, turistų srautas padidėja birželio – rugpjūčio mėnesiais per vasaros atostogas. Turistų srauto padidėjimas pastebimas ir gruodžio mėnesi per Kalėdas bei kovo – balandžio mėnesių laikotarpį per Velykas, o taip pat ir per nacionalines šventes. Torre, Gutierrez ir Guzman (2006) nuomone turistų srautas yra sezoniškas, kadangi turistai atostogauja atostogų metu t.y. dažniausiai vasarą. Tačiau autorių nuomone, kaimo turizmas nėra taip smarkiai įtakojamas oro bei sezono sąlygų kaip kitos turizmo rūšys (pvz.: paplūdimio turizmas). Be to, kaimo turizmas unikalus tuo, kad gali pasiūlyti turistam įvairias pramogas skirtingu metų laiku. Autorių teigimu, ekoturizmas yra labiau veikiamas sezoniškumo, nei kaimo turizmas, kadangi nacionalinių parkų sezonai Ispanijoje griežtai priklauso nuo medžioklės sezonų.



Šaltinis: TORRE, GUTIERREZ, GUZMAN (2006) *The employment generated by rural tourism in Spain: a methodological application*. 8 p.

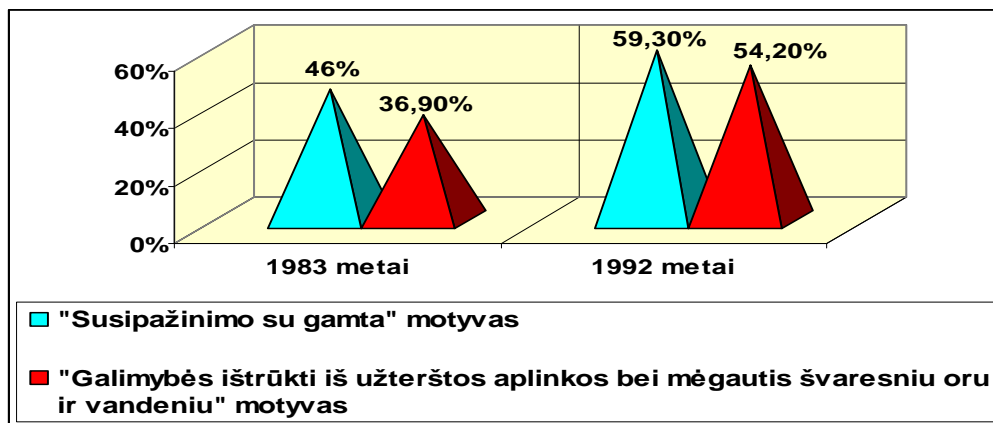
8 pav. Turistų srauto kitimas kaimo turizmo sektoriuje Ispanijoje 2001 – 2005 metais

Taigi, tyrimas parodė, kad Ispanijoje, kaip ir visose kitose Europos Sąjungos šalyse kaimo turizmas yra kasmet auganti turizmo šaka. Turistų srauto didėjimas kaimo turizmo sektoriuje padeda puikiai išspręsti užimtumo problemas kaimo vietovėse, bei išvengti vietos gyventojų emigracijos.

2.6. Ekoturizmo situacijos Europos Sąjungoje analizė (Vokietijos pavyzdžiu)

R. Sirusienė (2005) knygoje „Ekologinis turizmas“ teigimu, Pasaulinė turizmo organizacija 2002 metais atliko specialius tyrimus Vokietijoje, JAV, Didžiojoje Britanijoje, Kanadoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, t.y. šalyse, kurios yra išvažiuojamojo turizmo kelionių organizavimo lyderės. Šių tyrimų pagalba buvo siekdami nustatyti ekologinio turizmo rinkos potencialą šiose šalyse. Reprezentatyviausi duomenys gauti vertinant Vokietijos turizmo operatoriaus ekologinio turizmo segmentą.

Šio tyrimo metu paaiškėjo, kad svarbiausi veiksniai, skatinantys ekologinio turizmo plėtrą – žmonių troškimas poilsiaujant pabūti gamtoje, galimybė pakvėpuoti grynu oru, gerti švarų vandenį ir maudytis švariose vandens telkiniuose, valgyti ekologiškai švairius produktus, patirti estetinio pasitenkinimo jausmą stebint natūralius kraštovaizdžius. Tyrimo metu paaiškėjo, kad 1983 metais 46 proc. Vakarų Vokietijos turistų kaip svarbų įvardijo „susipažinimą su gamta“ motyvą, o 1992 metais tokių buvo jau 59,3 proc. motyvas „švaresnis oras, švarus vanduo, galimybė ištrūkti iš užterštos aplinkos“ 1983 metais buvo svarbus 36,9 proc. turistų, o 1992 metais – jau net 54,2 proc. (žr. 9 pav.) Šio tyrimo autorių nuomone, su aplinkos būkle susijęs motyvas vis greičiau tampa reikšmingesnis nei kitų kategorijų motyvai.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Pasaulinės turizmo organizacijos (2002) atlikto tyrimo rezultatais.

9 pav. Ekologinių turistinių kelionių motyvacija 1983 – 1992 metais

Prie motyvų lemiančių ekologinių kelionių pasirinkimą, taip pat priklauso ir turistų noras kelionės metu susipažinti su naujų teritorijų augalijos ir gyvūnijos pasauliu.

Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad turistai, kurie teigiamai vertina ekoturizmą, myli gamtą, jaučia socialinę atsakomybę, siekia saugoti aplinką poilsio metu dažniausia yra vidutinio

amžiaus asmenys, turintys aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, o jų šeimos grynosios pajamos yra vidutinės ar didelės.

2.7. Hipotezės (1) pagrindimas

Remiantis šiomis darnaus turizmo šakų analizėmis galima teigti, kad kaimo turizmas tiek Lietuvoje, tiek ir Europos Sąjungos šalyse yra labai populiarus turistų tarpe. Šios šakos populiarumas vis dar auga. Ypač sparčiai kaimo turizmas auga Lietuvoje, nes dėl susiklosčiusios nepalankios politinės situacijos ilgą laiką negalėjo laisvai plėtotis. Dar 1998 metais, Lietuvos kaimo turizmo asociacijos duomenimis, Lietuvoje veiklą vykdė tik 17 kaimo turizmo sodybų, o 2006 metais jų priskaičiuojama beveik tūkstantis. Užsienio šalyse ekoturizmas populiarumas nuolat didėja, o turistai vis labiau vertina atostogų natūralioje gamtoje privalumus. Ekoturizmo situacija Lietuvoje nėra tokia palanki kaip kaimo turizmo. Lietuvoje 2003 metais buvo pastebimas gan didelis nuosmukis, kai turistų skaičius per devynis metus sumažėjo trimis ketvirtadaliais. Tačiau, jau sekančiais metais turistų skaičius pradėjo didėti, o šis nuosmukis turėtų būti sietinas daugiau su nepalankiais politiniais bei ekonominiais įvykiais. Jeigu lyginsime 1994 – 2004 metų laikotarpį, lankytojų skaičius Aukštaitijos Nacionalinio parke išaugo net 272 proc. Taigi, vertinant bendrą ekoturizmo plėtrą Lietuvoje negalima teigti, kad ekoturizme Lietuvoje jaučiamas nuosmukis.

Taigi, darbo pradžioje iškelta hipotezė: „*Kaimo turizmas Lietuvoje sparčiai auga, o tuo metu kitoje darnaus turizmo šakoje, ekoturizme jaučiamas nuosmukis*“, reiktų laikyti tik dalinai teisinga. Augant kaimo turizmo šakai Lietuvoje, ekoturizmo šakos populiarumas auga taip pat.

3. EKOTURIZMO IR KAIMO TURIZMO SITUACIJOS LIETUVOJE ANALIZĖ DARNAUS TURIZMO KONTEKSTE

Pirminis tyrimo sumanymas skyrėsi nuo galutinio varianto. Buvo norima atlikti kaimo turizmo sodybų savininkų anketinę apklausą. *Tyrimo tikslas* – ištirti kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumą, racionalumą, turistų motyvavimo elgtis racionaliai lygi bei darnumo idėjų atitikimą plėtojant kaimo turizmo verslą, o taip pat turistų keliami reikalavimai kaimo turizmo šakai.

Siekiant išsiaiškinti kaimo sodybų savininkų pasiruošimą bendradarbiauti buvo atliktas žvalgybinis tyrimas. Šiuo tikslu elektroniniu paštu buvo išsiusta 30 užklausių kaimo turizmo sodybų savininkams. Kaimo turizmo sodybų savininkų buvo klausama, ar jie sutiktų dalyvauti anoniminėje apklausoje užpildant anketas, kurios jiems bus atsiųstos elektroniniu paštu. Tačiau, sutikimus dalyvauti šioje apklausoje atsiuntė tik 3 kaimo turizmo sodybų savininkai. Nors apklausoje dalyvauti sutiko tik 10 proc. kviestųjų respondentų kaimo turizmo sodybų savininkų apklausos buvo nutarta neatsisakyti.

Kadangi, žvalgybinio tyrimo metu paaiškėjo, jog kaimo turizmo sodybų savininkai neparodė pakankamo aktyvumo bendradarbiauti dalyvaujant apklausoje, buvo sumanyta atlikti paraleliai dar vieną anketinę apklausą apklausiant esamus bei potencialius turistus. Šio *tyrimo tikslas* – patvirtinti ar paneigti vieną iš iškeltų hipotezių, kad turistai mieliau renkasi kaimo turizmą nei atostogas nacionaliniuose parkuose, tuo pačiu ištiriant esamų bei potencialių turistų žinomumą bei sąmoningumą.

3.1. Ekoturizmo ir kaimo turizmo tyrimo metodika

Tyrimo metu viena iš iškeltų hipotezių buvo tikrinama anketinės apklausos būdu, anketos klausimais. Socialiniuose moksluose apklausa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas. Apklausa – susistemintas informacijos iš respondentų rinkimas. Anketinė apklausa, kaip apklausos metodas buvo pasirinktas neatsitiktinai. Šis apklausos metodas turi nemažai privalumų. Naudojant anketą surenkama daug originalios pirminės informacijos. Taip pat reikia paminėti, kad šį metodą naudojant nėra apklausiančiojo įtakos, o respondentas gali atsakyti į klausimus jam patogiu laiku, gerai apgalvoti atsakymus. Dar vienas svarbus momentas – žemi tyrimo atlikimo kaštai.

Apklausoje klausimų tikslas yra kuo nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinį, gauti išsamesnės informacijos apie elgesio pobūdį. Pagal klausimų pateikimo formą galimi tokie jų tipizavimo atvejai:

- atviri klausimai - neturi galimų atsakymų variantų, atsakymai į juos vertinami kaip individualesni, labiau apgalvoti;
- uždari klausimai - leidžia pasirinkti vieną iš galimų atsakymų variantų;
- kombinuoti klausimai - apima uždaros ir atviros formos klausimus.

Tai rodo šio metodo patikimumą. Derinant uždarus, atvirus ir pusiau atvirus klausimus, siekta gauti tikslesnę ir išsamesnę informaciją. Pusiau atvirais klausimais suteikiama galimybė respondentui išsakyti savo nuomonę ir laisvai papildomai komentuoti, reikšti pastabas šiam tyrimui ypatingai svarbiais klausimais. (Kardelis, 2005, 179p.)

Hipotezei: „Lietuvoje kaimo turizmo sodybų savininkai vis labiau prisitaiko prie turistų poreikių, tuo pačiu perimdami turistų srautus iš ekoturizmo“ patikrinti ar paneigti buvo sukurtas tyrimo instrumentas - anketa. Šios anketos klausimų pagalba (žr. 13 lentelė) bus patvirtinta arba paneigta hipotezė (2).

13 lentelė

Hipotezės pagrindimo klausimai

Hipotezė	Hipotezės pagrindimo klausimai
Hipotezė (2): Lietuvoje kaimo turizmo sodybų savininkai vis labiau prisitaiko prie turistų poreikių, tuo pačiu perimdami turistų srautus iš ekoturizmo.	<u>Kaimo turizmo savininkų apklausa:</u> 1. Kam turistai teikia didžiausią reikšmę atostogaudami kaimo turizmo sodyboje?
	<u>Esamu ir potencialių turistų apklausa:</u> 1. Ar teko atstogauti kaimo turizmo sodyboje? 2. Ar teko lankytis bent viename Lietuvos Nacionaliniame parke? 3. Kokie kriterijai Jums svarbiausi renkantis atostogas? 4. Kokioms atostogoms teiktumėte pirmenybę ir kodėl?

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaimo turizmo savininkų apklausa

Šiam tyrimui atlikti buvo taikomas anketinės apklausos paštu metodas, kaimo turizmo savininkai buvo apklausiami elektroniniu paštu. K. Kardelio (2002) nuomone, ši apklausa yra gana informatyvi, pigi, trumpiau trunkanti, todėl puikiai tinka socialiniuose moksluose, tačiau turi ir trūkumą – anketų grįžtamumo problema. Tačiau, Kardelio (2002) nuomone, anketų

grįžtamumo lygis priklauso nuo socialinės aplinkos sąlygų bei žmonių požiūrio į tokio pobūdžio apklausas. Anderson (1970) apibrėžia minimalų respondentų skaičių, kuriems gali būti siunčiamos anketos. Anderson teigimu, minimalus respondentų skaičius turėtų būti 400, tuomet galima tikėtis, jog sugrįš 250 – 300 anketų. (Kardelis, 2005, 200p.)

Taigi, remiantis šiuo Anderson teigimu buvo išsiustos 408 anketos kaimo turizmo sodybų savininkams elektroniniu paštu. Tačiau anketas užpildė tik 56 kaimo turizmo sodybų savininkai. Visos anketos buvo užpildytos pilnai ir teisingai, todėl analizei buvo naudojamos visos gautos 56 anketos.

Didžioji dalis anketoje panaudotų klausimų buvo uždari klausimai, nes jiems atsakyti prireikia mažiau laiko, o taip pat jie suaktyvina respondentų veiklą pildant anketas, palengvina gautų duomenų apdorojimo procesą, į juos lengva atsakinėti. Anketose buvo panaudoti 18 klausimų, iš jų 15 uždaro tipo ir 3 kombinuoto tipo klausimai (1 PRIEDAS):

1. *Bendra informacija* (16 - 18 klausimai). Šios dalies tikslas buvo nustatyti tyrime dalyvaujančių kaimo turizmo sodybų savininkų amžių, išsilavinimą bei gaunamas pajamas.
2. *Kaimo turizmo sodybų lankytojų keliama reikalavimai kaimo turizmo šakai* (1 klausimas). Respondentų buvo klausama: „**Kam turistai teikia didžiausią reikšmę atostogaudami kaimo turizmo sodyboje?**“.
3. *Kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumas* (1- 6 klausimai). Respondentų buvo klausama: „**Ar raginate savo kaimo turizmo sodyboje turistus tausoti gamtos išteklius?**“, „**Ar savo kaimo turizmo sodyboje, teikdami maitinimo paslauga, Jūs maisto produktus perkate iš ūkininkų, auginate patys, perkate iš prekybos įmonių?**“, „**Ar kaimo sodybų savininkai turėtų motyvuoti turistus, materialinėm paskatomis taupyti gamtos išteklius?**“.
4. *Kaimo turizmo sodybų savininkų racionalumas* (7 klausimas). Respondentų buvo klausama: „**kokius „Žaliojo rakto“ programos kriterijus diegiate savo kaimo turizmo sodyboje?**“.
5. *Darnumo idėjų atitinkamumas* (9 -15 klausimai). Respondentų buvo klausama: „**Kaip vietos gyventojai reaguoja į turistus poilsiaujančius Jūsų kaimo turizmo sodyboje?**“, „**Ar pasitaikė konfliktinių situacijų tarp vietos gyventojų ir turistų atostogaujančių Jūsų kaimo sodyboje?** bei „**kokios jų priežastys?**“, „**Ar Jūsų kaimo sodyboje dirbantis personalas yra vietiniai gyventojai, ar gyvenantys kitose vietovėse?**“, „**Kurdami savo kaimo turizmo sodybos interjerą bei aplinką stengėtės, kad Jūsų kaimo sodyba primintų**

autentišką kaimo sodybą, nekreipėte tam jokio dėmesio ar kūrėte modernų interjero stilių?”, “Kokiomis užsienio kalbomis Jūs kalbate?”, “Jūsų kaimo turizmo sodyba yra arti miesto teritorijos ar kaimo apylinkėje?”, “Kiek turistų Jūsų kaimo turizmo sodyboje vienu metu gali atostogauti?”.

Esamu ir potencialių turistų apklausa

K. Kardelio (2002) nuomone, atliekant anketinę apklausą būtina atlikti pilotažinį (bandomąjį) tyrimą. Todėl, prieš apskaičiuojant minimalią, apklausai reikiamą tiriamosios imties dydį, atlikau bandomąjį tyrimą. Šio tyrimo metu apklausiau 50 respondentų, kaip ir rekomenduoja K. Kardelis (2002) knygoje „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai“. Tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus bei išsilavinimo respondentai, nes bet kuris asmuo kuris nėra turistas šiuo metu yra potencialus turistą ateityje. V. Vaitkevičiūtės (2001) teigimu terminas „potencialus“ reiškia galimas susiklosčius tam tikroms aplinkybėms.

Išanalizavus šio bandomojo tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad net 75 procentų apklaustųjų respondentų atsakymai į pateiktus jiems anketos klausimus sutapo 70 procentų, išskyrus respondentą identifikuojančių klausimų analizę. Atsakymai į klausimus, kuriais buvo siekiama apibūdinanti respondentą (amžius, išsilavinimas, pajamos) nebuvo analizuojami. Atrankinio tyrimo rezultatai visada turi didesnę ar mažesnę neapibrėžtumą, kuris mažėja, o tuo pačiu didėja daromų išvadų tikslumas, didinant atrankos apimtį. Todėl iškyla uždavinys – nustatyti minimalų atrankos dydį n_{min} .

Taigi, siekiant išsiaiškinti, kiek reikia apklausti respondentų, kad iš jų nuomonės būtų galima spręsti apie visą populiaciją, taikiau K. Kardelis (2002) pateiktas formules:

$$n_{min} = \frac{z^2 * s^2}{\Delta^2},$$
$$S = V \sqrt{\% * (100 - \%)}.$$

n_{min} - minimalus atrankos dydis.

Z - normaliojo skirsnio koeficientas. Moksliniame darbe paprastai pasikliaujama 95 proc. patikimumu (Kardelis K., 2002, p. 312). Tada normaliojo skirsnio koeficientas $z = 1,96$.

S – imties vidutinis kvadratinis nuokrypis, šiuo atveju nustatomas pagal pilotažinio (bandomojo) tyrimo rezultatus.

Δ (delta) – požymio dalies paklaida. Darbe rezultatus pateiksiu su 4 proc. paklaida.

% - bandomojo tyrimo metu nustatytas kokybinis rodiklis.

Taigi,

$$S = \sqrt{V \cdot 75 \cdot (100 - 75)} = 43$$

Kadangi, šiame tyrime pasikliaujama 95 proc. patikimumu, bei 4 proc. tikslumu, tada atvejų skaičius bus:

$$n_{\min.} = \frac{1,96^2 \cdot 43^2}{4^2} = 443.$$

Taigi, visus dydžius įstačius į formulę, gauname, kad $n_{\min} = 443$, t.y., norint, rezultatus gauti su 95 proc. tikimybe bei 4 proc. paklaida duomenys turi būti apklausti mažiausiai iš 443 respondentai.

Remiantis apskaičiuotąja minimaliąja imtimi, buvo apklausti 518 įvairaus amžiaus, išsilavinimo bei turintys įvairias pajamas respondentai. Analizės metu paaiškėjo, jog 26 iš 518 išplatintų anketų sugadintos, užpildytos nepilnai ar respondentai buvo nesąžiningi atsakinėdami į anketos klausimus. Taigi, analizuojant tyrimo rezultatus remsiuosi 492 respondentų užpildytomis anketomis.

Didžioji dalis anketoje panaudotų klausimų buvo uždari klausimai, nes jiems atsakyti prireikia mažiau laiko, nei atviriems klausimams. Taip pat uždaro tipo klausimai suaktyvina respondentų veiklą pildant anketas, palengvina gautų duomenų apdorojimo procesą, į juos lengva atsakinėti. Anketose buvo panaudoti 17 klausimų, iš jų 2 atviro tipo klausimai, 11 uždaro tipo ir 4 kombinuoto tipo klausimai (2 PRIEDAS):

1. *Bendra informacija* (15 - 17 klausimai). Šios dalies tikslas buvo nustatyti respondentų amžių, išsilavinimą bei pajamas.
1. *Socialinio tyrimo tikslumo patikrinimas* (14 klausimas). Respondentų buvo klausama: „**Ar jums patiko atostogauti kaimo sodyboje? Kodėl?**“. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti nesąžiningus respondentes.
2. *Respondentų žinomumo išsiaiškinimas* (1 - 4 klausimai). Respondentų buvo klausama: „**Ar jie gali apibudinti ekoturizmo ir kaimo turizmo sąvokas?**“. O taip pat buvo prašoma šias sąvokas apibūdinti. Respondentams, kurie negalėjo apibūdinti nei vienos iš šių sąvokų, buvo siūloma anketos nebepildyti ir pereiti prie bendros informacijos klausimų.

3. *Respondentų sąmoningumo išsiaiškinimas* (9 – 13 klausimai). Respondentų buvo klausiama: „*Ar atostogos kaimo turizmo sodyboje arba Lietuvos nacionaliniuose parkuose skatina turistus tausoti gamtą?*“, „*Kas turi motyvuoti turistus tausoti gamtos išteklius?*“, bei „*Ar kaimo turizmas padeda išspręsti bedarbystės problemą kaimo vietovėse?*“, o taip pat „*Kokią naudą teikia kaimo turizmas?*“.
4. *Respondento turistinės patirties išsiaiškinimas* (5 – 6 klausimai). Respondentų buvo klausiama: „*Ar teko atostogauti kaimo turizmo sodyboje?*“ bei „*Ar teko lankytis bent viename Lietuvos Nacionaliniame parke?*“
5. *Svarbiausi respondentų keliami reikalavimai turizmo šakai* (8 klausimas). Respondentų buvo klausiama: „*Kokie kriterijai Jums svarbiausi renkantis atostogas?*“ bei „*Kokioms atostogoms teiktumėte pirmenybę ir kodėl?*“.

Abiejų tyrimų metu surinkti duomenys buvo susisteminti ir apdoroti MS Excel skaičiuoklės pagalba. Tyrimo metu gauta informacija buvo paversta į skaičius, sukoduota, kiekvienam kintamajam priskiriant skaitmeninį kodą. Lentelėje sąlyginiais simboliais suregistruoti visi respondentų atsakymai. Analizės metu buvo naudojamos vieno kintamojo analizės metodai, kai išvardijamos visos kintamojo reikšmės. M. Degučio (1999) nuomone toks duomenų pristatymas yra pats detaliausias. Šio metodo pagalba, galima išskirti konkretaus respondento ar tam tikros respondentų grupės atsakymai į konkretų klausimą. Atsakymų variantai sumuojami ir pateikiami procentine išraiška, kuria remiantis duomenų rezultatai buvo analizuojami ir įvertinami.

3.2. Kaimo turizmo savininkų apklausos rezultatų analizė

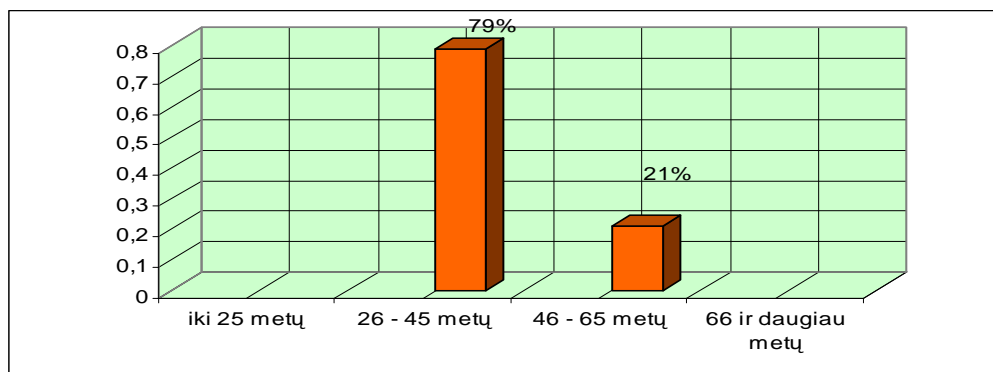
Tyrimo metu, siekiant identifikuoti kaimo turizmo sodybų savininkus, buvo siekiama išsiaiškinti respondentų amžių, išsilavinimą bei gaunamas pajamas.

Identifikuojant respondentus pagal amžiaus grupes buvo išskirtos keturios amžiaus grupės:

- jaunimas, tai asmenys kurių amžius iki 25 metų,
- jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius nuo 26 iki 45 metų,
- vyresni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius nuo 46 iki 65 metų,
- senyvo, pensijinio amžiaus asmenys, kurių amžius 66 ir daugiau metų.

Didžiausią dalį tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų sudaro jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius buvo nuo 26 iki 45 metų ir tai sudarė 79 proc. visų

tyrime dalyvavusių respondentų. (žr. 10 pav.) Vyresni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius buvo nuo 46 iki 65 metų sudarė likusią 21 proc. kaimo turizmo sodybų savininkų. Kitų amžiaus grupių tarp apklaustų kaimo turizmo sodybų savininkų nebuvo.

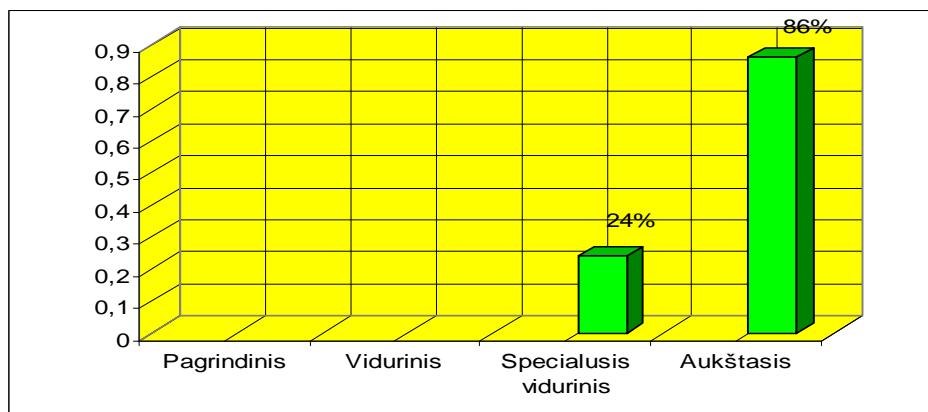


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

10 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Tyrimo metu kaimo turizmo sodybų savininkai buvo identifikuojami ir pagal įgytą išsilavinimą. Buvo išskirtos keturios išsilavinimo grupės: pagrindinis, vidurinis, specialusis vidurinis bei aukštasis.

Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų sudaro aukštąjį išsilavinimą turintys kaimo turizmo sodybų savininkai, jų buvo net 86 proc., likusieji respondentai turėjo specialųjį vidurinį išsilavinimą (24 proc.). (žr. 11 pav.)



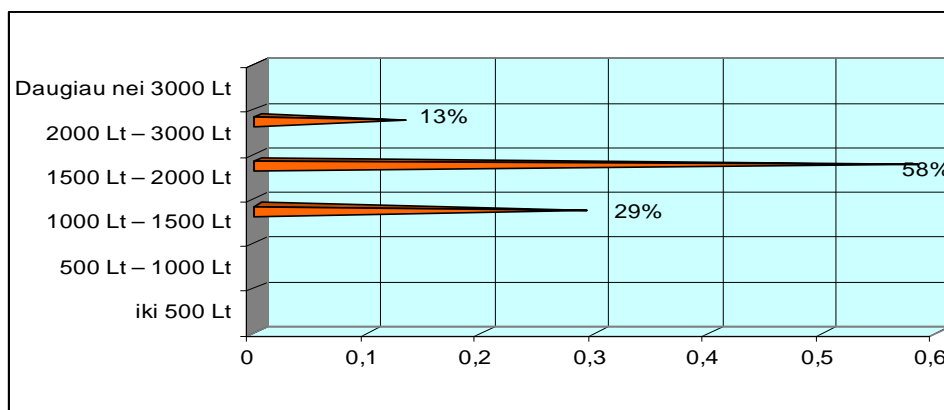
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

11 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

Tyrimo metu, siekiant identifikuoti kaimo turizmo sodybų savininkus pagal gaunamas šeimos pajamas per mėnesį vienam žmogui, respondentams buvo pasiūlyta pasirinkti, atsakyti į šį klausimą ar ne. Tyrimo metu tik 31 proc. respondentų nurodė gaunamas pajamas, o 69 proc. respondentų nusprendė neatsakyti į šį klausimą. Gaunamos pajamos buvo paskirstytos į penkias grupes:

- iki 500 Lt per mėnesį,
- 500 Lt – 1000 Lt per mėnesį,
- 1000 Lt – 1500 Lt per mėnesį,
- 1500 Lt – 2000 Lt per mėnesį,
- 2000 Lt – 3000 Lt per mėnesį,
- Daugiau nei 3000 Lt per mėnesį.

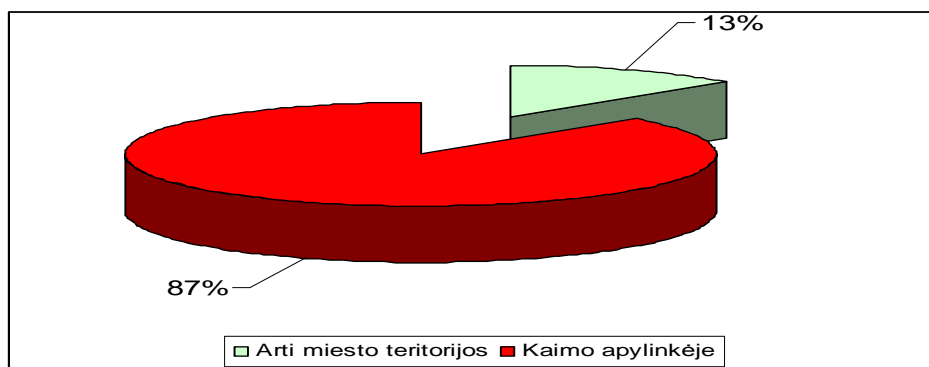
29 proc. apklaustųjų, kurie nurodė savo šeimos pajamas, mėnesinės šeimos pajamos vienam žmogui sudarė nuo 500 iki 1000 Lt. 58 proc. kaimo turizmo sodybų savininkų nurodė, kad jų šeimos pajamos siekia 1500 iki 2000 Lt vienam žmogui per mėnesį, o 13 proc. daugiau nei 3000 Lt. (žr. 12 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

12 pav. Tyrimo dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį

Tyrimo metu 13 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkai nurodė, kad jų kaimo sodyba randasi arti miesto teritorijos, likusieji 87 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų sodybos kaimo apylinkėje. (žr. 13 pav.)



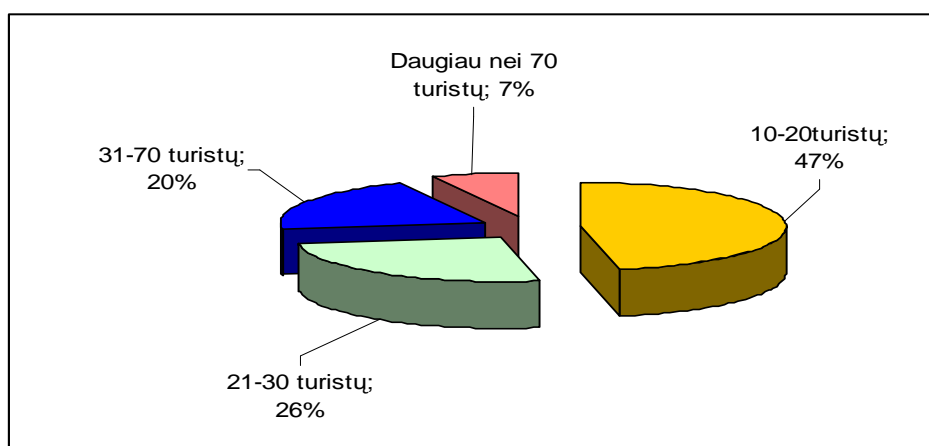
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

13 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal jų kaimo turizmo sodybos radimosi vietą

Tyrime metu kaimo turizmo sodybų savininkai nurodė, kad jie savo kaimo turizmo sodyboje gali priimti nuo 10 iki 200 poilsiautojų vienu metu. Dėl tokios didelės turistų skaičiaus įvairovės, turistus skaičių suskirsčiau į 4 grupes:

- 10 - 20 turistų,
- 21 – 30 turistų,
- 31 – 70 turistų,
- Daugiau nei 70 turistų.

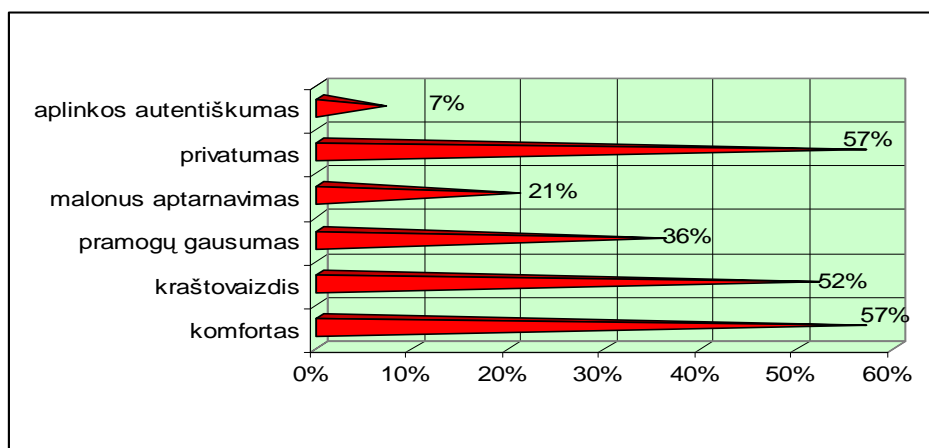
Daugiausiai tyrime dalyvavo kaimo turizmo sodybų savininkų, kurių sodybose gali apsistoti nuo 10 iki 20 turistų vienu metu, jų buvo 47 proc. (žr. 14 pav.) Mažiausiai savininkų, kurių sodybose gali apsistoti daugiau nei 70 turistų vienu metu.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

14 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal vienu metu priimamų turistų skaičių

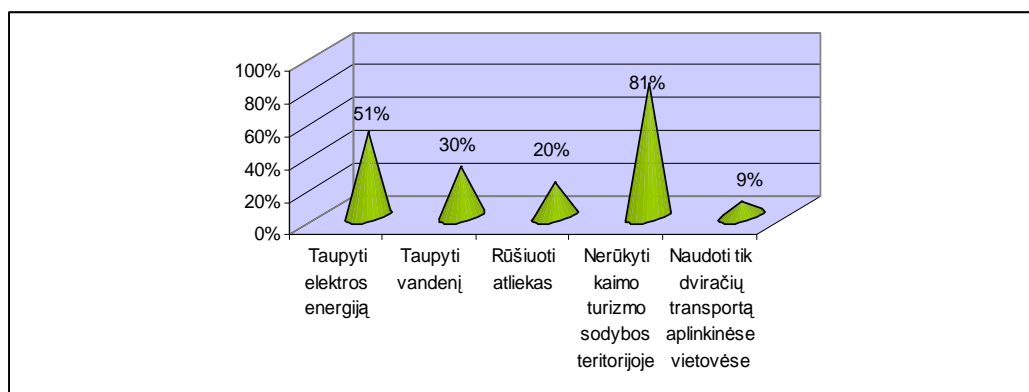
Tyrimo metu paaiškėjo, kad kaimo turizmo sodybų savininkų nuomone turistams besirinkdami atostogas kaimo turizmo sodyboje didžiausią dėmesį kreipia į komfortui bei privatumui, taip mano net 57 proc. apklaustųjų. Taip pat, kaimo turizmo sodybų savininkų nuomone, turistams labai svarbu puikus kraštovaizdis (52 proc.) bei pramogų gausumas (36 proc.). Mažiausiai dėmesio, kaimo turizmo sodybų savininkų nuomone turistai kreipia į aptarnavimo kokybę (21 proc.) bei aplinkos autentiškumą (7 proc.). (žr. 15 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

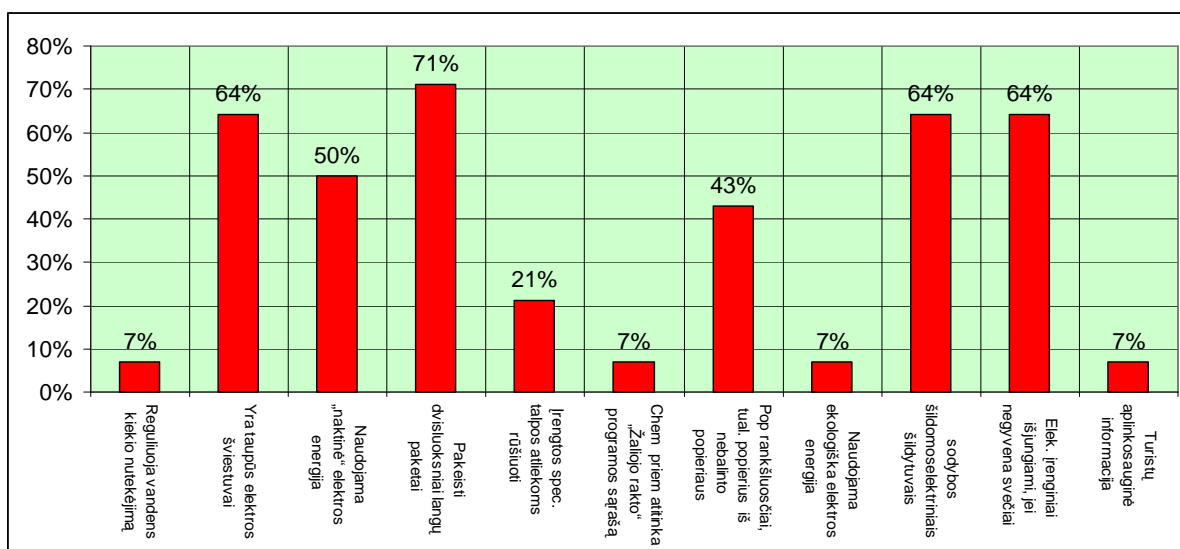
15 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų nuomonių, į ką turistai labiausiai kreipia dėmesį rinkdamiesi atostogas kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas

Tik 64 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų savo sodybose ragina turistus tausoti gamtos išteklius. Jie dažniausiai ragina turistus taupyti elektros energiją (51 proc.) bei taupyti vandenį (30 proc.) ir tik 20 proc. ragina turistus rūšiuoti atliekas, 9 proc. naudoti tik dviračių transportą aplinkinėse vietovėse. Nerūkyti kaimo turizmo sodyboje ragina net 81 proc. šių respondentų. (žr. 16 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

16 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal skatinimą turistus tausoti gamtą.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

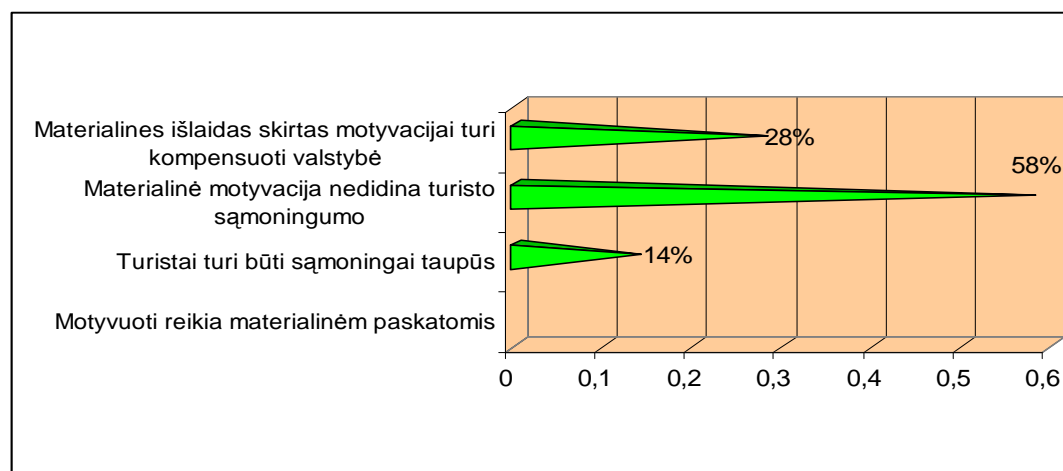
17 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas pagal racionalius bei aplinkosauginius poelgius savo kaimo turizmo sodyboje.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad net 71 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų savo kaimo turizmo sodybose langų stiklus pakeitę į dvisluksnius langų paketus. (žr. 17 pav.) 64 proc. kaimo turizmo sodybų savininkų yra įrengia taupius elektros šviestuvus, sodybas šildo elektriniais šildytuvais, kurie yra išjungiami, kai sodyboje negyvena svečiai. 50 proc. apklaustųjų naudoja „naktinę“ elektros energiją, o 43 proc. naudoja popierinius rankšluosčius bei tualetinį popierių, pagamintą iš nebalinto arba perdirbto popieriaus. Tik 21 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų savo kaimo turizmo sodybose yra įrengę specialias talpas

atliekoms rūšiuoti. Ir tik 7 proc. įrengė savaiame išsijungiančius vandens čiaupus, reguliuoja vandens kiekio nutekėjimą, perka chemines valymo ir plovimo priemones atitinkančias „Žaliojo rakto“ programos sąrašą, naudoja ekologiška elektros energija bei turistus informuoja apie galimybę prisidėti prie aplinkos apsaugos viešnagės kaimo turizmo sodyboje metu.

Apklaustos metu paaiškėjo, kad tik 48 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų teikia maitinimo paslaugą atvykstantiems turistams. Visi iš jų nurodė, kad maisto prekes perka tiek ir iš prekybos įmonių, tiek ir iš ūkininkų. 85 proc. kaimo turizmo sodybų savininkų teikiančių maitinimo paslaugą turistam siūlo lietuviškus nacionalinius patiekalus bei kitus įvairius patiekalus, kurių turistai pageidauja. Likusieji 15 proc. teigė, jog gamina tik turistų pageidaujamus patiekalus, o lietuvių nacionalinių patiekalų turistams nesiūlo.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog nei vienas iš apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų nemanė, kad kaimo turizmo sodybų savininkai turi materialinėmis paskatomis motyvuoti turistus taupyti gamtos išteklius. 58 proc. apklaustųjų manė, kad materialinė motyvacija šiuo atveju yra netinkama, kadangi ji nedidina turistų sąmoningumo. 14 proc. apklaustųjų manė, kad turistai motyvuoti nereikia, nes jie turi būti sąmoningi ir taupūs. 28 proc. apklaustųjų manė, kad turistus kaimo turizmo sodybų savininkai turėtų motyvuoti elgtis racionaliai su gamtos ištekliais, tačiau visos išlaidos, kurias kaimo turizmo sodybų savininkai patirtų motyvuodami turistus, turėtų kompensuojami vyriausybės. (žr. 18 pav.)



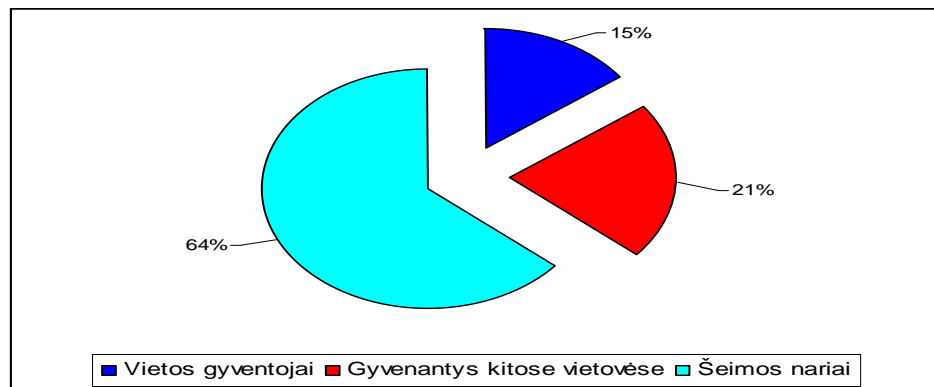
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

18 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų nuomonių, kaip reikia motyvuoti turistus tausoti gamtos išteklius, pasiskirstymas

Net 15 proc. apklaustųjų teigė, kad buvo pasitaikę konfliktinių situacijų tarp vietos gyventojų ir turistų atostogaujančių jų kaimo sodyboje. 40 proc. iš jų mano, kad konflikto

priežastis buvo provokuojantis turistų elgesys, o 60 proc. – kad tai buvo vietos gyventojų nepasitenkinimas.

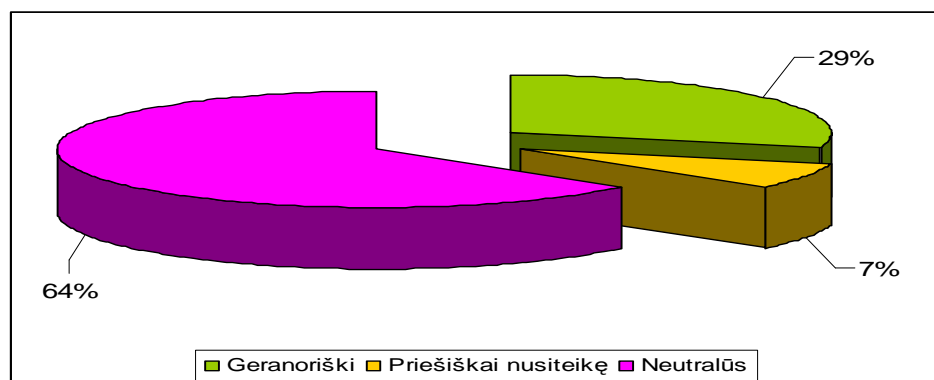
Tyrimo metu paaiškėjo, kad net 64 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų nesamdo darbuotojų, sodybose dirba tik šeimos nariai. 21 proc. apklaustųjų nurodė, kad jie samdo vietinius gyventojus dirbti jų kaimo turizmo sodyboje. 15 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų kaimo turizmo sodyboje nedirba vietos gyventojai, darbuotojai atvyksta iš kitų vietovių. (žr. 19 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

19 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų darbuotojų struktūra

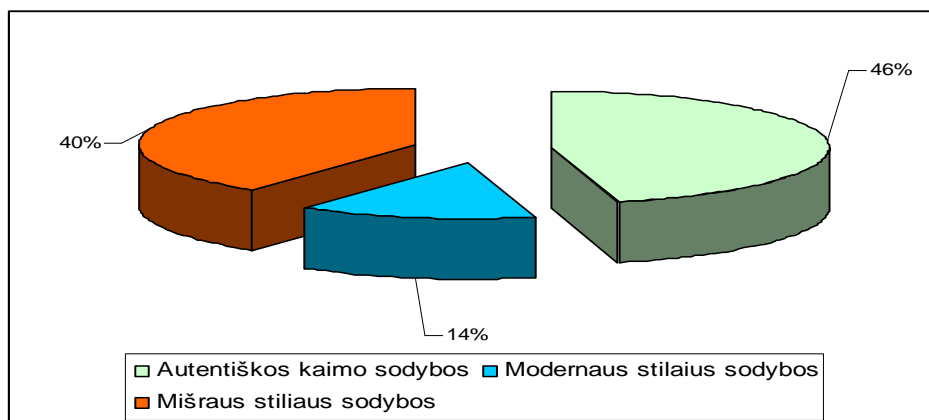
Tik 7 proc. apklaustųjų teigė, kad vietos gyventojai priešišškai reaguoja į turistus poilsiaujančius kaimo turizmo sodyboje. 29 proc. apklaustųjų mano, kad vietos gyventojai turistų atžvilgių nusiteikia geranoriškai, o 64 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų mano, kad jie neutralūs turistų atžvilgiu. (žr. 20 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

20 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų pasiskirstymas, kaip vietos gyventojai reaguoja į turistus

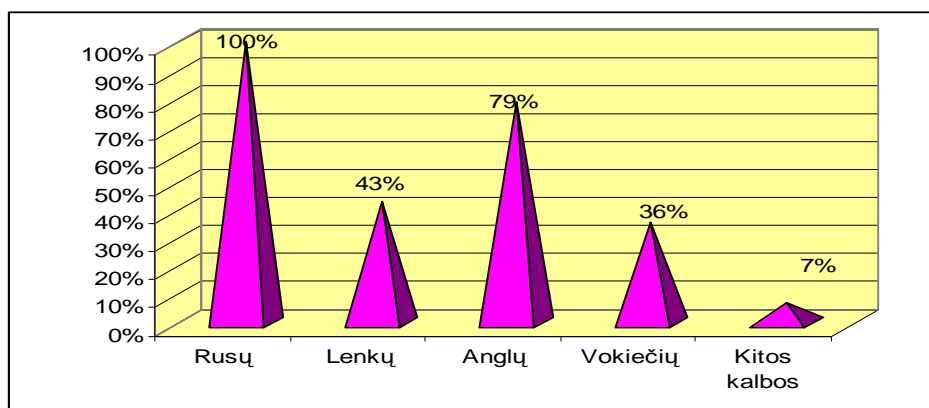
Net 46 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų kurdami savo kaimo turizmo sodybos interjerą bei aplinką stengėsi, kad jų kaimo turizmo sodyba primintų autentišką kaimo sodybą. 14 proc. apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų stengėsi sukurti modernaus stiliaus aplinką. Net 40 proc. apklaustųjų didelio dėmesio sodybos interjerui ir aplinkai neskyrė, jų sodybose vyrauja mišrus stilius. (žr. 21 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

21 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų sodybos tipas

Visi, apklaustieji kaimo turizmo sodybų savininkai, kalba ne mažiau kaip dvejomis užsienio kalbomis, o 21 proc. apklaustųjų, net keturiomis užsienio kalbomis. (žr. 22 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

22 pav. Tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų sugebėjimas kalbėti užsienio kalbomis

Rusų kalba gali susišnekėti visi apklaustieji kaimo turizmo sodybų savininkai, lenkų – 43 proc., anglų – 79 proc., vokiečių – 36 proc. bei kitomis kalbomis – 7 proc. apklaustųjų.

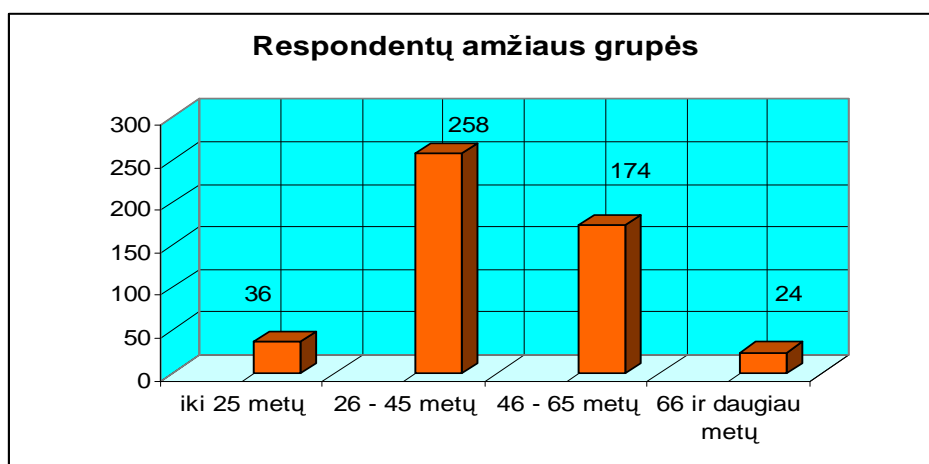
3.3. Esamu ir potencialių turistų apklausos rezultatų analizė

Tyrimo metu, siekiant identifikuoti respondentus, buvo siekiama išsiaiškinti respondentų amžių, išsilavinimą bei gaunamas pajamas.

Identifikuojant respondentus pagal amžiaus grupes buvo išskirtos keturios amžiaus grupės:

- jaunimas, tai asmenys kurių amžius iki 25 metų,
- jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius nuo 26 iki 45 metų,
- vyresni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius nuo 46 iki 65 metų,
- senyvo, pensijinio amžiaus asmenys, kurių amžius 66 ir daugiau metų.

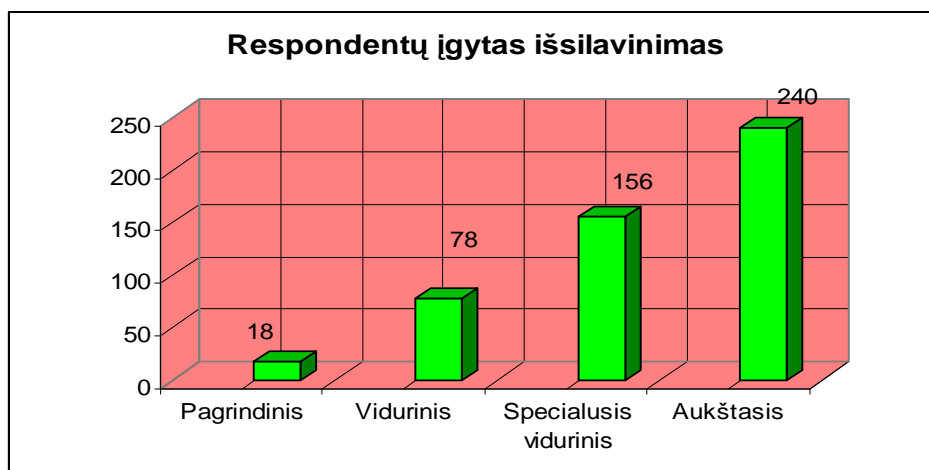
Didžiausią dalį tyrime dalyvavusių respondentų sudaro jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius buvo nuo 26 iki 45 metų ir tai sudarė 52,4 proc. visų tyrime dalyvavusių respondentų. (žr. 23 pav.) Vyresni, darbingo amžiaus asmenys, kurių amžius buvo nuo 46 iki 65 metų sudarė 35,4 proc. respondentų. Mažiausiai tyrime dalyvavusių respondentų amžiaus grupė, tai senyvo, pensijinio amžiaus asmenys, kurių amžius buvo 66 ir daugiau metų. Jų tyrime dalyvavo 4,9 proc.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Tyrimo metu respondentai buvo identifikuojami ir pagal įgytą išsilavinimą. Buvo išskirtos keturios išsilavinimo grupės: pagrindinis, vidurinis, specialusis vidurinis bei aukštasis. Didžioji respondentų dalis turėjo aukštąjį išsilavinimą ir jų tyrime dalyvavo 48,7 proc. turinčių specialųjį vidurinį išsilavinimą tyrime dalyvavo 31,7 proc, o vidurinį – 15,9 proc. (žr. 24 pav.) Mažiausiai tyrime dalyvavo respondentų turinčių pagrindinį išsilavinimą, jų buvo 3,7 proc.



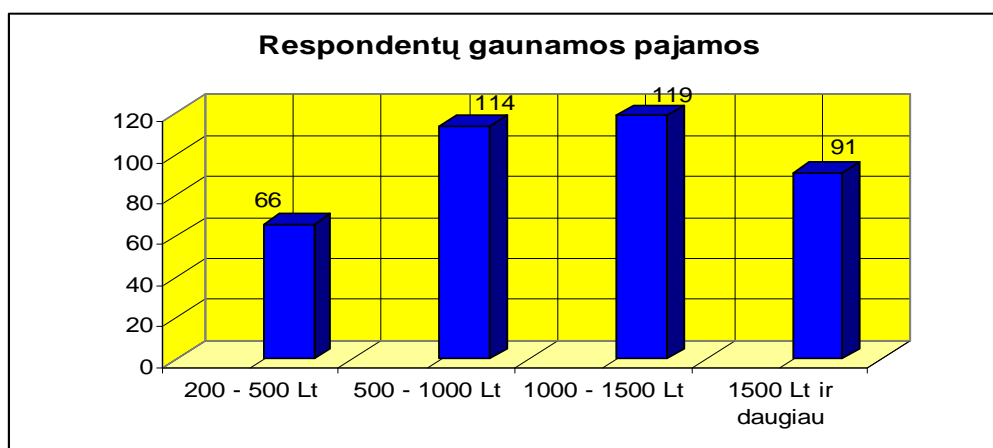
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

Tyrimo metu, siekiant identifikuoti respondentą pagal gaunamas šeimos pajamas per mėnesį vienam žmogui, respondentams buvo pasiūlyta pasirinkti, atsakyti į šį klausimą ar ne. Tyrimo metu 79,3 proc. respondentų nurodė gaunamas pajamas, o 20,7 proc. respondentų nusprendė neatsakyti į šį klausimą. Gaunamos pajamos buvo paskirstytos į penkias grupes:

- iki 200 Lt per mėnesį,
- 200 Lt – 500 Lt per mėnesį,
- 500 Lt – 1000 Lt per mėnesį,
- 1000 Lt - 1500 Lt per mėnesį,
- Daugiau nei 1500 Lt per mėnesį.

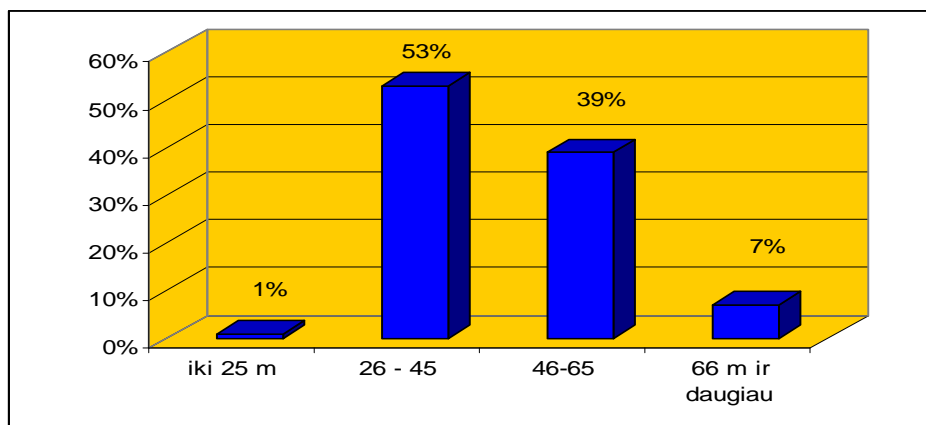
Iš 391 respondentų, kurie nurodė savo šeimos pajamas, tyrime dalyvavo daugiausiai gaunančių nuo 1000 iki 1500 Lt. per mėnesį.(žr. 25 pav.) Šiek tiek mažiau, respondentų nurodė, kad gauna nuo 500 iki 1000 Lt pajamų vienam šeimos nariui per mėnesį. Respondentų, kurie nurodė savo šeimos mėnesines pajamas, gaunančių iki 200 Lt per mėnesį nebuvo.



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas, vienam šeimos nariui per mėnesį

Tyrimo metu paaiškėjo, kad net 65,8 proc. respondentų negalėjo apibūdinti ekoturizmo sąvokos. Iš 34,2 proc. respondentų, kurie tyrimo metu apibūdino ekoturizmo sąvoką daugiausia, 56 proc. buvo nuo 26 iki 45 metų amžiaus, bei 39 proc. nuo 46 iki 65 metų, mažiausia 1 proc. respondentų buvo iki 25 metų amžiaus. (žr. 26 pav.)

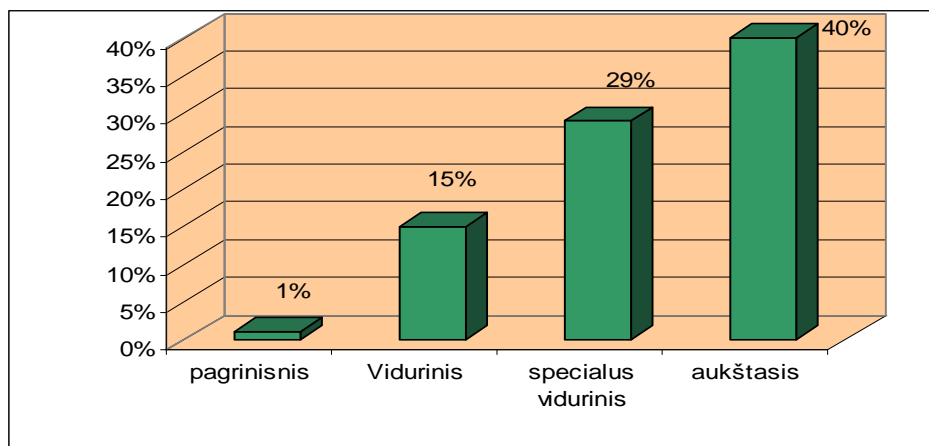


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

26 pav. Respondentų galėjusių apibūdinti ekoturizmo sąvoką pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Skirstant respondentes pagal įgytą išsilavinimą, daugiausia ekoturizmo sąvoką galėjo apibūdinti aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai. Iš visų apklausoje dalyvavusių respondentų, kurie turėjo įgiję aukštąjį išsilavinimą, ekoturizmo sąvoką apibūdino 40 proc. respondentų. Iš respondentų turinčių specialųjį vidurinį išsilavinimą ekoturizmo sąvoką

apibūdino - 29 proc., 15 proc. iš vidurinių ir tik 1 proc. iš pagrindinį išsilavinimą turinčių respondentų. (žr. 27 pav.) Respondentai ekoturizmo sąvoką dažniausiai apibūdindavo, kaip „poilsį švarioje neužterštoje aplinkoje“, „poilsis gamtoje nedarant žalingo poveikio aplinkai“, „pilsis gamtoje atsisakant transporto priemonių teršiančių aplinką“ ir panašiai.

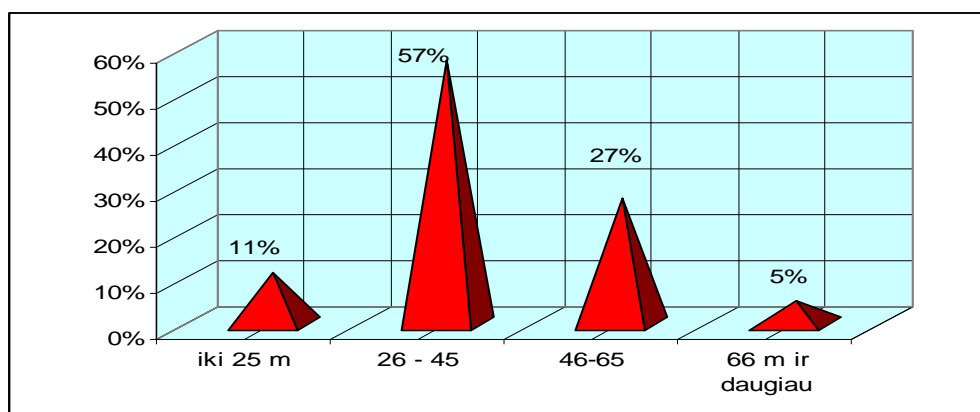


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

27 pav. Respondentų, galėjusių apibūdinti ekoturizmo sąvoką, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad kaimo turizmo sąvoką galėjo apibūdinti kur kas daugiau respondentų, nei ekoturizmo sąvoką, jų buvo 95 proc. Iš 5 proc. respondentų, kurie negalėjo apibūdinti kaimo turizmo sąvokos 60 proc. buvo turintys vidurinį išsilavinimą, o 60 proc. respondentų amžius buvo iki 25 metų ir 30 proc. 26 – 45 metų amžiaus. Kaimo turizmo sąvoką respondentai dažniausiai apibūdindavo, kaip „atostogas kaimo vietovėje“, „atostogas kaimo sodyboje, gražioje ir ramioje aplinkoje, arti vandens telkinių“, „atostogos, kai nereikia skirti didelio dėmesio gamtos resursų saugojimui“ ir panašiai. Dažniausiai respondentai akcentuodavo: poilsį už mieto ribų, gryną orą, ramybę bei vandens telkinių artumą.

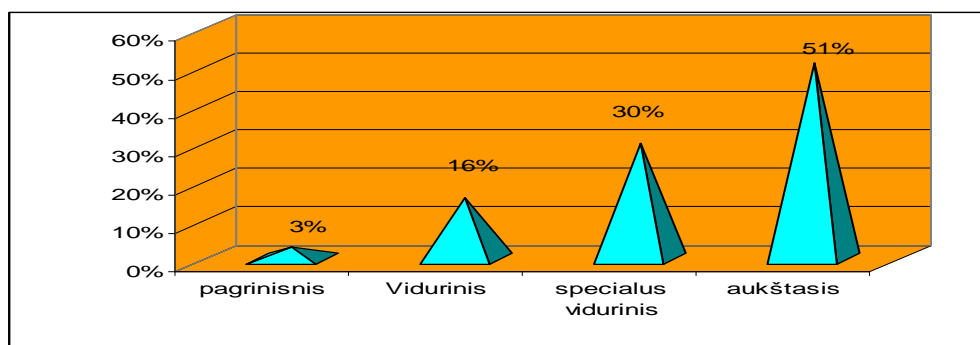
Tyrimo metu 48 proc. respondentų teigė, kad jiems bent vieną kartą yra tekę lankytis kaimo turizmo sodyboje. Analizuojant respondentus pagal amžių paaiškėjo, kad net 57 proc. respondentų atostogavusių kaimo turizmo sodybose buvo nuo 26 iki 45 metų, 27 proc. 46 – 65, 11 proc. respondentai iki 25 metų ir tik 5 proc. respondentų, kurių amžius buvo nuo 66 ir daugiau metų. (žr. 28 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

28 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

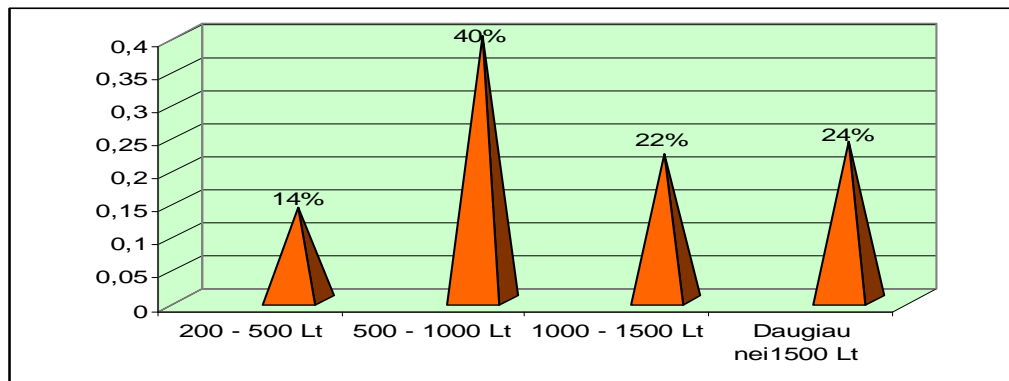
Analizuojant respondentus, kuriems buvo tekę lankytis kaimo turizmo sodybose, pagal išsilavinimą paaiškėjo, jog daugiausiai respondentų 51 proc. turi aukštąjį išsilavinimą, 30 proc. turi specialųjį vidurinį, o mažiausiai respondentų buvo turinčių pagrindinį išsilavinimą, tik 3 proc. (žr. 29 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

29 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

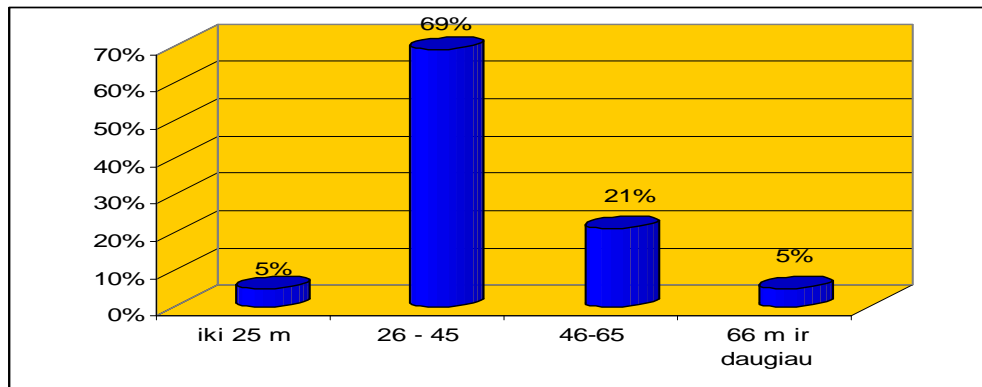
Analizuojant respondentus pagal gaunamas pajamas paaiškėjo, kad respondentų, kuriems buvo tekę lankytis kaimo turizmo sodybose, daugiausiai buvo gaunančių nuo 500 iki 1000 litų pajamas per mėnesį vienam šeimos nariui ir jų buvo 40 proc. Mažiausiai respondentų, kuriems buvo tekę lankytis kaimo turizmo sodybose buvo nuo 200 iki 500 litų pajamas per mėnesį vienam šeimos nariui gaunantys respondentai ir jų buvo tik 14 proc. (žr. 30 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

30 pav. Respondentų, kuriems bent kartą teko lankytis kaimo turizmo sodyboje, pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį

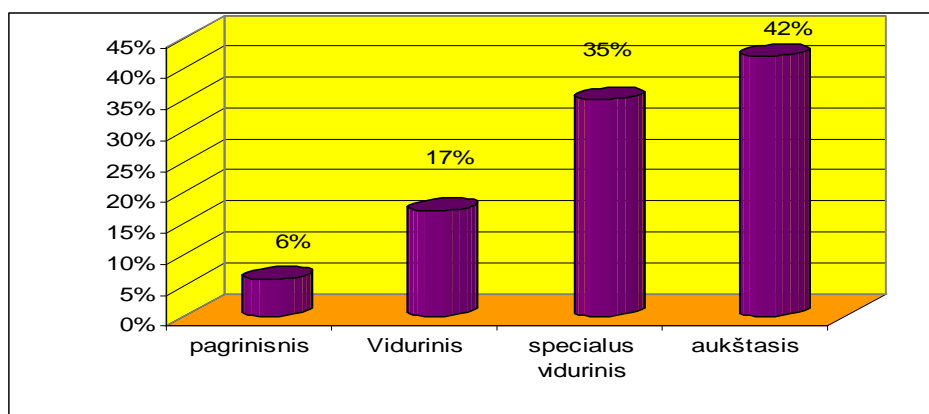
Tyrimo metu paaiškėjo, kad net 83 proc. respondentų bent vieną kartą lankėsi kuriame nors Lietuvos Nacionaliniame parke. Analizuojant šiuos respondentus pagal amžiaus grupes paaiškėjo, kad daugiausiai 69 proc. respondentų buvo 26 – 45 metų amžiaus grupės, mažiausiai respondentų buvo iki 25 metų bei daugiau kaip 66 metų amžių grupėse, tik po 5 proc. (žr. 31 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

31 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

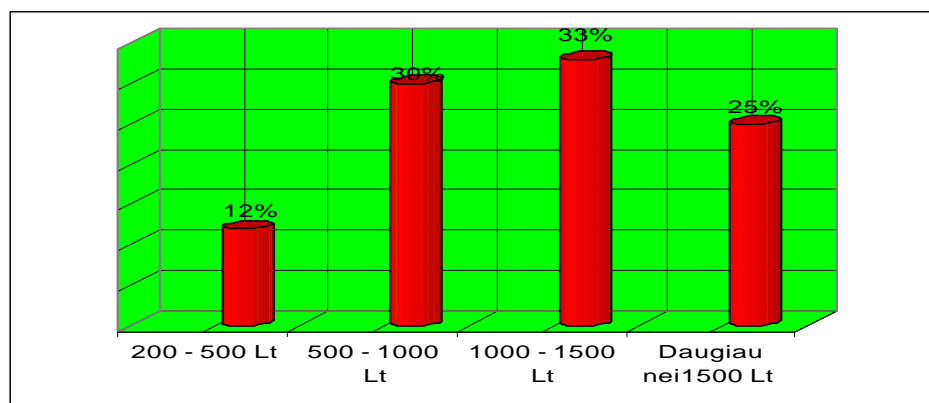
Analizuojant respondentus pagal turimą išsilavinimą, daugiausiai besilankiusių nors viename Lietuvos Nacionaliniame parke net 42 proc. buvo turintys aukštąjį išsilavinimą, mažiausiai – respondentų turinčių pagrindinį išsilavinimą, tik 5 proc. (žr. 32 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

32 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

Analizuojant respondentus pagal gaunamas pajamas paaiškėjo, kad respondentų, kuriems buvo tekę lankytis nors viename Lietuvos Nacionaliniame parke, daugiausiai buvo gaunančių nuo 1000 Lt iki 1500 Lt. – 33 proc. respondentų. Šiek tiek mažiau, 30 proc. sudarė gaunančių nuo 500 Lt. iki 1000 Lt. pajamas per mėnesį vienam šeimos nariui gaunantys respondentai. (žr. 33 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

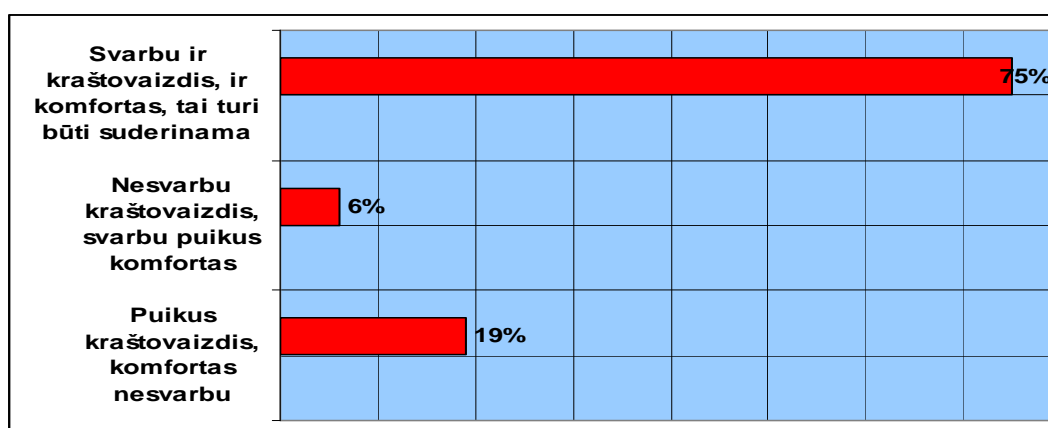
33 pav. Respondentų, kuriems teko lankytis bent viename iš Lietuvos Nacionalinių parkų, pasiskirstymas pagal gaunamas pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį

Tyrimo metu, respondentų buvo klausiama, kokioms atostogoms jie teiktų pirmenybę: ar atostogoms kaimo turizmo sodyboje, ar atostogoms Nacionaliniame parke? Didžioji dauguma respondentų, net 76 proc. respondentų nurodė, kad jie teiktų pirmenybę atostogoms kaimo turizmo sodyboje ir tik 24 proc. respondentų pasirinktų atostogas Nacionaliniame parke.

Respondentų, kurie pirmenybę teikia atostogoms kaimo turizmo sodyboje, nuomone, poilsis kaimo sodyboje yra ramesnis, įdomesnis, komfortiškesnis, nei poilsis Nacionaliniame parke. Respondentų nuomone, tokios atostogos suteikia daugiau laisvės poilsiautojui. Respondentų nuomone, atostogaujant Nacionaliniame parke susiduriama su įvairiais gamtosauginiais draudimais, o kaimo turizmo sodyboje galima mėgautis neribota laisve. Taip pat respondentai dažnai minėdavo, kad kaimo turizmo sodybose yra siūlomos įvairiausios pramogos, kurios gali sudominti skirtingų pomėgių turistus. Dar vienas svarbus ir dažnai respondentų minimas kriterijus, kodėl pirmenybę teikia būtent kaimo turizmui, tai kad respondentai yra kilę iš kaimo vietovės, o poilsis kaimo turizmo sodyboje jiems primena grįžimą prie savo šaknų, lyg ir viešnagę į praeitį.

Respondentai, kurie pirmenybę teikia atostogoms Nacionaliniame parke, teigė, jog tokios atostogos suteikia daugiau ramybės, romantikos, leidžia aktyviai poilsiauti unikaloje gamtoje. Respondentų nuomone, tai puikiausia galimybė pabėgti nuo civilizacijos ir pabūti vienumoje, lepinantis gamtos teikiamais malonumais: maudynėmis ežere ar upėje, žvejyba, uogavimu, grybavimu ir t.t. Taip pat respondentų nuomone, tai puiki galimybė susipažinti su unikaliais gamtos kūrinių.

Tyrimo metu, respondentų buvo klausama, kokie kriterijai, jų nuomone yra svarbiausi planuojant atostogas: puikus komfortas ar svarbiau puikus kraštovaizdis. Didžioji dauguma respondentų, net 75 proc. nurodė, kad negali išskirti tik vieno iš šių kriterijų, jų nuomone, komfortas su puikiu kraštovaizdžiu turi būti suderinami. 6 proc. respondentų nurodė, kad didesnę dėmesį kreiptų komfortui, o ne kraštovaizdžiui. (žr. 34 pav.)

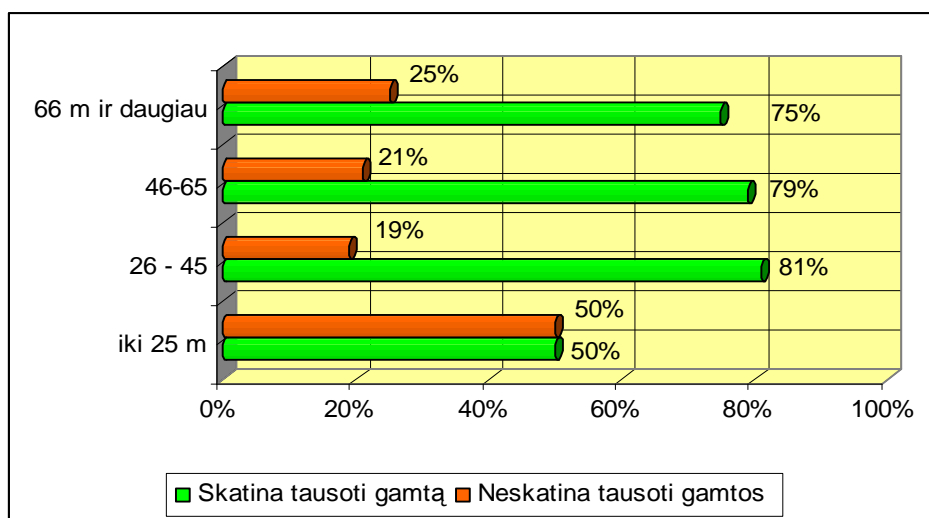


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

34 pav. Respondentų prioritetų pasiskirstymas planuojant atostogas

Tyrimo metu, respondentų buvo klausama ar atostogos kaimo turizmo sodyboje arba Nacionaliniame parke skatina turistus tausoti gamtą. 76 proc. respondentų nuomone atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina turistus tausoti gamtą, 24 proc. respondentų mano, kad tokios atostogos turistų sąmoningumo nedidina. Panaši respondentų nuomonė buvo ir dėl atostogų Nacionaliniuose parkuose. 78 proc. respondentų nuomone atostogos Nacionaliniuose parkuose skatina turistus tausoti gamtą, 22 proc. respondentų manė priešingai.

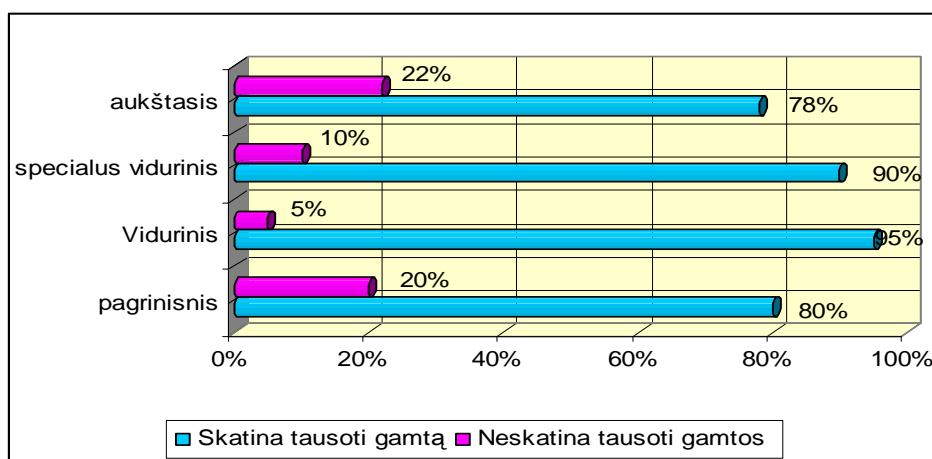
Analizuojant respondentus pagal amžiaus grupes paaiškėjo, kad daugiausiai 81 proc. respondentų kurie priklauso 26 – 46 metų amžiaus grupei ir šiek tiek mažiau - 79 proc. respondentų, kurie priklausė 46 – 65 metų amžiaus grupei manė, kad atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina turistus tausoti gamtą. Net 50 proc. respondentų kurie priklausė iki 25 metų amžiaus grupei manė, kad kaimo turizmas neskatina gamtos tausojimo. (žr. 36 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

36 pav. Respondentų nuomonių, ar atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina tausoti gamtą, pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Analizuojant respondentus pagal įgytą išsilavinimą pastebima, kad daugiausia respondentų, net 95 proc. turinčių vidurinį išsilavinimą bei 90 proc. turinčių specialųjį vidurinį išsilavinimą mano, kad atostogos kaimo turizmo sodyboje turistus skatina tausoti gamtą. Net 22 proc. respondentų turinčių aukštąjį išsilavinimą mano, kad atostogos kaimo turizmo sodyboje turistų sąmoningumo nedidina. (žr. 37 pav.)

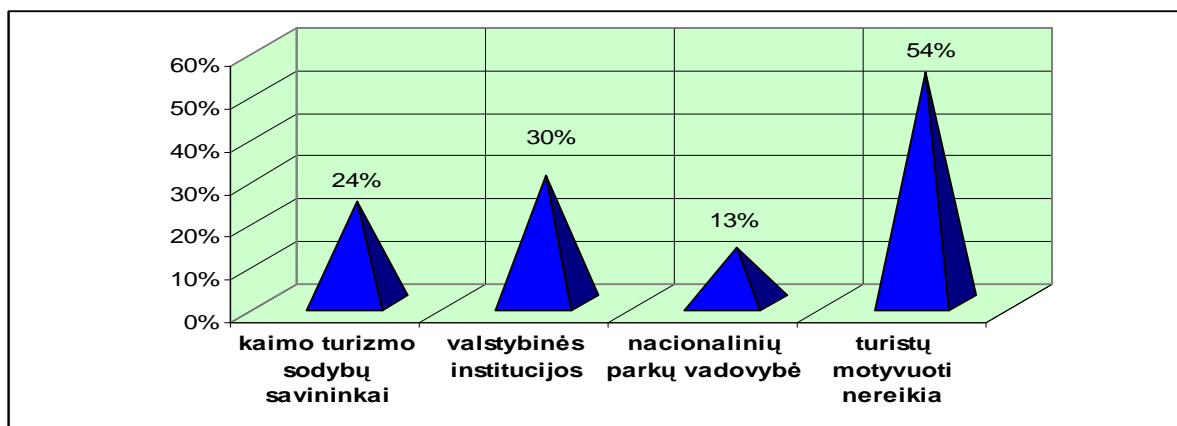


Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

37 pav. Respondentų nuomonių, ar atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina tausoti gamtą, pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą

Panaši respondentų nuomonė buvo ir dėl atostogų Nacionaliniame parke įtakos turistų sąmoningumui. Analizuojant respondentes pagal amžiaus grupes paaiškėjo, kad daugiausiai respondentų, kad daugiausiai 79 proc. respondentų kurie priklauso 26 – 46 metų amžiaus grupei ir šiek tiek mažiau - 78 proc. respondentų, kurie priklausė 46 – 65 metų amžiaus grupei manė, kad atostogos Nacionaliniame parke skatina turistus tausoti gamtą. Net 39 proc. respondentų kurie priklausė iki 25 metų amžiaus grupei manė, kad atostogos Nacionaliniame parke neskatina gamtos tausojimo. Taip pat ir analizuojant respondentes pagal įgytą išsilavinimą pastebima, kad daugiausia respondentų, net 96 proc. turinčių vidurinį išsilavinimą bei 89 proc. turinčių specialųjį vidurinį išsilavinimą mano, kad atostogos Nacionaliniame parke turistus skatina tausoti gamtą. Net 21 proc. respondentų turinčių aukštąjį išsilavinimą mano, kad atostogos Nacionaliniame parke turistų sąmoningumo nedidina.

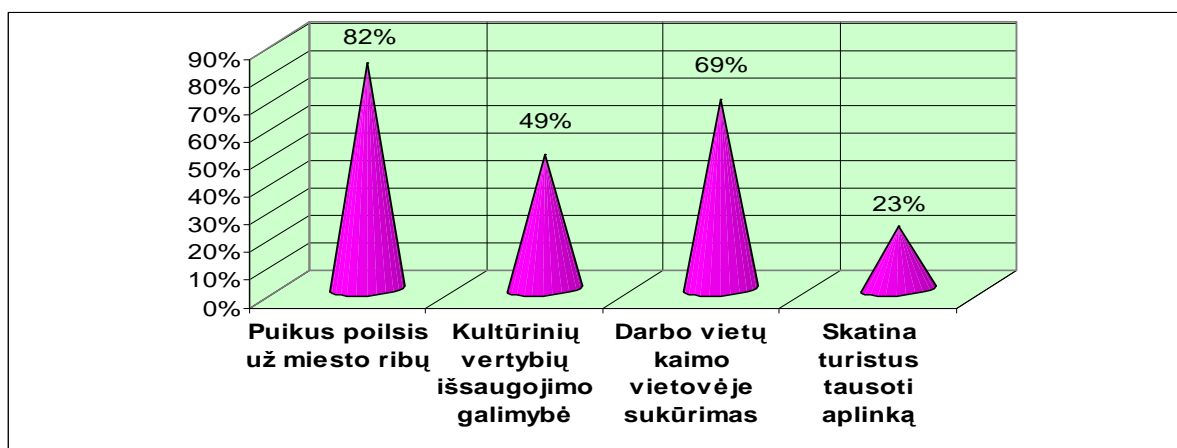
Tyrimo metu paaiškėjo, kad respondentų nuomone, labiausiai turistus motyvuoti tausoti gamtos išteklius turėtų valstybės institucijos (30 proc.) bei kaimo turizmo sodybų savininkai (24 proc.). Tik 13 proc. respondentų mano, kad ir nacionalinių parkų vadovybė taip pat turėtų prisidėti prie turistų motyvavimo tausoti gamtos išteklius. Net 54 proc. respondentų mano, kad turistų motyvuoti nereikia, jie sąmoningai turi elgtis racionaliai. (žr. 38 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

38 pav. Respondentų nuomonių, kas turėtų motyvuoti turistus, pasiskirstymas

69 proc. respondentų mano, kad kaimo turizmo plėtra padeda išspręsti bedarbystės problemą kaimo vietovėse, bet net 31 proc. respondentų mano, kad bedarbystės problemos sprendimui kaimo turizmas įtakos neturi. Tyrimo metu respondentai teigė, kad jų nuomone didžiausia kaimo turizmo teikiama nauda – galimybė puikiai pailsėti už miesto ribų (82 proc.), naujų darbo vietų sukūrimas (59 proc.). (žr. 39 pav.)



Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007 metų tyrimo duomenimis.

39 pav. Respondentų nuomonių, kokią naudą teikia kaimo turizmas, pasiskirstymas

Mažiau nei pusė respondentų (48 proc.) mano, kad kaimo turizmas padeda išsaugoti kultūrinį paveldą bei mažiau nei ketvirtadalis respondentų mano, kad skatina turistus tausoti gamtos išteklius (23 proc.).

3.4. Kaimo turizmo sodybų savininkų apklausos rezultatų aptarimas

Anketinės apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumą, racionalumą, turistų motyvavimo elgtis racionaliai lygi bei darnumo idėjų atitikimą plėtojant kaimo turizmo verslą, o taip pat turistų keliami reikalavimai kaimo turizmo šakai.

Turistų keliami reikalavimai kaimo turizmo šakai

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad kaimo turizmo sodybų savininkų nuomone turistams svarbiausia atostogų metu yra komfortas, šiek tiek mažiau puikus kraštovaizdis. Net šiek tiek daugiau nei trečdalis teigė, kad turistams labai svarbu kuo didesnis pramogų gausumas. Tik penktadalis kaimo turizmo sodybų savininkų mano, kad turistams labai svarbu aptarnavimo kokybė ir tik keletas manė, kad turistai daug reikšmės teikia kaimo turizmo sodybos autentiškumui. Taigi, turistams nepakanka vien gražios gamtinės aplinkos atostogoms. Jiems labai svarbu, kad šalia gražaus kraštovaizdžio būtų ir kokybiškos komfortabilios paslaugos atostogoms. Remiantis kaimo turizmo sodybų savininkų nuomone, galima teigti, kad turistai nevertina kaimo turizmo sodybų autentiškumo ir rinkdamiesi kaimo turizmo sodybą atostogoms, visų pirma renkasi ją pagal komfortiškumą, gamtinės aplinkos palankumą atostogoms t.y. vandens telkinių artumą, teikiamų paslaugų gausumą bei įvairovę, mažiausia dėmesio kreipdami autentiškai kaimo aplinkai.

Kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumas

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad tik vos daugiau nei pusė apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų savo sodybose ragina turistus tausoti gamtos išteklius. Pusė iš jų ragina turistus taupyti elektros energiją bei trečdalis taupyti vandenį ir tik penktadalis ragina turistus rūšiuoti atliekas. Tik keletas iš tyrime dalyvavusių kaimo turizmo sodybų savininkų ragina turistus naudoti tik dviračių transportą aplinkinėse vietovėse. Tačiau pagirtina tai, kad net keturi penktadaliai kaimo turizmo sodybų savininkų ragina nerūkyti kaimo turizmo sodyboje. Taigi, dalis kaimo turizmo sodybų savininkų stengiasi laikytis „Žaliojo rakto“ programos, o tai rodo aukštą šių savininkų sąmoningumą. Tačiau, vertinant visų apklaustųjų bendrą sąmoningumo lygį, jį reikėtų vertinti tik kaip vidutinį.

Apklaustos metu paaiškėjo, kad tik pusė apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų teikia maitinimo paslaugą atvykstantiems turistams, tačiau visi iš jų nurodė, kad maisto prekes perka tiek ir iš prekybos įmonių, tiek ir iš ūkininkų. Tai rodo, kad tiekdami maitinimo paslaugą kaimo turizmo sodybų savininkai turistams siūlo ekologiškai užaugintą produkciją. Didžiąją daugumą kaimo turizmo sodybų savininkai teikiančių maitinimo paslaugą turistams siūlo lietuviškus nacionalinius patiekalus tuo padėdami išlaikyti kultūrinį paveldą, bei atskleidami kultūrinės vertybes užsienio turistams. Tai rodo pakankamai aukštą kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumą.

Kaimo turizmo sodybų savininkų turistų motyvavimas

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad nei vienas iš apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų nemanė, kad kaimo turizmo sodybų savininkai turi materialinėmis paskatomis motyvuoti turistus taupyti gamtos išteklius. Didesnę pusę apklaustųjų nuomone, motyvavimas materialinėmis paskatomis turistų sąmoningumui įtakos nepadarytų. Tačiau, pačios motyvacijos reikalingumo kaimo turizmo sodybų savininkai neneigė. Jų nuomone, ši motyvacija turėtų būti vykdoma įvairių vyriausybinių institucijų iniciatyva. Tik mažiau nei trečdalis apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų manė, kad jų indėlis motyvuojant turistus taip pat svarbus didinant turistų racionalumą. Tačiau, šie kaimo turizmo sodybų savininkai manė, kad motyvuojant turistus materialinėmis paskatomis, jų patirtus nuostolius turi atlyginti tam tikros vyriausybės institucijos. Tik keletas apklaustųjų absoliučiai neigė turistų motyvacijos reikalingumą, jų nuomone turistai savaime turi būti sąmoningi ir taupūs. Taigi, šiuo atveju kaimo turizmo sodybų savininkų sąmoningumą reikėtų vertinti kaip vidutinio lygio.

Kaimo turizmo sodybų savininkų darnumo idėjų pritaikomumas

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad du trečdaliai apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų nesamdo darbuotojų, sodybose dirba tik šeimos nariai ir tik vienas penktadalis apklaustųjų nurodė, kad jie samdo vietinius gyventojus. Tačiau, keletas apklaustųjų nurodė, kad jų kaimo turizmo sodyboje nedirba vietos gyventojai. Šie kaimo turizmo sodybų savininkai samdo darbuotojus iš kitų vietovių. Keletas iš jų teigė, kad buvo pasitaikę konfliktinių situacijų tarp vietos gyventojų ir turistų atostogaujančių jų kaimo sodyboje. Didžioji dalis kaimo turizmo sodybų savininkų manė, kad tai buvo vietos gyventojų

nepasitenkinimas jų vykdoma veikla toje kaimo vietovėje. Tik trys dešimtadaliai apklaustųjų mano, kad vietos gyventojai turistų atžvilgių nusiteikia geranoriškai ir kad du trečdaliai neutralūs turistų atžvilgiu. Taigi, vis dėlto didesnis turistų skaičius gali erzinti vietinius gyventojus ypač tuomet, kai vietiniai gyventojai nejaučia tiesioginės naudos iš kaimo turizmo verslo. Todėl galima teigti, kad ekonominio darnumo tikslas nėra plačiai įgyvendinamas.

Mažiau nei pusė apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų kurdami savo kaimo turizmo sodybos interjerą bei aplinką stengėsi, kad jų kaimo turizmo sodyba primintų autentišką kaimo sodybą. Net keturi dešimtadaliai apklaustųjų didelio dėmesio sodybos interjerui ir aplinkai neskyrė. Šiose sodybose nėra vieningo interjero stiliaus. Keletas kaimo turizmo sodybų savininkų teigė, kad stengėsi sukurti modernaus stiliaus aplinką savo kaimo sodyboje. Tai parodo, žemą socialinį - kultūrinį darnumo lygį. Kaimo turizmo sodybų savininkai neįvertina to, kad turistams yra įdomu atostogauti autentiškoje kaimo aplinkoje, tuo pačiu tokiu būdu galima išsaugoti vietos kultūrą ir tradicijas.

Visi, apklaustieji kaimo turizmo sodybų savininkai, kalba ne mažiau kaip dvejomis užsienio kalbomis, o 21 proc. apklaustųjų, net keturiomis užsienio kalbomis. Tai rodo gerą kaimo turizmo savininkų pasiruošimą priimti užsienio turistus.

Daugiausiai tyrime dalyvavo kaimo turizmo sodybų savininkų, kurių sodybose gali apsistoti nuo 10 iki 20 turistų vienu metu, jų buvo šiek tiek mažiau nei pusė. Tačiau, tyrimo metu paaiškėjo, kad didesnioji pusė kaimo turizmo sodybų gali priimti nuo 21 iki 70 turistų vienu metu. Tai rodo žemą aplinkosauginį darnumo lygį, kadangi esant dideliame turistų skaičiui kaimo vietovėje gali padidėti neigiamą įtaką aplinkai, grėsti gamtinių išteklių išsekvojimas, padidėjęs transportas labiau terš aplinką ir t.t. Tuo pačiu, kaimo turizmo sodyba praranda savo autentiškumo žavesį, kai didelis turistų skaičius poilsiauja vienu metu.

Kaimo turizmo sodybų savininkų racionalumas

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad nei vienas iš kaimo turizmo sodybų savininkų nėra įrengę kambariuose oro kondicionavimo sistemos, o tai atitinka „žaliojo rakto“ programą. Didesnė pusė kaimo turizmo sodybų savininkų yra įrengią taupius elektros šviestuvus, sodybas šildo elektriniais šildytuvais, kurie yra išjungiami, kai sodyboje negyvena svečiai, o pusė apklaustųjų naudoja „naktinę“ elektros energiją. Tačiau, tik mažesnė pusė kaimo turizmo sodybų savininkų naudoja popierinius rankšluosčius bei tualetinį popierių, pagamintą iš nebalinto arba perdirbto popieriaus ir tik vienas penktadalis apklaustųjų kaimo turizmo sodybų

savininkų savo kaimo turizmo sodybose yra įrengę specialias talpas atliekoms rūšiuoti. Ir tik keletas apklaustųjų įrengė savaime išsijungiančius vandens čiaupus, reguliuoja vandens kiekio nutekėjimą, perka chemines valymo ir plovimo priemones atitinkančias „Žaliojo rakto“ programos sąrašą, naudoja ekologiška elektros energija bei turistus informuoja apie galimybę prisidėti prie aplinkos apsaugos viešnagės kaimo turizmo sodyboje metu. Tačiau, didelė dalis apklaustųjų kaimo turizmo sodybų savininkų savo kaimo turizmo sodybose langų stiklus pakeitė į dvisluoksnius langų paketus. Taigi, kaimo turizmo savininkai šiuo atžvilgiu neatitinka „žaliojo rakto“ programos.

Taigi, galima teigti, kad kaimo turizmo sodybų savininkų elgesį negalima vadinti pakankamai racionali. Tačiau elektros energijos bei vandens taupymas, naudojimas aplinkai mažiau pavojingesnių cheminių medžiagų bei pačių turistų raginimas elgtis racionaliai su gamtos ištekliais yra puiki pradžia darnaus turizmo plėtros link.

3.5. Esamu ir potencialių turistų apklausos rezultatų aptarimas

Anketinės apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti esamu bei potencialių turistų žinomumą, sąmoningumą, turistinės patirties lygį bei tai, kokie kriterijai nulemia tam tikros turizmo šakos pasirinkimą.

Respondentų žinomumas

Išanalizavus respondentų apklausos tyrimo rezultatus galima teigti, kad ekoturizmo sąvoka yra nauja ir dar nežinoma jaunimo ir senyvo amžiaus ypač turinčių pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą žmonių tarpe. Tačiau, darbingo amžiaus jaunesnių ir vyresnių bei labiau išsilavinusių (turinčių aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą) respondentų tarpe šios sąvokos yra žinomumas yra didesnis. Respondentai ekoturizmo sąvoką apibūdindavo dažniausiai, kaip ekologinio atspalvio turizmą, kurio metu nedaroma žala gamtai. Tai reikėtų vertinti, kaip dalinai teisingą ekoturizmo sąvokos apibūdinimą. Nei vienam respondentui ši turizmo šaka ne asocijavosi su turizmu nacionaliniuose parkuose. Taip pat reikia pastebėti, kad visi respondentai ekoturizmo sąvoką sieja tik su ekologiniu aspektu, ekonominis ir socialinis-kultūrinis aspektai respondentams nėra žinomi.

Kaimo turizmo sąvoka respondentams buvo kur kas geriau žinoma ir lengviau apibūdinama. Tik maža dalis respondentų negalėjo apibūdinti kaimo turizmo sąvokas. Tai buvo respondentai

turintys vidurinią ar pagrindinę išsilavinimą daugiausia iki 25 metų amžiaus. Respondentai kaimo turizmo sąvoką apibūdindavo, kaip atostogas kaimo vietovėje, gražioje ir ramioje aplinkoje arti vandens telkinio. Keletas respondentų paminėjo, kad atostogaujant kaimo turizmo sodyboje nereikia skirti dėmesio gamtos resursų saugojimui, kaip kad ekoturizmo atveju. Taigi, šie respondentai kaimo turizmą apibūdino, kaip nedarnaus turizmo šaką. Apibendrinant šiuos respondentų kaimo turizmo sąvokos apibūdinimus, galima teigti, kad nei vienas respondentas šios sąvokos neapibūdino pilnai. Nei vienas respondentas nepaminėjo kultūrinių vertybių išsaugojimo: tradicijų, papročių ir folkloro bei naujų darbo vietų sukūrimo.

Taigi, respondentų ekoturizmo bei kaimo turizmo sąvokų žinomumą reikėtų vertinti kaip pakankamai žemo lygio. Taip pat reiktų pastebėti, kad respondentų turėjusių aukštesnį išsilavinimą žinomumas buvo žymiai didesnis už respondentų, kurie turėjo pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą. Išanalizavus tyrimo rezultatus pastebėta, kad labiau išsilavinę respondentai turėjo didesnę supratimą apie aplinkos kokybę, labiau vertino autentiškumą ir tradicijas.

Respondentų turistinės patirties lygis

Išanalizavus respondentų apklausos tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad beveik pusė respondentų bent kartą lankėsi kaimo turizmo sodyboje. Tuo tarpu, Lietuvos Nacionaliniuose parkuose lankėsi daugiau nei keturi penktadaliai apklaustųjų. Mažesnę turistų patirtį kaimo turizmo sodybose reiktų pagrįsti tuo, kad kaimo turizmo šakos plėtra Lietuvoje prasidėjo neseniai, dar 1998 metais tebuvo tik 17 kaimo turizmo sodybų. Lietuvos nacionaliniai parkai turi gilesnes tradicijas Lietuvoje, Aukštaitijos nacionalinis parkas įkurtas net 1974 metais.

Daugiausia, respondentų kuriems teko lankytis kaimo turizmo sodybose bei Lietuvos Nacionaliniuose parkuose turėjo aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą. Tai jauni, darbingo amžiaus asmenys nuo 25 iki 45 metų amžiaus, kurių vidutinės šeimos pajamos vienam šeimos nariu yra didesnės nei 500 Lt.

Taigi, galima teigti, kad darnaus turizmo šakos gan populiaros Lietuvoje. Dažniausiai šias turizmo šakas renkasi jauni, darbingo amžiaus žmonės, turintys aukštesnį išsilavinimą. Turistai turi didesnę turistinę patirtį lankantis nacionaliniuose parkuose, o ne kaimo turizmo sodybose. Tačiau, tam didelės įtakos turi kaimo turizmo šakos naujumas Lietuvoje.

Respondentų sąmoningumas

Išanalizavus respondentų apklausos tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad didesnė dalis, net trys ketvirtadaliai respondentų mano, kad atostogos kaimo turizmo sodyboje ar nacionaliniame parke skatina turistus tausoti gamtą. Didesnio nuomonių skirtumų tarp skirtingų amžiaus grupių ar skirtingo išsilavinimo žmonių tyrimo metu nepastebėta. Tačiau, net penktadalis respondentų turinčių aukštąjį išsilavinimą teigė, kad vien lankymasis kaimo turizmo sodyboje ar nacionaliniame parke savaime turisto sąmoningumo nedidins. Šią nuomonę reikėtų vertinti, kaip būtinybę, mokinti ir raginti esamus bei potencialius turistus elgtis racionaliai su gamtos ištekliais per masines informavimo priemones, švietimo įstaigų pagalba, ir kitas valstybines institucijas.

Dėl turistų motyvacijos respondentų nuomonės išsiskyrė. Šiek tiek daugiau nei pusė respondentų manė, kad turistų elgtis atsakingai su gamtos ištekliais motyvuoti iš viso nereikia. Jų nuomone turistai sąmoningai turi elgtis racionaliai. Kita, mažesnė respondentų pusė manė, kad turistų motyvaciją būtina. Didžiausia jų dalis manė kad, atsakomybę bei išlaidas už šią motyvaciją turi prisiimti valstybinės institucijos. Taip pat, gan nemaža respondentų dalis manė, kad prie šios motyvacijos turi prisidėti ir kaimo turizmo savininkai. Mažiausiai motyvacijos respondentai tikėjosi iš nacionalinių parkų vadovybės.

Didžioji dalis respondentų manė, kad kaimo turizmas gali efektyviai mažinti bedarbiystę kaimo vietovėse. Tačiau beveik du penktadaliai respondentų manė, kad kaimo turizmo plėtra jokios įtakos bedarbiystės problemos sprendimui neturi. Taigi, respondentai neįvertina ekonominės kaimo turizmo daromos naudos kaimo vietovėms: naujų darbo vietų kūrimo bei papildomų pajamų gavimo, kurios yra kur kas didesnės, nei gaunamos iš žemės ūkio. Respondentų nuomone, didžiausią turistų gaunama nauda iš poilsavimo kaimo turizmo sodyboje, tai galimybė pabėgti nuo miesto rutinos, streso ir atsipalaiduoti ramioje kaimo aplinkoje. Truputi mažiau nei pusė respondentų manė, kad kaimo turizmas dar suteikia galimybę išsaugoti tradicijas ir papročius, susipažinti su žemės ūkio darbais bei patiems juos išbandyti. Tačiau, kita pusė respondentų manė, kad kaimo turizmas neįtakoja kultūrinio paveldo išsaugojimo. Taigi respondentai neįvertina socialinės – kultūrinės kaimo turizmo teikiamos naudos. Tik šiek tiek mažiau nei ketvirtadalis respondentų manė, kad turistų skatinimas tausoti aplinką yra svarbi kaimo turizmo teikiama nauda.

Taigi, įvertinus tai, kad tik pusė respondentų įvertintino ekonominę bei socialinę – kultūrinę kaimo turizmo daromą naudą bei tai, kad, didesnė pusė turistų mano, kad turistai yra

sąmoningi ir be jokių motyvacijų tausoja gamtos išteklius, turistų sąmoningumą galima būtų vertinti kaip vidutinio lygio.

Respondentų keliami reikalavimai turizmo šakai

Išanalizavus respondentų apklausos tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad net trys ketvirtadalis respondentų pirmenybę teikia atostogoms kaimo turizmo sodyboje ir tik vienas ketvirtadalis respondentų pirmenybę teikia atostogoms nacionaliniame parke. Respondentų nuomone, poilsis kaimo sodyboje yra ramesnis, įdomesnis, komfortiškesnis, leidžia mėgautis neribota laisve bei įvairiausio pobūdžio pramogų pasiūla, daugeliui primena grįžimą prie savo šaknų. Respondentų nuomone, atostogaujant kaimo turizmo sodyboje, galima mažiau kreipti dėmesio į aplinkos apsaugą, kaip tuo tarpu atostogaujant nacionaliniame parke, tai vienas iš svarbiausių atributų. Taigi, galima teigti, kad respondentų nuomone, kaimo turizmas nėra darni turizmo šaka, priešingai nei ekoturizmas.

Respondentai, kurie pirmenybę teikia atostogoms nacionaliniame parke, teigė, jog tokios atostogos suteikia daugiau ramybės, romantikos, leidžia aktyviai poilsiauti unikaloje gamtoje, pabėgti nuo civilizacijos ir pabūti vienuoje, lepinantis gamtos teikiamais malonumais: maudynėmis ežere ar upėje, žvejyba, uogavimu, grybavimu, tai puiki galimybė susipažinti su unikaliais gamtos kūriniais. Respondentų nuomone, atostogaujant nacionaliniame parke susiduriama su įvairiais gamtosauginiais draudimais, kurie įpareigoja turistus elgtis racionaliai su gamtos ištekliais.

Išanalizavus kriterijus, kurie nulemia respondentų atostogų tipo pasirinkimą, tapo aišku, kodėl toks didelis turistų skaičių pirmenybę teikia kaimo turizmo, o ne ekoturizmo šakai. Didžioji dauguma respondentų, net trys ketvirtadaliai teigė, kad komfortas ir puikiu kraštovaizdis yra neatsiejami dalykai, kurie būtini atostogoms. Maža dalis respondentų, teigė, kad gražus kraštovaizdis jiems nėra toks svarbus, svarbiausia, kad atostogų metu jie nepajustų jokių nepatogumų, kad komfortas būtų garantuotas visų atostogų metu. Taigi, šiuos abu kriterijus: komfortą ir gražų kraštovaizdį atitinka atostogos kaimo turizmo sodyboje, kur gražioje gamtinėje aplinkoje galima ilsėtis naudojantis pagrindinėmis higienos priemonėmis. Atostogaujantys nacionaliniame parke turistai ne visada turi tokias galimybes.

Taigi, galima teigti, kad respondentai kaimo turizmą renkasi dėl patogesnių atostogavimo sąlygų, didesnio pramogų pasirinkimo bei dėl mažesnio įpareigojimo gamtai.

Kaimo turizmo sodybą turistai atostogoms renkasi ne dėl jos išskirtinio bruožo, kaimiškos aplinkos, o dėl puikaus serviso.

3.6. Hipotezės (2) pagrindimas

Taigi, atliktas tyrimas atskleidė turistų atostogų tipo pasirinkimo ypatumus. Rinkdamiesi darnaus turizmo šakas atostogoms turistai kelia joms tam tikrus reikalavimus (žr. 14 lentelė).

14 lentelė

Tyrimo rezultatai hipotezės patvirtinimui ar paneigimui

Hipotezės pagrindimo klausimai	Tyrimo rezultatai pagrindžiantys hipotezę
<u>Kaimo turizmo savininkų apklausa:</u>	komfortas bei privatumas -57 proc.
1. Kam turistai teikia didžiausią reikšmę atostogaudami kaimo turizmo sodyboje?	kraštovaizdis - 52 proc. pramogų gausumas - 36 proc. aptarnavimo kokybė - 21 proc. autentiškumas - 7 proc.
<u>Esamu ir potencialių turistų apklausa:</u>	Atostogavo – 48 proc.
1. Ar teko atostogauti kaimo turizmo sodyboje?	Neatostogavo – 52 proc.
2. Ar teko lankytis bent viename Lietuvos Nacionaliniame parke?	Teko lankytis – 83 proc. Neteko lankytis – 17 proc.
3. Kokie kriterijai Jums svarbiausi renkantis atostogas?	Svarbu kraštovaizdis, komfortas nesvarbu – 19 proc. Svarbu komfortas, kraštovaizdis nesvarbu – 6 proc. Kraštovaizdis ir komfortas turi būti suderinami – 75 proc.
4. Kokioms atostogoms teiktumėte pirmenybę?	Kaimo turizmo sodyboje – 76 proc. Nacionaliniame parke – 24 proc.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tyrimo metu didžioji dauguma (76 proc.) respondentų teigė, kad jie teikia pirmenybę atostogoms kaimo turizmo sodyboje, o ne poilsiui nacionaliniame parke. Respondentai tai pagrindė tuo, kad vien puikaus kraštovaizdžio atostogoms nepakanka, reikia dar ir komfortiškų poilsiavimo sąlygų. Turistai atostogų metų labai vertina puikų aptarnavimą, kokybiškas apgyvendinimo sąlygas, o taip pat įvairių bei gausių pramogų pasirinkimą. Būtent tai jiems siūlo dauguma kaimo turizmo sodybų savininkų. Poilsiaujant nacionalinių parkų teritorijose turistai negali tikėtis tokių apgyvendinimo sąlygų, kaip atostogaudami kaimo turizmo sodyboje, nes čia turistai dažniausia apsistoja kempinguose, kartais net nėra galimybės pasinaudoti

pagrindinėmis higienos priemonėmis. Tačiau ekoturizmas turi savą žavesį, galimybę nevaržomai poilsį natūralioje gamtoje.

Taigi, atliktas tyrimas patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę: „*Lietuvoje kaimo turizmo sodybų savininkai vis labiau prisitako prie turistų poreikių, tuo pačiu perimdami turistų srautus iš ekoturizmo*“. Ekoturizmas nusileidžia kaimo turizmui pagal turizmo paslaugos komfortiškumą, o tai svarbiausias kriterijus turistams renkantis atostogas. Todėl galima teigti, kad šios darnaus turizmo šakos yra tarpusavyje konkuruojančios, o šioje konkurencinėje kovoje laimi kaimo turizmas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikti teoriniai tyrimai leido suformuluoti šias išvadas:

- Šiandieniniame turizme svarbų aspektą įgyja darnusis vystymasis, kai galvojama ne vien tik apie turistą, kuris nori patenkinti savo poreikius, bet kartu žiūrima, kokią įtaką aplinkai, ekonomikai, kultūrai daro pats turizmas.
- Nedarnaus turizmo taikymas sukelia daug neigiamų pasekmių ekologijai, nepataisoma žalą biologiniai įvairovei, kelia grėsmę prarasti kultūrinį identitetą, tautinį išskirtinumą, taip pat sukelia sezoninio darbo problemas vietos gyventojams, kainų padidėjimą, bei per didelę ekonominę priklausomybę nuo turizmo pramonės.
- Darnusis turizmas suteikia įvairiapusės naudos, tokios kaip valstybės biudžeto papildymas pajamomis iš turizmo sektoriaus, tiesioginį įnašą į šalies ekonomiką ir gamtos apsaugą, tuo pačiu sukuriant papildomas bei alternatyvias darbo vietas, o taip pat padeda išsaugoti kultūrinį identitetą, išvengiant kultūrinių konfliktų.
- Kaimo turizmas – tai urbanizacijos fenomenas, kai naudojant kaimo regionuose esančius išteklius nesukeliama, arba mažai sukeliama žalingų pasekmių ir teikia didėjančią naudą kaimo vietovėms, kuri pasireiškia kaimo produktyvumu, užimtumu, geresniu gerovės paskirstymu, kaimo aplinkos ir kultūros saugojimu, vietinių žmonių įtraukimu ir tinkamu tradicinių įsitikinimų ir vertybių pritaikymu pagal šiuos laikus.
- Ekoturizmas - valstybiniuose parkuose skatinama turistinė veikla, sudaranti sąlygas suprasti tos aplinkos kultūrą ir natūralią istoriją, pasirūpinant, kad nepakistų ekosistemos vientisumas ir tuo pačiu sukurti ekonomines galimybes, kurių dėka gamtinių išteklių saugojimas vietiniams žmonėms atneša naudos.
- Kaimo turizmas dėl nepalankiai susiklosčiusių politinių įvykių nėra senai įsitvirtinusi, tačiau dabar smarkiai besiplečianti turizmo šaka Lietuvoje. Augant kaimo turizmui Lietuvoje, ekoturizmo šakos populiarumas auga taip pat.

Atlikti praktiniai tyrimai leido suformuluoti šias išvadas:

- Turistų sąmoningumas ir ekoturizmo reikšmingumo vertinimas priklauso nuo jo socialinės padėties. Turistai, kurie myli gamtą, jaučia socialinę atsakomybę, siekia saugoti aplinką

poilsio metu ir dažniausiai yra vidutinio amžiaus asmenys, turintys aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, o jų šeimos grynosios pajamos yra vidutinės ar didelės.

- Turistai kaimo turizmą renkasi dažniau nei ekoturizmą, bet ne dėl jo išskirtinio bruožo ar kaimiškos aplinkos, o dėl patogesnių atostogavimo sąlygų, didesnio pramogų pasirinkimo bei dėl mažesnio įpareigojimo gamtai.
- Kaimo turizmo sodybų savininkų mano, kad ne jie, o įvairios valstybinės institucijos materialinėmis paskatomis turi motyvuoti turistus taupyti gamtos išteklius.
- Šiuo metu kaimo turizmo sodybų savininkai neaktyviai dalyvauja „Žaliojo rakto“ programoje, o tai rodo nepakankamą darnumo idėjų plėtrą kaimo turizme.

Atlikti teoriniai ir praktiniai tyrimai leido suformuluoti šiuos pasiūlymus:

- Kaimo turizmo sodybų savininkai turėtų būti aktyvesni ir ne vien lauktų pagalbos iš valstybinių įstaigų, o patys skatintų turistus tausoti gamtos išteklius kaimo turizmo sodyboje.
- Kaimo turizmo sodybos turėtų būti įrengtos kaip autentiškos kaimo turizmo sodybos, kuriose turistų skaičius neviršytų 20 poilsiautojų vienu metu. Tai padėtų sumažinti neigiamą įtaką aplinkai, gamtinių išteklių išsekimo, aplinkos teršimui, ir tuo pačiu leistų išsaugoti vietos kultūrą ir tradicijas.
- Vietos gyventojus samdant dirbti kaimo turizmo sodybose, galima išvengti konfliktinių situacijų tarp vietos gyventojų ir atostogaujančių turistų.

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ARMAITIENĖ, A; GRECEVIČIUS, P; URBIS, A; VAINIENĖ, I. (1999) *Kaimo turizmas : mokymo priemonė aukštesniųjų žemės ūkio mokyklų kaimo turizmo specialybės studentams*. Vilnius : UAB "Valstiečių laikraštis. 173 p. ISBN 9986-847-24-9.
2. ASTROMSKIENĖ, Adelė; SIRUSIENĖ, Regina. (2005) *Kaimo turizmas* Kaunas : Judex. 311p. ISBN 9955-581-40-9
3. BERKOWITZ, E. N; KERIN, R.A; HARTLEY, S.W; RUDELIUS, W. (1992). *Marketing*. 3rd ed. Boston: Irwin. 291 p.
4. BURN, Peter, M. (1999) *An introduction to tourism and anthropology*. London: Routledge. 188 p. ISBN 0 415 18626 9
5. CARTHEY, J. Mc; PERREAULT, W.D.J. (1991). *Essentials of Marketing*. 5th ed. Boston: Irwin. 198 p.
6. COOPER, Chris; WANHILL, Stephan. (1997) *Tourism Development: environmental and community issues*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 168 p. ISBN 0471971162.
7. ČIEGIS, Remigijus. (2003) *Darnus vystymas: ekonominiai aspektai*. Kaunas: ECAT Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras. 57 p. ISBN 9986–891-09-4.
8. DAMULIENĖ, A. (1996). *Paslaugų marketingas. Turizmas*. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas. ISBN 9986-12-104-3.
9. DIBB, S; SIMKIN, L; PRIDE, M.V; FERRELL, O.C. (1997). *Marketing: concepts and strategies*. New York: Houghton Mifflin. 359 p. ISBN 0395669286.
10. DILLON, W.R; MADDEN, T.J. (1990). *Marketing research in a Marketing Environment*. Boston: Irwin. ISBN 0-8016-1303-5.
11. DUROVIČ, A.P. (2001). *Marketing v turizme*. Minskas: Novoe znanie.
12. DVILEVIČIENĖ, D. (1997). *Kelionių paslaugų industrija ir komercija*. Vilnius: VU. 188 p. ISBN 9986-19-225-0.
13. GENEVIČIUS, Juozas; MERTINAS, Jurgis. (1992) *Turizmas*. VPU: Kompiuterinės leidybos skyrius. 35 p.
14. GERRIT, A; RAAIJ, W.F. (1998). *Consumer Behaviour. A European Perspective*. New York: John Wiley and Sons. ISBN 0-471-97513-3.
15. GRECEVIČIUS, Petras; ARMAITIENĖ, Aušrinė; JUNEVIČIENĖ, Onutė ir kt. (2002) *Turizmas: vadovėlis*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras. 318 p. ISBN 9955-9366-3-0

16. HOLLOWAY, J. C. (2002) *The Business of Tourism*. Harlow: Longman. 248 p. ISBN 0582328810.
17. KARDELI, K. (2005) *Moklinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus. 398p. ISBN 9955-655-35-6
18. KVARTALNOV, V.A.. (2002). *Turizm*. Maskva: Finansy y statistika. 236p. ISBN 978527902808
19. SAPURNOVA, V.B. (1989). *Turizm:evoliucija, strutūra, marketing*. Maskva: OS. 198 p.
20. STROMSKIENĖ, A; SIRUSIENĖ, R. (2000) *Poilsis kaime : knyga sodybos šeimininkams*. Kaunas: Judex, 146 p. ISBN 9986-948-87-8.
21. ŠARKIŪNAITĖ, I; MATIUŠAITYTĖ, R; ČIUTIENĖ, R; GAPUTIENĖ, I; TAMAŠEVIČIUS, V. (2004) *Socialinių mokslų studijų darbų metodiniai nurodymai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidyklos spaustuvė. 45 p.
22. VAINIENĖ, I. (2001) *Kaimo turizmo organizavimas: mokymo priemonė*. Vilnius: Eugrimas. 411 p. ISBN 9986-752-99-X.
23. VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. (2001) *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Spauda. 1039 p. ISBN 9986-465-50-8
24. WITT, S.F; MOUNTINHO, L. (1995). *Tourism marketing and management handbook*. London: Prentice Hall.

INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

25. APLINKOS APSAUGOS AGENTŪRA (2007) *Turistinių paslaugų ekologinis ženklavimas – tai judėjimas link darnios plėtros principų taikymo turizmo versle*. [interaktyvus]. Aplinkos apsaugos agentūra: aaa.am.lt. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://aaa.am.lt/VI/files/0.056150001123846810.pdf>>

26. ARMAITIENĖ, A; POVILANSKAS, R. (2004) *Darnusis turizmas*. [interaktyvus]. Klaipėdos Universitetas, Kompleksinės krantotvarkos nuotolinio mokymo programa: ku.lt. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ku.lt/coastlearn/tourism/index.html>>

27. BAŠKYTĖ, R. (2005) *Pastabos kaimo turizmo sodybų statybų reglamentavimo tobulinimo studijai*. [interaktyvus]. Lietuvos žaliųjų judėjimas: zalieji.lt. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <http://www.zalieji.lt/temos/Naujienos/Pastabos_kaimo>

28. BURINSKIENĖ, M. (2003) *Aukštaitijos nacionalinio parko turizmo centro "Palūšė" galimybių studija*. [interaktyvus]. Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas. [žiūrėta 2007 03 05]. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt/lt/projektai/Paluse3_anp.doc>

29. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2001) *Working together for the future of European tourism*. [interaktyvus]. Europos Sąjungos portalas: europa.eu.int. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=52001DC0665&model=guichett>

30. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2002) *Basic orientations for the sustainability of European tourism*. [interaktyvus]. Europos Sąjungos portalas: europa.eu.int. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0716en01.pdf>

31. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2003) *Basic orientations for the sustainability of European tourism*. [interaktyvus]. Europos Sąjungos portalas: europa.eu.int. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0716en01.pdf>

32. CHRISTIE, F., MASON, M. (2006) *Transformative Tour Guiding: Training Tour Guides to be Critically Reflective Practitioners*. [interaktyvus]. Multilingual-matters & Channel

View Publications: multilingual-matters.net. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.multilingual-matters.net/jet/002/0001/jet0020001.pdf>>

33. ДАНИЕЛЯН, К. Доклад " Проблема формирования устойчивого развития на глобальном, региональном и национальном уровнях". [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <www.forum.am/groups/env/mat/16.doc>

34. EUROPEAN ENVIROMENT AGENCY (2003) *Sustainable development*. [interaktyvus]. European Environment Agency. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://org.eea.europa.eu/documents/ar2003/develop>>

35. FORSYTH, Timothy. (1997) *Environmental Responsibility and Business Regulation: The Case of Sustainable Tourism*. [interaktyvus]. The Geographical Journal: links.jstor.org. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0016-7398>>

36. FRANGIALLI, Francesco. (2005) *All Member States of the World Tourism Organization and the international tourism community*. [interaktyvus]. World tourism organization: world-tourism.org. [žiūrėta 2005 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.world-tourism.org/newsroom/speeches/2002/berlin.pdf>>

37. HARIPRIYA, S. (2005) *A Note on Ecotourism*. [interaktyvus]. Center of excellence in Environmental economics. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://coe.mse.ac.in/ecotour.htm>>

38. HECTOR CEBALLOS-LASCURAIN (2004) *Resume of arq. Hector Ceballos - Lascurain*. [interaktyvus]. Ceballos-Lascurain: ceballos-lascurain.com. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ceballos-lascurain.com/english/news.htm>>

39. HIGHAM, James; LUCK, Michael. (2002) *Urban Ecotourism: A Contradiction in Terms?* [interaktyvus]. Multilingual-matters & Channel View Publications: multilingual-matters.net. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.multilingual-matters.net/jet/001/0036/jet0010036.pdf>>

40. HOLLAND, M, Stephen; DIETON, B, Robert; GRAEFE, R, Alan. (1998) *An Ecotourism Perspective on Billfish Fisheries*. [interaktyvus]. Multilingual-matters & Channel View Publications: multilingual-matters.net. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.channelviewpublications.net/jost/006/0097/jost0060097.pdf>>

41. JANSEN – VERBEKE, M. (2004) *Urban tourismscapes: research-based destination management*. [interaktyvus]. Victoria university of Wellington: vms.vuw.ac.nz.

[Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vms.vuw.ac.nz/vuw/fca/vms/files/aa36.pdf>>

42. LADKIN, D. (1999) *The Links Between Sustainable Tourism and Ecotourism: A definitional and operational perspective*. [interaktyvus]. James Cook University, The journal of tourism studies. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<[http://www.jcu.edu.au/fac1/public/faculty/jts/10\(2\)/4-DIAMAN.pdf](http://www.jcu.edu.au/fac1/public/faculty/jts/10(2)/4-DIAMAN.pdf)>

43. LIETUVOS ŽALIŲJŲ JUDĖJIMAS (2007) *Žaliojo rakto programa*. [interaktyvus]. Lietuvos žaliųjų judėjimas: zalieji.lt. [Žiūrėta 2007 m. kovo 2d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.zalieji.lt/temos/zaliasisraktas>>

44. LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA (2007) „*Žaliojo rakto*“ diplomus pirmą kartą pelnė kaimo turizmo sodybos. [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Aplinkos Ministerija: am.lt. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą:
< http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6170>

45. LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA (2006) *Darnus vystymas*. [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Aplinkos Ministerija: am.lt. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1034>>

46. LIU, C, Juanita. (1994) *Pacific Islands Ecotourism: A Public Policy and Planning Guide*. [interaktyvus]. University of Hawai‘I system: hawaii.edu. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.hawaii.edu/pbcp/resources/ECOPOL.PDF> >

47. LINDBERG, K; FURZE, B; STAFF, M; BLACK R. (1997) *Ecotourism And Other Services Derived From Forests In The Asia-Pacific Region: Outlook To 2010*. [interaktyvus]. FAO corporate document repository: fao.org. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.fao.org/documents/show_cdr.asp?url_file=/DOCREP/W7714E/w7714e06.htm>

48. KLINE, D, Jeffrey (2001) *Tourism and Natural Resource Management: A General Overview of Research and Issues*. [interaktyvus]. USD Forest service: fs.fed.us. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.fs.fed.us/pnw/pubs/gtr506.pdf>>

49. QUEIRO, Luis. (2005) *Europos turizmo plėtros gairės*. [interaktyvus]. Europos parlamento tinklalapis: europarl.eu.int. [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.europarl.eu.int/news/expert/briefing_page/35-248-9-36-20050907BRI00034-05-09-2005-2005/default_p001c010_lt.htm>

50. MATEKONIENĖ, Jūratė; NAVACKAITĖ, Laura; DUMBAUSKAITĖ, Jurgita. (2003) *Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje*. [interaktyvus]. Lietuvos Žemės Ūkio

Universitetas: lzuu.lt. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.lzuu.lt/info/konf_programa.doc>

51. MASIOKAITĖ, Rasa. (2007) *Sodybai įteiktas žaliasis raktas*. Laikinoji sostinė, Lietuvos rytas. Nr. 45 (3058) 8 p.

52. McDILL, Marc; SILVA, Gabriela; FINLEY, James; KAYS, Jonathan. (1999) *Promoting Ecotourism on Private Lands*. [interaktyvus]. Lietuvos Žemės Ūkio Universitetas: lzuu.lt. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.nercrd.psu.edu/Publications/Reports/FINAL_REPORTS/mcdill.pdf >

53. NATIONAL RECREATION AND PARK ASSOCIATION (2001) *Ecotourism in new Caledonia*. [interaktyvus]. HighBeam™ Research, Inc: highbeam.com. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.highbeam.com/library/docfree.asp?DOCID=1G1:78860760&num=1&ctrlInfo=Round20%3AMode20e%3ASR%3AResult&ao=&FreePremium=BOTH>>

54. ORAMS, M. (1996) *Using Interpretation to Manage Nature-based Tourism*. [interaktyvus]. Dolphin space programme: dolphinspace.com [Žiūrėta 2006 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.dolphinspace.org/documents/Scientific%20Papers/Using%20interpretation%20to%20manage%20nature%20based%20tourism.pdf>>

55. PEARCE, Philip. (2005) *Developing the Travel Career Approach to Tourist Motivation*. [interaktyvus]. Sage Journals online: jtr.sagepub.com. [Žiūrėta 2006 m. gruodžio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://jtr.sagepub.com/cgi/reprint/43/3/226> >

56. RANDALL, Carleig; ROLLINS, Rick. (2006) *Role of the tour guide in national parks*. [interaktyvus]. Lifestyle Information Network: lin.ca. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lin.ca/resource/html/cclr%2011/CCLR11-115.pdf>>

57. RATTANASUWONGCHAI, Nuchnard (1998) *Rural tourism – the impact on rural communities II. Thailand*. [interaktyvus]. Food and fertilizer technology center: fftc.agnet.org. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.fttc.agnet.org/library/abstract/eb458b.html>>

58. RATZ, Tamara; PUCZKO, Laszlo. (1998) *Rural Tourism Management: Sustainable Options*. [interaktyvus]. Tourism research: ratztamara.com. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.ratztamara.com/rural.html> >

59. SIRUSIENĖ, R. (2007) *Žaliojo rakto programos dalyviai*. [interaktyvus]. Lietuvos žaluju judėjimas: zalieji.lt. [Žiūrėta 2007 m. kovo 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zalieji.lt/temos/Naujienos/2007/2007-02-20>>
60. SOCRATES COMENIUS (2007) *Nacionaliniai parkai*. [interaktyvus]. Socrates Comenius projektas. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą:<http://www.jzum.lt/nacionaliniai_parkai.php>
61. SUGIARTI, R; ERNAWATI, D; BIRTLES, A. (2003) *The potential for developing ecologically sustainable rural touris in Surakarta, Indonesia; A case study*. [interaktyvus]. ADS/AusAID Alumni Association. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą:<<http://www.idp.com/adsjakarta/returnedstudents/RaraArticle.pdf> >
62. SUNG, H.H. *Adventures travelers: Who are they and what do they do on their adventure vacations?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą:<<http://www.hotel-online.com/Neo/Trend/Asia-PacificJournal/AdventureTravel.html>>
63. TORRE, GUTIERREZ, GUZMAN (2006) *The employment generated by rural tourism in Spain: a methodological application*. [interaktyvus]. 8th INTERNATIONAL FORUM ON TOURISM STATISTICS AN INSIGHT NTO TOURISM STATISTICS[Žiūrėta 2007 m. kovo 2d.] Prieiga per internetą:<http://www.ine.es/forumtur/supporting/supporting_employment/the%20employment%20generated%20by%20rural%20tourism%20in%20Spain_PAP.pdf>
64. THE GREEN KEY (2006) *Operator's instructions for national criteria*. . [interaktyvus]. The international Green Key website [Žiūrėta 2007 m. kovo 2d.] Prieiga per internetą:<<http://www.green-key.org/pdf/camping%20criteria-web%20site.pdf>>
65. THE JAMAICA SUSTAINABLE DEVELOPMENT NETWORK (2006) *Components of Sustainable Tourism, Eco-tourism*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą:< <http://www.jsdnp.org.jm/susTourism-components.htm> >
66. THE JAMAICA SUSTAINABLE DEVELOPMENT NETWORK (2006) *What is Sustainable Tourism*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą:<<http://www.jsdnp.org.jm/susTourism.htm>>
67. TOURISM CONCERN (2002) *A Discussion on Sustainable Development and Tourism*. [interaktyvus]. Tourism Concern. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.tourismconcern.org.uk/media/2002/WSSD%20sustainable%20tourism%20briefin g.htm>>

68. VANASSEL, Wendy. (2000) *Ecotourism and Conservation: Are They Compatible?* [interaktyvus]. EarthTrends. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <http://earthtrends.wri.org/pdf_library/features/bio_fea_ecotour.pdf>

69. VENGRAUSKAS, P.V; BAGDZEVIČIENĖ, R; BURINSKIENĖ, M; ČAPLIKAS, J; GRECEVIČIUS, P; HOPENIENĖ, R; KRIŠPINOVIČIUS, S; NORVAIŠIENĖ, R; RUTKAUSKAS, A.V; RAČKAUSKAS, A; RAGUCKAS, J; RIMAS, J; TAMKUS, A; VENCKUS, A. (2005) *Turizmo plėtotės strategija*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/files/Docs/Ilgalaike/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc>>

70. WALLACE, N, George (2002) *Toward a Principled Evaluation of Ecotourism Ventures*. [interaktyvus]. The International Ecotourism Society. [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.ecotourism.org/onlineLib/Uploaded/Toward%20a%20Principled%20Evaluation.pdf>>

71. WARD, Natasha Kate. (1997) *Ecotourism: Reality or Rhetoric. Ecotourism Development in the state of Quintana Roo, Mexico*. [interaktyvus]. Planeta: Global journal of practical ecotourism. [Žiūrėta 2006 m. gruodžio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.planeta.com/ecotravel/mexico/yucatan/ward/ward2.html>>

72. WIKIPEDIA (2007) *Lietuvos valstybiniai parkai*. [interaktyvus]. Vikipedija laisvoji enciklopedija. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_valstybiniai_parkai>

73. WOOD, Megan, Epler (2002) *Ecotourism principles, practices and policies for sustainabilty*. [interaktyvus] UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.unepie.org/pc/tourism/documents/ecotourism/part-one.pdf>>

74. WORLD TOURISM ORGANIZATION (2002) *Sustainable Development of Ecotourism*. [interaktyvus] Preparatory Conference for the International Year of Ecotourism [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.world-tourism.org/sustainable/2002ecotourism/report-eng.pdf>>

75. WTO. (2002) *Sustainable Development of Ecotourism. Web Conference Final Report*. [interaktyvus], [Žiūrėta 2005 m. lapkričio 2d.] prieiga per internetą: <<http://www.world-tourism.org/sustainable/2002ecotourism/report-eng.pdf>>

76. WTO (2002) *Rural Tourism in Europe: Experiences and perspectives*. [interaktyvus]. WTO [Žiūrėta 2006 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą: <http://www.world-tourism.org/regional/europe/PDF/rural_en.pdf>

77. ŽALIOJI LIETUVA (2007) *Žaliojo rakto programa* [interaktyvus]. Gamtosauginės mokyklos. [Žiūrėta 2007 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą: <<http://mokykla.zalieji.lt/?m=8>>

DYGLIENĖ, Raimonda. (2007) *Sustainable Aspect in the Development of Tourism*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 95 p.

SUMMARY

KEYWORDS: [sustainable, sustainable development, sustainable tourism, ecotourism, rural tourism]

When promoting ideas of sustainability in Lithuanian society it is very important to develop branches of the ecological tourism such as ecotourism and rural tourism that currently are less developed in Lithuania however possess a great potential.

The object of research is sustainable in rural tourism and ecotourism.

Purpose of the research was to analyze possibilities for tourism development in the context of sustainable development.

This scholarly paper for master's degree consists of three major parts.

The first part reveals the essence, concept and the main aspects of sustainable development theory, assesses impacts of sustainable development on the environment, economy, culture, and distinguishes the key features of rural tourism and ecotourism.

The second part presents evolution of rural tourism and ecotourism on the global and Lithuanian scale with the aim to deny or confirm one of the stated hypotheses.

In the third part findings of the research are presented and assessed and conclusions are made with the aim to deny or confirm one of the stated hypotheses.

Hypothesis that "*Rural tourism is rapidly growing in Lithuania while in the other branch of sustainable tourism decline is experienced*" should be considered as partly correct. As the branch of rural tourism is growing in Lithuania, popularity of the ecotourism branch is increasing too.

Hypothesis "*Owners of rural tourism places are increasingly adapting to needs of tourists while overtaking flows of tourists from ecotourism*". Ecotourism gives way for rural tourism by comfortability of tourism service which constitutes the most important criterion for selection of holidays by tourists. Therefore findings suggest that these branches of sustainable tourism are competing between themselves and it seems that rural tourism is winning this competitive battle.

The volume of work is 112 pages. 14 tables and 39 pictures are submitted in this work. The list of the literature makes 77 sources. At the end of this work 2 appendices are submitted.

1 PRIEDAS

Kaimo turizmo savininkų apklausos anketa

Gerbiamas respondente,

Šia anketa siekiu išsiaiškinti darnaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje. Jūsų bendradarbiavimas man labai svarbus. Tikiuosi, kad skirsite laiko ir išsamiai atsakysite į pateiktus klausimus.

(JUMS TINKAMĄ ATSAKYMĄ PAŽYMĖKITE KRYŽELIU (☒), JEI NENURODYTA KITAIP)

1. Jūsų nuomone, kam turistai teikia didžiausią reikšmę atostogaudami kaimo turizmo sodyboje?

- komfortui
- kraštovaizdžiui
- pramogų gausumui
- maloniam aptarnavimui
- privatumui
- aplinkos autentiškumui

2. Ar raginate savo kaimo turizmo sodyboje turistus tausoti gamtos išteklius?

- Taip
- Ne

Jei atsakėte „NE“ pereikite prie 4 klausimo.

3. Savo kaimo turizmo sodyboje Jūs raginate turistus:

(pažymėkite visus Jums tinkančius atsakymus)

- Taupyti elektros energiją
- Taupyti vandenį
- Rūšiuoti atliekas
- Nerūkyti kaimo turizmo sodybos teritorijoje
- Naudoti tik dviračių transportą aplinkinėse vietovėse

4. Ar jūsų kaimo turizmo sodyboje teikiama maitinimo paslauga?

- Taip
- Ne

Jei atsakėte „NE“ pereikite prie 6 klausimo.

5. Jūsų kaimo turizmo sodyboje:

(pažymėkite visus Jums tinkančius atsakymus)

- Maisto produktai perkami iš prekybos įmonių
- Maisto produktai perkami iš vietinių ūkininkų ar užauginti Jūsų pačių
- Gaminami lietuvių nacionaliniai patiekalai
- Gaminami įvairūs patiekalai, kurių pageidauja turistai

Kaimo turizmo savininkų apklausos anketa

6. Jūsų nuomone, ar kaimo sodybų savininkai turėtų motyvuoti turistus, materialinėm paskatomis taupyti gamtos išteklius?

- Taip, turi motyvuoti materialinėm paskatomis
- Ne, turistai turi būti sąmoningai taupūs
- Ne, materialinė motyvacija nedidina turisto sąmoningumo
- Taip, motyvuoti reikia, tačiau materialines išlaidas skirtas turistų motyvacijai turi kompensuoti valstybės institucijos

7. Ar Jūsų kaimo turizmo sodyboje yra:

(pažymėkite visus Jums tinkančius atsakymus)

- Įrengti savaime išsijungiantys vandens čiaupai
- Reguluojamas vandens kiekio nutekėjimas (pvz.: klozetuose - 6 L/min, dušuose - 9 L/min)
- Įrengti taupūs elektros šviestuvai
- Naudojama „naktinė“ elektros energija
- Langų stiklai pakeisti į dvisluoksnius langų paketus
- Įrengtos specialios talpos atliekoms rūšiuoti
- Kambariuose įrengta oro kondicionavimo sistema
- Perkamos cheminės valymo ir plovimo priemonės atitinkančios „Žaliojo rakto“ programos sąrašą
- Naudojami popieriniai rankšluosčiai bei tualetinis popierius, pagaminti iš nebalinto arba perdirbto popieriaus
- Naudojama ekologiška elektros energija (pvz.: saulės energija)
- Visi elektros įrenginiai išjungiami, jei negyvena svečiai
- Sodybos patalpos šildomos elektriniais šildytuvais
- Turistai informuojami apie galimybę prisidėti prie aplinkos apsaugos viešnagės kaimo turizmo sodyboje metu

8. Kaip vietos gyventojai reaguoja į turistus poilsiaujančius Jūsų kaimo turizmo sodyboje?

- Geranoriškai
- priešišškai nusiteikę
- neutralūs

9. Ar pasitaikė konfliktinių situacijų tarp vietos gyventojų ir turistų atostogaujančių Jūsų kaimo sodyboje:

- Taip
- Ne

Jei atsakėte „NE“ pereikite prie 11 klausimo.

Kaimo turizmo savininkų apklausos anketa

10. Jūsų nuomone, kokia buvo konflikto priežastis?

- provokuojantis turistų elgesys
- vietos gyventojų nepasitenkinimas
- nesusijusi su turistine veikla

11. Jūsų kaimo sodyboje dirbantis personalas yra:

- vietos gyventojai
 - gyvenantys kitose vietovėse
- Kita (įrašykite) _____

12. Kurdami savo kaimo turizmo sodybos interjerą bei aplinką:

- Stengėtės, kad Jūsų kaimo sodyba primintų autentišką kaimo sodybą
- Jūsų kaimo sodyboje vyrauja modernus interjeras
- Didelio dėmesio tam neskyrėte, vyrauja mišrus interjero stilius

13. Kokiomis užsienio kalbomis Jūs kalbate?

- Rusų
- Lenkų
- Anglų
- Vokiečių

Kita (įrašykite) _____

14. Jūsų kaimo turizmo sodyba yra:

- arti miesto teritorijos
- kaimo apylinkėje

15. Kiek turistų Jūsų kaimo turizmo sodyboje vienu metu gali atostogauti?

16. Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Specialusis vidurinis
- Aukštasis

1 PRIEDAS (TĘSINYS)

Kaimo turizmo savininkų apklausos anketa

17. Jūsų amžius:

- iki 25 metų
- 26 – 45
- 46- 65
- 66 metai ir daugiau

18. Kokios Jūsų šeimos pajamos (vienam žmogui per mėnesį)?

[šį klausimą atsakyti nebūtina

- iki 500Lt
- 500 Lt – 1000 Lt
- 1000 Lt – 1500 Lt
- 1500 Lt – 2000Lt
- 2000Lt – 3000Lt
- Daugiau nei 3000Lt

**Dėkoju už pagalbą
Raimonda Dyglienė**

Esamų ir potencialių turistų apklausos anketa

Gerbiamas respondente,

Šia anketa siekiu išsiaiškinti darnaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje. Jūsų bendradarbiavimas man labai svarbus. Tikiuosi, kad skirsite laiko ir išsamiai atsakysite į pateiktus klausimus.

(JUMS TINKAMĄ ATSAKYMĄ PAŽYMĖKITE KRYŽELIU(☒))

1. Ar galėtumėte apibudinti ekoturizmo sąvoką?

- Taip
 Ne

(Jei atsakėte „NE“, pereikite prie 3 klausimo)

2. Jūsų nuomone, ekoturizmas tai -

3. Ar galėtumėte apibudinti kaimo turizmo sąvoką?

- Taip
 Ne

(Jei atsakėte „NE“ į 1 ir 3 klausimą, pereikite prie 15 klausimo)

4. Jūsų nuomone, kaimo turizmas tai -

5. Ar teko atostogauti kaimo turizmo sodyboje?

- Taip
 Ne

6. Ar teko lankytis bent viename Lietuvos Nacionaliniame parke?

- Taip
 Ne

7. Kokioms atostogoms teiktumėte pirmenybę? Kodėl?

- Atostogoms kaimo turizmo sodyboje, kadangi _____
 Atostogoms Lietuvos Nacionaliniuose parkuose, kadangi _____

Esamų ir potencialių turistų apklausos anketa

8. Renkantis atostogas jums svarbiausia:

- puikus kraštovaizdis, komfortas nesvarbu
- nesvarbu kraštovaizdis, svarbu puikus komfortas
- svarbu ir kraštovaizdis, ir komfortas, tai turi būti suderinama
- kita (įrašykite) _____

9. Jūsų nuomone, ar atostogos kaimo turizmo sodyboje skatina turistus tausoti gamtą?

- Taip
- Ne

10. Jūsų nuomone, ar atostogos nacionaliniuose parkuose skatina turistus tausoti gamtą?

- Taip
- Ne

11. Jūsų nuomone, kas turi motyvuoti turistus tausoti gamtos išteklius?

- kaimo turizmo sodybų savininkai
- valstybinės institucijos
- nacionalinių parkų vadovybė
- turistų motyvuoti nereikia, jie sąmoningai turi elgtis racionaliai
- Kita (įrašykite) _____

12. Jūsų nuomone, ar kaimo turizmas padeda išspręsti bedarbystės problemą kaimo vietovėse?

- Taip
- Ne

13. Jūsų nuomone, kokią naudą teikia kaimo turizmas?

- Puikus poilsis už miesto ribų
- Kultūrinių vertybių išsaugojimo galimybė
- Darbo vietų kaimo vietovėje sukūrimas
- Skatina turistus tausoti aplinką
- Kita (įrašykite) _____

14. Ar jums patiko atostogauti kaimo sodyboje? Kodėl?

- Taip, _____
- Ne, _____

2 PRIEDAS (TĖSINYS)

Esamų ir potencialių turistų apklausos anketa

15. Jūsų amžius:

- iki 25 metų
- 26 – 45
- 46- 65
- 66 metai ir daugiau

16. Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Specialusis vidurinis
- Aukštasis

17. Kokios Jūsų šeimos pajamos (vienam žmogui per mėnesį)?

Į šį klausimą atsakyti nebūtina

- Iki 200 Lt
- 200 Lt – 500Lt
- 500 Lt – 1000 Lt
- 1000 Lt – 1500 Lt
- Daugiau nei 1500 Lt

**Dėkoju už pagalbą
Raimonda Dyglienė**